

TAMPEREEN YLIOPISTO

OPPILAITOSOSUUSKUNTA YRITTÄJYYSKASVATUKSEN
OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Kasvatustieteiden yksikkö

Pro gradu –tutkielma

Arja Eronen

2012

TAMPEREEN YLIOPISTO

Kasvatustieteiden yksikkö

ERONEN, ARJA: Oppilaitososuuskunta yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä

Pro gradu –tutkielma, 91 sivua

Ammattikasvatus

Toukokuu 2012

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millainen oppimisympäristö oppilaitososuuskunta on yrittäjyyskasvatuksen toteuttajana. Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on antaa opiskelijoille tietoa yritystoiminnasta ja valmiuksia ulkoiseen yrittäjyyteen. Lisäksi yrittäjyyskasvatuksella pyritään lisäämään opiskelijoiden yrittäjämäistä toimintatapaa ja sisäistä yrittäjyyttä myös työntekijänä. Yrittäjyyskasvatuksessa on tullut yhä tärkeämmäksi se, että ammattitaitoa ja yrittäjävalmiuksia opitaan toiminnallisesti yrittäjämäisessä oppimisympäristössä.

Tutkielma on kvalitatiivinen. Tieteenfilosofisena suuntauksena on fenomenologia, jossa painottuu käsitysten, asenteiden ja kokemusten kuvaaminen. Aineiston hankintamenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastattelukysymykset liittyivät seuraaviin teemoihin: yrittäjyyden oppiminen oppilaitososuuskunnassa, opettajan rooli oppilaitososuuskunnassa ja oppilaitososuuskunta yrittäjyyden edistäjänä. Aineiston keruu tapahtui haastattelemalla yhdeksää oppilaitososuuskunnassa toimivaa tai toiminutta opettajaa. Opettajat edustivat joko ammatillista toisen asteen oppilaitosta tai ammattikorkeakoulua. Haastateltavat valittiin harkinnanvaraisesti. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysia, jossa saatuja tuloksia verrattiin aiempaan teorialtietoon.

Tutkielman tuloksena voidaan todeta, että oppilaitososuuskunta on yrittäjyyskasvatuksen kannalta monipuolinen oppimisympäristö. Yrittäjyystiedon ja -kokemuksen lisäksi opiskelijat saavat luontevasti muita työelämässä tarvittavia valmiuksia. Oppilaitososuuskunta on toiminnallinen ja yhteisöllinen oppimisympäristö, jossa yrittäjyyttä tukevat kognitiiviset, affektiiviset ja konatiiviset valmiudet voivat kehittyä.

Tehtyjen haastattelujen pohjalta voidaan havaita neljä erimallista oppilaitososuuskuntaa, jotka eroavat toisistaan tarkoituksen, toteutuksen ja oppimisprosessin suhteen:

- 1) Itsenäisen yrittäjyyden paikka
Opiskelu oli kokonaan nivottu oppilaitososuuskunnassa toimimiseen. Valitut opiskelijat itse perustivat muutaman hengen osuuskuntia, jonka puitteissa he tekivät itsenäisesti aitoja toimeksiantoja asiakkaille.
- 2) Yritysidean kehittämisen ja verkostoitumisen paikka
Oppilaitososuuskunnassa opiskelijat kehittivät omaa yritysideansa ja tekivät itsenäisesti tilaustöitä ja loivat omaa verkostoaan muun opetuksen ohessa.
- 3) Maksullisen palvelutoiminnan toteutuspaikka
Oppilaitososuuskunta toimi oppilaitoksen maksullisen palvelutoiminnan toteuttajana. Opiskelijat harjaannuttivat ammattitaitoaan ja itsenäistä työskentelyä.
- 4) Erilaisten opintojen suorituspaikka
Oppilaitososuuskunta toimi kaikille mahdollisena, erilaisten opintojen kuten yksittäisen kurssin, opintokokonaisuuden tai työssä oppimisjakson suorituspaikkana.

Toteutuksen eroista huolimatta käsitykset oppilaitososuuskunnasta yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä olivat yhteneviä. Yrittäjyyden oppimisen kannalta todettiin antoisiksi aidot tilanteet ja yhteydet todellisiin asiakkaisiin ja työelämään. Opiskelussa painottui tekemällä oppiminen, mikä motivoi opiskelijoita ja teki opiskelusta mielekästä. Oppilaitososuuskunta on opiskelijakeskinen oppimisympäristö, jossa opettaja on oppimisessa mukana valmentajana ja ohjaajana. Toimiminen oppilaitososuuskunnassa tukee omaehtoista, sisäistä ja ulkoista yrittäjyyttä paremmin kuin tavanomainen opetus. Opiskelijat oppivat erityisesti yrittäjämäistä työtapaa, omatoimisuutta, vastuunottoa ja luovuutta.

Avainsanat:

Oppilaitososuuskunta, osuuskunta, oppimisympäristö, yrittäjyyskasvatus, yrittäjyys

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPPILAITOSOSUUSKUNTA	3
2.1	Osuuskunta yritysmuotona	3
2.1.1	Osuuskunnan perustaminen	4
2.1.2	Osuuskunnan hallinto	4
2.1.3	Osuuskunnan jäsenen asema	5
2.2	Osuuskunta oppilaitoksessa	6
3	YRITTÄJYYSKASVATUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖ	8
3.1	Yrittäjyyskasvatus	8
3.1.1	Mitä yrittäjyyskasvatus tarkoittaa?	9
3.1.2	Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista	11
3.2	Yrittäjyyttä edistävä oppimisympäristö	12
3.2.1	Yrittäjyyden oppiminen	12
3.2.2	Toiminnallinen oppimisympäristö	15
3.3	Tutkimuskysymykset	18
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
4.1	Teemahaastattelu tämän tutkielman menetelmänä	21
4.2	Tutkimukseen osallistujat ja aineiston keruu	22
4.3	Aineiston kuvailu	23
4.3.1	Taustatietoa haastatelluista opettajista	23
4.3.2	Oppilaitososuuskuntien perustamisesta	24
4.3.3	Jäsenenä oppilaitososuuskunnassa	24
4.3.4	Oppilaitososuuskuntien hallinnoinnista	25
4.4	Aineiston analyysi	26
4.4.1	Analyysimenetelmät	26
4.4.2	Aineiston ja menetelmien luotettavuuden arviointi	27

5 TUTKIMUSTULOKSET	33
5.1 Yrittäjyyden oppiminen oppilaitososuuskunnassa	33
5.1.1 Mitä yrittäjyydestä opitaan?	33
5.1.2 Opiskelijoiden saamat valmiudet	35
5.1.3 Miten yrittäjyyttä opitaan?	38
5.1.4 Opiskelijoiden antama palaute	43
5.1.5 Yrittäjyyden oppimista edistävät ja haittaavat tekijät	45
5.2 Opettajan rooli oppilaitososuuskunnassa	48
5.2.1 Opettajan tehtävät	48
5.2.2 Kokemukset omasta roolista osuuskunnassa	52
5.2.3 Opettajan roolin hyvät ja huonot puolet	55
5.2.4 Päätyminen yrittäjyyden opettajaksi osuuskuntaan	58
5.3 Yrittäjyyttä edistävät tekijät oppilaitososuuskunnassa	60
5.3.1 Opiskelijoissa tapahtuneet muutokset suhteessa yrittäjyyteen.....	60
5.3.2 Yrittäjyyttä kehittävät tekijät oppilaitososuuskunnassa	63
5.3.3 Oppilaitososuuskunnan edut oppimisympäristönä	66
5.3.4 Oppilaitososuuskunnan hyödyt yrittäjyyden oppimisen kannalta	69
5.4 Kehittämistarpeet ja tulevaisuus.....	71
5.5 Oppilaitososuuskunta yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä: yhteenvedo tutkimustuloksista	75
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	81
LIITE	83
LÄHTEET	85

1 JOHDANTO

Yrittäjyyden merkitys kansantaloudessa yhtenä hyvinvoinnin perustana ja luojana on laajasti tunnustettu. Yrittäjyyden edistäminen on noussut yhdeksi kansantalouden kannalta tärkeäksi tavoitteeksi Suomessa ja EU:ssa. Tavoite koskee myös koulutusta sen kaikilla tasoilla.

Euroopan parlamentti ja komissio ovat nimenneet avaintaidot, joita suositellaan harjaannutettavan oppilaitoksissa. Yksi avaintaidoista on yrittäjyys. Opetusministeriö on asettanut tavoitteeksi, että vuoteen 2015 mennessä yrittäjyyskasvatus on vahvasti esillä opetussuunnitelmissa ja että yrittäjyyskasvatus sisältyy koulujen strategiaan ja kehittämissuunnitelmiin (Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat 2009, 14). Ammatillisten perustutkintojen uusissa opetussuunnitelmissa yrittäjyyskasvatus onkin aiempaa selkeämmin esillä. Yrittäjyyskasvatus kirjattiin peruskoulun ja ammatillisen koulutuksen opetussuunnitelmiin v. 1994. Yrittäjyys – teemaa toteutettiin lähinnä ns. läpäisyaiheena. Vuoden 2001 opetussuunnitelmissa yrittäjyys oli omana kokonaisuutenaan opintojen loppuvaiheessa, jolloin tavoitteena oli perehtyminen alan yritystoimintaan. Opetussuunnitelmia on uudistettu ja uudet opetussuunnitelmat on otettu käyttöön syksyllä 2010. Nyt pidetään tärkeänä sitä, että yrittäjyys - laajassa merkityksessään - on esillä useassa kohdin opintojen aikana. Uusissa opetussuunnitelmissa ammattitaitotavoitteita kuvataan yrittäjyystermein: opiskelija on omatoiminen, työtään kehittävä, kustannustietoinen, osoittaa toiminnassaan sisäistä yrittäjyyttä ja osaa tuotteistaa omaa osaamistaan. (www.oph.fi.)

Oppilaitokset toteuttavat yrittäjyyskasvatusta hyvin vaihtelevasti – usein yksittäisten opettajien mieltymysten mukaan. Yrittäjyyskasvatus ammatillisessa koulutuksessa on perinteisesti keskittynyt ns. ulkoista yrittäjyyttä koskevien tietojen antamiseen. Opetuksessa keskeisenä sisältönä on ollut lähinnä yritystoiminnan suunnitteluun ja aloittamiseen liittyvät asiat. Toisaalta opetuksen kautta on haluttu tukea myös opiskelijoiden yrittäjämäisen asenteen (sisäinen yrittäjyys, omaehtoinen yrittäjyys, aktiivinen kansalaisuus) syntymistä mm. lisäämällä toiminnallisia opetusjärjestelyjä. Yrittäjyyskasvatuksen haasteena on antaa opiskelijoille valmiuksia, jotka auttavat kohtaamaan työelämän muuttuvia vaatimuksia niin yrittäjänä kuin työntekijänäkin ja jotka tukevat myös yksilön omaa kasvua.

Opetan yhteiskuntatieteitä – sisältäen yrittäjyyden - tuleville lähihoitajille aikuiskoulutuksessa. Kiinnostukseni osuuskuntia kohtaan heräsi, kun osallistuin Pirkanmaan Osuustoimintakeskuksen järjestämään Osuuskunta expertti –koulutukseen ja kun työni puitteissa tutustuin Tampereella

toimivaan oppilaitososuuskuntaan. Toiminnassa mukana olevat opettajat ja opiskelijat vaikuttivat innostuneilta ja toimintaan tyytyväisiltä.

Osuuskunta on ajankohtainen yritysmuoto. Yhdistyneet Kansakunnat on julistanut vuoden 2012 kansainväliseksi osuustoiminnan vuodeksi (www.yhteistoiminta.fi). Tavoitteena on vaikuttaa yrittäjyyttä koskevien ajattelutapojen muutokseen ja tuoda esille yhteistoiminnallisen yrittäjyyden erilaiset sovellusmahdollisuudet. On tärkeää, että myös opetuksessa osuuskuntayrittäjyys on esillä yhtenä vaihtoehtona työllistyä sekä myös oppimisympäristönä. Oppimisympäristöjen monipuolistumista painottaa myös Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma (KESU), joka perustuu hallitusohjelmassa asetettuihin tavoitteisiin. Yhtenä tavoitteena on mm. koulutuksen ja työelämän yhteyksien vahvistaminen. Tässä yhteydessä tuodaan esille tarve kehittää työvaltaisia oppimisympäristöjä. (KESU 2012, 16-17.) Osuuskunta on oppimisympäristönä voisi vastata tähän haasteeseen.

Tutkielmassani olen selvittänyt, millainen oppimisympäristö osuuskunta on yrittäjyyskasvatuksen toteuttajana. Tavoitteenani on ollut tutkia, millaista oppiminen on oppilaitososuuskunnissa: mitä ja miten yrittäjyyttä opitaan? Lisäksi olen tarkastellut opettajan roolia ja sen edellyttämiä valmiuksia. Tarkoituksenani on ollut saada tarvittavaa tietoa teemahaastattelun avulla. Teemahaastattelulla pyrin tavoittamaan opettajien näkemyksiä ja kokemuksia siitä, mitä oppiminen ko. oppimisympäristössä on ja mitä se on heille antanut ja merkinnyt.

Oppilaitososuuskunta noudattaa toiminnassaan Osuuskuntalakia. Tutkielmani toisessa luvussa selvitän osuuskuntaa koskevia säädöksiä ja tuon esille osuuskuntatoiminnan soveltumista oppilaitoksiin. Luvussa kolme tarkastelen yrittäjyyttä ja yrittäjyyskasvatusta käsitteinä. Selvitän yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita ja oppimisympäristöä. Tutkimuksen menetelmiä ja aineiston kuvausta selvitän luvussa neljä. Luku viisi sisältää keskeiset tutkimustulokset. Viimeisessä luvussa pohdin tutkielman tuloksia.

2 OPPILAITOSOSUUSKUNTA

Oppilaitososuuskunnalla tarkoitetaan opiskelijoiden ja/ tai opettajien perustamaa osuuskuntaa, joka toimii oppilaitoksen yhteydessä ja jota käytetään yrittäjyyden opiskeluympäristönä. Opiskelijoita aktivoivien opetusmenetelmien merkitystä oppimisen mielekkyyden lisääjänä on korostettu jo usean vuoden ajan. Erityisesti yrittäjyyden opetuksessa opettajajohtoiset opetustilanteet eivät välttämättä tue opetettavaa sisältöä. Yrittäjyysopetuksen kehittäminen kohdistuuakin aiempaa enemmän oppimisprosesseihin ja –menetelmiin (Kyrö & Ripatti 2006, 12). Yrittäjyyskasvatuksessa on nykyään käytössä uusia oppimistapoja mm. Nuori yrittäjä –ohjelma, Finnpec –virtuaaliyritys, yrityshautomomalli ja oppilaitososuuskunta.

2.1 Osuuskunta yritysmuotona

Osuuskuntatoiminta kehittyi yli sata vuotta sitten - aikana, jolloin yhteiskunnassa ja työelämässä oli vaikeita rakenteellisia ongelmia erityisesti maaseudulla. Osuuskuntien kautta ajateltiin voitavan edistää kansalaisten hyvinvointia ja yhteiskunnallista vastuuntuntoa. Taloudellisten tavoitteiden rinnalla voidaan nähdä olleen myös kasvatuksellisia päämääriä: osuuskunnissa opittiin yhteistyön tekemistä. Osuuskuntatoiminnan voimistuminen näyttää liittyvän aikoihin, jolloin tarvitaan uudenlaisia ratkaisuja asioiden hoitamiseksi. Uusosuuskuntatoiminta syntyi 1990-luvulla, jolloin jälleen taustatekijänä oli yhteiskunnallinen murros: lama, joukkotyöttömyys, työelämän muutokset. (Asunta 2006, 59; Ikonen 2002, 105, 110.) Tällöin osuuskuntia syntyi myös aloille, joissa ne eivät olleet ennestään yleisiä. Esim. sosiaalialalle perustettiin koti- ja hoivapalveluja tuottavia osuuskuntia sekä terveydenhoitoon ja lääkäripalveluihin keskittyviä osuuskuntia. Uusosuuskunnissa voidaan erottaa kaksi mallia: liiketoimintaan suuntautuneet uusosuuskunnat ja sosiaalisiin päämääriin tähtäävät uusosuuskunnat (Asunta 2006, 64).

Osuuskunnan toimintaa säätelee Osuuskuntalaki (OKL). Vuonna 2001 uudistettu laki helpotti perustamisprosessia ja kevensi hallinnointia. Lakia on kuvattu moderniksi yhteisölaiksi, joka soveltuu monelle toimialalle. (Asunta 2006, 61.) Laki sisältää ohjeet osuuskunnan perustamisesta ja säännöistä, osuuskunnan päättävistä elimistä ja hallinnoinnista, tilinpäätöksestä sekä jäsenten maksuista ja velvoitteista. Lisäksi on säännelty osuuskunnan muutoksista esim. purkamisesta.

2.1.1 Osuuskunnan perustaminen

Osuuskunnan perustamiseen tarvitaan vähintään kolme henkilöä – mukana voi olla myös yritys, yhdistys tai yhteisö. Osuuspääoman määrää ei ole lailla säädetty. Jäseniltä kerätään osuusmaksu, jonka suuruuden osuuskunta voi itse määrätä. Päätöksenteko on osuuskunnassa demokraattista – jäsen per ääni. Osuuskunnan jäsenet käyttävät osuuskunnan puitteissa annettavia palveluja. (Juutinen et. 2006, 12; Mähönen & Villa 2006, 11.) Liittyminen osuuskuntaan ja siitä eroaminen ovat helppoa. Osuuskunta voidaan perustaa myös määräajaksi (OKL 2 luku: 6§).

Osuuskuntalaissa on esitetty sääntöjen vähimmäissisältö (OKL 1 luku: 5§). Sääntöihin voidaan sisällyttää siis muitakin kohtia ja tarkennuksia. Tämä saattaa olla tarpeen oppilaitososuuskunnan kohdalla. On syytä mainita oppilaitoksen osuuskunnan säännöissä siitä, että myös ei-jäsenet voivat käyttää osuuskunnan palveluja. Ellei mainintaa ole, osuuskunta ei voi palkata ulkopuolisia työntekijöitä ts. oppilaitoksen/ryhmän muita opiskelijoita.

2.1.2 Osuuskunnan hallinto

Osuuskuntaa hallinnoi ylimpänä osuuskunnan kokous, joka määrittelee toiminnan linjaukset (OKL 4 luku:1§). Osuuskunnalla on oltava hallitus, jossa on 1 – 7 osuuskunnan kokouksen valitsemaa jäsentä. Hallitus hoitaa osuuskunnan toiminnan ja käytännön hallinnon. Hallituksen tehtävänä on mm. valvoa toiminnan laillisuutta, kutsua koolle ja valmistella osuuskunnan kokous, toteuttaa päätökset, käsitellä jäsenyysasiat, laatia toimintakertomus ja tilinpäätös sekä edustaa osuuskuntaa ja kirjoittaa sen toiminimen. Hallitus vastaa toiminnastaan osuuskunnan kokoukselle ja siksi hallituksen jäsenen tulee olla perehtynyt liiketoimintaan ja ko. lakeihin. Hallitus on yhteisvastuullinen ts. jokainen sen jäsen vastaa kaikkien hallituksen jäsenten tekemisistä. Tämän vuoksi osuustoiminnalle täytyy nimetä selkeät tavoitteet ja sitouttaa jäsenet niiden toteuttamiseen. Osuuskunnalle voidaan nimetä toimitusjohtaja. Toimitusjohtaja voi olla osuuskunnan jäsen tai ulkopuolinen. Hän toimii hallituksen ohjeiden mukaan ja noudattaa toimissaan osuuskuntalakiä. (OKL 5 luku: 1§,6§,15§.) Osuuskunnalla tulee olla vähintään yksi tilintarkastaja (OKL 7 luku:2§).

Hallituksen jäsenen vastuu on suuri. Tämän vuoksi hallituksen jäsenen tulee perehtyä osuuskunnan toimintaan ja sääntöihin sekä osuuskuntalakiin hyvin. Koska hallitustoiminta on vastuullista ja vaatii myös kokemusta, ei hallitusta kannata vaihtaa kerralla kokonaan. Hallituksella tulee olla taitoa huolehtia yritystoimintaan liittyvästä taloushallinnosta, henkilöstöhallinnosta,

markkinoinnista jne. Päätökset ovat kollegiaalisia eli niistä vastaavat kaikki – myös ne, jotka ovat olleet eri mieltä päätöksistä. Siksi vastuuasioiden tähdentäminen oppilaitososuuskunnassakin tulee muistaa, jottei ikäviä yllätyksiä tapahdu tai niihin ainakin osataan varautua. Hallituksen jäsenyys edellyttää sitoutumista, mutta antaa varmasti hyvää pohjaa tulevalle yrittämiselle.

2.1.3 Osuuskunnan jäsenen asema

Osuuskunnan jäsenyyttä on haettava. Kirjallinen jäsenhakemus osoitetaan osuuskunnan hallitukselle. Osuuskunnan jäsenyys on henkilökohtainen eikä sitä voi luovuttaa toiselle. (Mähönen & Villa 2006, 15-16.) Osuuskunnan jäsenet käyttävät päätösvaltaansa osuuskunnan kokouksessa. Tuolloin käsitellään toiminnan kannalta keskeisiä asioita mm. tilinpäätös ja hallituksen valinta. Päätöksiä voidaan tehdä muulloinkin, jos osuuskunnan kaikki jäsenet ovat yksimielisiä. Tällöin päätöspöytäkirjassa tulee olla kaikkien osallistuneiden jäsenten allekirjoitukset. (OKL 4 luku:1-2§.)

Osuuskunnan jäsenten on maksettava osuusmaksu. Tämän lisäksi voidaan määrätä maksettavaksi vielä liittymismaksu, vapaaehtoinen osuus ja ylimääräinen maksu. Osuuskunnan jäsenen vastuu osuuskunnan veloista rajoittuu hänen sijoittamaansa osuuteen. Jos sääntöihin otetaan määräys lisämaksuvelvollisuudesta, voi vastuu olla suurempi tilanteessa, jos osuuskunnan varat eivät riitä velkojen maksuun. (OKL 9 luku:1-5§.)

Oppilaitoksen yhteyteen perustettavan osuuskunnan perustajina ei voi olla alaikäisiä opiskelijoita. Jäsenyyskin on mahdollista vain huoltajan luvalla. Tämä voi rajoittaa osuuskuntatoimintaa oppilaitoksessa erityisesti nuorisopuolella, ellei osuuskunnan jäseneksi merkitä oppilaskuntaa, jonka kautta opiskelijat toimivat osuuskunnassa. Yksi vaihtoehto on se, että opettajat perustavat osuuskunnan. Osuuskunnan perustaminen soveltuu hyvin myös aikuisopiskelijoille, joilla voisi olla intoa jatkaa toimintaa valmistumisenkin jälkeen.

Osuuskunnan jäsen voi olla yrittäjä tai palkansaaja suhteessa osuuskuntaan. Oppilaitososuuskunnassa jäseniä on todennäköisesti yli seitsemän, joten jäsenet ovat palkansaajia ja omistavat osuuskunnasta alle 15%. Tällöin hänellä ei ole yrittäjän statusta ja osuuskunta maksaa palkan työsuoritusten mukaan sekä hoitaa työsuorituksen aiheuttamat työeläkkeet, tapaturma- ja ryhmähenkivakuutukset. Kirjalliset työsopimukset on tarpeen tehdä. Opiskelijat tai osa heistä voi toimia myös omilla toiminimillään ja olla jäsenenä oppilaitoksen osuuskunnassa, joka hankkii työtilaisuuksia, hoitaa markkinoinnin ym. Tällöin osuuskunnalla olisi vähemmän työnantajakuluja

ym. työnantajan velvoitteita, sillä opiskelijat hoitaisivat vakuutuksensa itse. Jos toiminta on vähäistä, eläkevakuutusta ei tarvita lainkaan. Opiskelijoiden toiminimen etuna on se, että heillä on oman yritystoiminnan puitteet valmiina päättäessään opiskelunsa. (Niskala 2006.) Oppilaitososuuskunnassa opiskelijat toimivat osuuskunnan nimiin. Kannustavinta olisi maksaa opiskelijoille palkkaa. Tällöin on otettava huomioon palkan vaikutukset opintotukeen. On myös mahdollista, että opiskelijat toimivat itsenäisinä ammatinharjoittajina suhteessa osuuskuntaan. Tällöinkin on otettava huomioon voimassa olevat tulonhankinnan rajat. Kukin opiskelija toimii itsenäisesti suhteessa asiakkaisiin (laskutus, kirjanpito), ja osuuskunta on yhteinen ”katto-organisaatio”, joka esim. hankkii tarvikkeita, vuokraa tilat ja markkinoi. Kukin ammatinharjoittaja ostaa nämä palvelut/oikeudet osuuskunnalta.

2.2 Osuuskunta oppilaitoksessa

Jyväskylässä toimiva Tiimiakatemia on oppilaitososuuskuntien uranuurtaja. Tiimiakatemia perustettiin vuonna 1993 ja se on toiminut mallina myöhemmin perustetuille oppilaitososuuskunnille. Oppilaitososuuskunta opettajien ja/tai opiskelijoiden toteuttamana on yksi tapa opiskella yrittäjyyttä ja jatkaa yrittäjänä valmistumisen jälkeen. Osuuskunnan perustaminen ei edellytä suurta pääomaa. Osuuskuntayrittäminen on demokraattinen tapa päättää asioista ja edellyttää sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin. (Leinonen et 2002, 76.) Työelämässä työskentelytapana on usein tiimityö, joka onnistuakseen edellyttää yhteen hiileen puhaltamista. On tavallista, että työelämässä halutaan toimia yhdessä, jolloin yrittäjyyskin olisi luontevampaa osuuskunnan puitteissa kuin yksinään.

Yrittäjyyden oppimisen kannalta etuna on se, että osuuskunnassa toimiminen tuo opiskeluun käytännölläisyyttä, kun opiskelijat pääsevät kokeilemaan taitojaan todellisessa toimintaympäristössä. Yritystoimintaan liittyvät asiat opitaan luontevasti käytännön työn kautta. Lisäksi oppilaitososuuskunta valmentaa moniin työelämässä tarvittaviin taitoihin kuten vuorovaikutus- ja ongelmanratkaisutaitoihin. (Leinonen et. 2002, 76-77; 94-95; 149.)

Leinonen, Partanen ja Palviainen (2002, 40-41) toteavat Tiimiakatemian soveltuvan hyvin opetuskäyttöön. Osuuskunta oppimisympäristönä muistuttaa oikeaa työpaikkaa kaikkine todellisine yritystoimintoineen. Näin opiskelijat harjaantuvat työelämän käytäntöihin ja vaatimuksiin. Oppilaitososuuskunnassa opettajilla ja opiskelijoilla on tasavertainen suhde, jossa molemmat pyrkivät hyvään oppimistulokseen yhdessä. Oppilaitososuuskunnan toiminta perustuu

tiimityöskentelylle, yhteistoiminnalle ja toisilta oppimiselle. Osuuskunnassa toimivilla on yhteiset arvot, jotka ohjaavat toimintaa ja joihin opiskelijat sitoutuvat. Asunta toteaa (2006, 60), että Kansainvälinen Osuustoimintaliitto ICA on nimennyt osuustoiminnan perusarvoiksi omatoimisuuden, omavastuisuuden, demokratian, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden. Osuustoiminnan eettiset arvot ovat rehellisyys, avoimuus, yhteiskunnallinen vastuu ja muista ihmisistä välittäminen. Näitä eettisiä periaatteita perään kuulutetaan tätä nykyä useimmilla toimialoilla. Oppilaitososuuskunnassa opiskelijat voivat sisäistää näitä periaatteita osana toimintaa.

3 YRITTÄJYYSKASVATUKSEN OPPIMISYMPÄRISTÖ

3.1 Yrittäjyyskasvatus

Ensimmäisenä yrittäjyyden idean taloustieteessä toi esille fysiokraattien koulukunta. Heidän mukaansa maanviljely edusti tuottavaa toimintaa ja maatalous oli hyvinvoinnin perusta. Heille yrittäjyys merkitsi innovatiivisuutta ja elannostaan vastaavaa, vapaata yksilöä. Toiminnan lähtökohdaksi oli ihmisen ja luonnon välinen suhde. Valistuksen aikana syntyi liiketoimintaan perustuva yrittäjyys (engl. entrepreneurship) työn uudelleen muotoutumisen tuloksena. Yrittäjyys tarkoitti vapaiden yksilöiden perustamia yrityksiä. Myös yhteiskunnan kehittyminen ja edistyminen edellyttivät yksilöiltä yrittäjämäistä asennetta ja kykyä. Historian näkökulmasta yrittäjyys edustaa ilmiötä, joka on tyypillinen yhteiskunnallisissa murrosvaiheissa. (Kyrö 2001, 93, 97-98.) Yrittäjyys korostaa itsenäisyyttä, rohkeutta ja uusien ratkaisujen etsimistä. Yritystoiminnassa nämä piirteet ovat aina olleet välttämättömiä. Nykyään näitä piirteitä edellytetään yksilöiltä suhteessa työhön ja toimintaympäristön muutoksiin.

1990 –luku oli monella tapaa muutoksen vuosikymmen. Myös koulutuksessa alkoi muutoksen aika: ammattikorkeakoulut syntyivät, oppilaitoksia yhdistettiin ja omistussuhteita muutettiin. Tuolloin alettiin puhua painokkaasti yrittäjyydestä myös koulumaailmassa. Yrittäjyydellä ei tarkoiteta vain yrittämistä oman yritystoiminnan kautta eli ulkoista yrittäjyyttä, vaan yrittäjyys tarkoittaa myös sisäistä yrittäjyyttä ts. yritteliästä otetta toisen palveluksessa (Koiranen 1993, 11). Pinchotin (1986, 32-56) käyttämä käsite ”intrapreneur” vastaa sisällöltään sisäistä yrittäjyyttä. ”Intrapreneur” on toimintaan suuntautunut, työhönsä sitoutunut ja itseohjautuva organisaation työntekijä, joka on lannistumaton innovaattori ja pystyy riskinottoon. Tällaista sisäistä yrittäjää kaivataan nykyään yrityksissä ja organisaatioissa.

Kyrö (2001, 99) erottaa yrittäjyydestä kolme eri muotoa: omaehtoinen yrittäjyys eli yksilön yrittäjämäinen toimintatapa; sisäinen yrittäjyys eli organisaation kollektiivinen toimintatapa; ulkoinen yrittäjyys eli pienyrityksen omistaminen ja johtaminen. Toisessa määritelmässä Kyrö ja Ripatti (Kyrö & Ripatti 2006, 18) esittävät neljä yrittäjyyden muotoa. Yksilön yrittäjämäisen toimintatavan ja ulkoisen yrittäjyyden lisäksi tuodaan esille organisaatioyrittäjyys, jolla tarkoitetaan organisaation kollektiivista toimintatapaa. Sisäinen yrittäjyys liitetään yksilön ja organisaation yrittäjämäiseen toimintaan.

Koiranen ja Ruohotie (2001, 103) puolestaan korostavat, että yrittäjyys ei tarkoita vain uraa tai ammattia, vaan erityisesti yksilöiden ajattelun, toiminnan tai työhön suhtautumisen tapaa. He määrittelevät yrittäjyyden ilmenemismuodoiksi ulkoisen, sisäisen ja omaehtoisen yrittäjyyden. Ulkoinen yrittäjyys tarkoittaa oman liiketoiminnan käynnistämistä ja toteuttamista. Sisäinen yrittäjyys merkitsee työyhteisön kollektiivista, yrittäjämäistä ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapaa työn tekoon. Omaehtoinen yrittäjyys on yksilön tasolla ilmenevä yrittäjämäinen ajattelu-, toiminta- ja suhtautumistapa työntekoon.

Palm (2006, 63-64) toteaa, että suppeassa merkityksessä yrittäjyys on ammatti. Toisaalta laajassa merkityksessä se tarkoittaa yrittäjämäistä käyttäytymistä. Palm tähdentää, että yrittäjyyttä tarkasteltaessa ja kehitettäessä on syytä ottaa huomioon yrittäjyyden eri osatekijät: yrittäjyys yhteiskunnallisena ilmiönä, yrittäjyys liiketoimintana, yrittäjyys toimintatapana ts. yrittäjyyden eri muodot kuten osuuskuntayrittäjyys sekä yrittäjyys yksilön näkökulmasta mm. motivaatio. Yrittäjyys on siten varsin laaja käsite ja kaikkia näitä puolia tulisi tuoda esille myös yrittäjyyskasvatuksessa.

3.1.1 Mitä yrittäjyyskasvatus tarkoittaa?

Opetusministeriö määrittelee yrittäjyyskasvatuksen opetuslalla tehtäväksi, laaja-alaiseksi työksi yrittäjyyden vahvistamiseksi. Tavoitteena on vahvistaa opiskelijan yrittäjämäistä asennetta ja tuoda yrittäjyys esille yhtenä uravaihtoehtona. Tavoitteisiin liittyen pyritään kehittämään osallistuvia kansalaisia, vahvistamaan luovuutta ja innovatiivisuutta sekä myönteistä asennetta yrittäjyyttä kohtaan. Lisäksi halutaan myötävaikuttaa uusien yritysten perustamiseen. Yrittäjyyskasvatus nähdään osana elinikäistä oppimista, jolloin yrittäjyyteen liittyviä valmiuksia kehitetään koko eliniän. (Opetusministeriö 2009, 11,14.) Opetusministeriön määritelmistä heijastuu EU –alueella esiin nostettu pyrkimys yritystoiminnan lisäämiseen. Yritykset nähdään yhteiskunnan toimivuuden kannalta keskeisiksi ja tämän vuoksi yrittäjyyteen tulee kannustaa eri koulutasoilla - aina päivähoidosta yliopistoon. Ajatellaan, että yrittäjyyteen ja yrittäjämäiseen suhtautumiseen voidaan kasvaa iän myötä. Näin voidaan varmistaa sopeutuminen muutoksiin. Maaailma ympärillämme muuttuu ja elämästä on tullut aiempaa epävarmempi ja monimutkaisempi, mikä edellyttää yrittäjämäistä otetta ja asennetta eteen tuleviin tilanteisiin (Kyrö & Ristimäki 2008, 259). Ristimäki (2004, 12) määrittelee yrittäjyyskasvatuksen ihmisen koko eliniän kattavana kehitystoimintana. Yrittäjyyden lisääminen yhteiskunnassa on tietenkin yrittäjyyskasvatuksen yksi tavoite. Jotta tämä tavoite saavutettaisiin, yrittäjyys tulisi olla kaikessa koulutuksessa mukana luonnollisena osana ja

selkeänä toimintatapana. (Vesalainen & et. 2006, 67.) Myös muualla Euroopassa yrittäjyyskasvatuksen asemaa opetusaineena on vahvistettu (vert. Zahra 2008, 168-169, 181-182; Wilson 2008, 1-8).

Remes (2003, 164, 204) määrittelee omaehtoiselle, sisäiselle ja ulkoiselle yrittäjyydelle pedagogiset vastineet. Omaehtoista yrittäjyyttä vastaa kasvatuksellisessa toiminnassa opiskelijan yritteliäs toiminta. Ulkoinen yrittäjyys tarkoittaa mm. yrittäjyystietojen opettamista ja materiaalien yritteliästä käyttöä esim. uusien tuotteiden luomisessa. Sisäistä yrittäjyyttä vastaa esim. koulun ja yhteistyökumppanien yritteliäs toimintatapa. Ristimäen mukaan (2004, 70, 129) yrittäjyyden tulee sisältyä kaikkiin oppiaineisiin ja sitä tulisi opettaa vaihtelevin opetusmenetelmin. Yrittäjyyskasvatuksen onnistumisen kannalta on keskeistä, että oppilaitoksen toimintakulttuuri tukee yritteliäisyyttä.

Ikonen (2006, 71, 75, 105) laajentaa yrittäjyyskasvatuksen käsitettä kansalaiskasvatuksen suuntaan. Hän toteaa, että talouden perusteiden hallinta on vapaan kansalaisen perustaito. Yrittäjyyskasvatuksen perustehtävä on edistää aktiivista kansalaisuutta ja taloudellista yleissivistystä. Yrittäjyyskasvatus liittyy siten elämänhallinnan tukemiseen. Yrittäjyyskasvatuksen sisällöt määräytyvät tältä pohjalta varsin laajoiksi. Yrittäjyyskasvatuksen kautta opiskelijat oppivat yrityksen perustamiseen ja pyörittämiseen liittyviä asioita sekä arjen yritteliäisyyttä (taloudellinen yritteliäisyys ja toimeentulo). Yritystoiminnan eettisyys sekä yritystalouden ja julkisen hallinnon kysymyksiä on tarpeen käsitellä opetuksessa (yrittäjyys ja yhteiskunta). Ajankohtaisia asioita kuten kansalainen talouden rattaissa ja vaihtoehtoliikkeet voi myös liittää yrittäjyyskasvatukseen (yrittäjyys ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen). Medialukutaito ja yhtiövallan kritiikki kuuluvat myös tähän laajaan yrittäjyyskasvatuksen käsitteeseen (taloudellisen ympäristön havainnointi).

Yrittäjyyskasvatuksessa on syytä ottaa huomioon se, että merkittävät yrittäjyyden esteet ovat pelko ja ennakkokäsitykset yrittäjyydestä. Tämä koskee erityisesti ulkoista yrittäjyyttä, mutta myös sisäiseen yrittäjyyteen saatetaan asennoitua kielteisesti, koska se usein liitetään tulosjohtamiseen. Sana yrittäjyys liittyy niin voimakkaasti kovaan yritysmaailmaan, että pelkän sanan mainitseminenkin nostaa joidenkin opiskelijoiden vastustuksen opetettavaa aihetta kohtaan. Ristimäki (2004, 149) ehdottaa, että sana yrittäjyys korvataan toisella ilmauksella esim. yrittävyys. Ehkäpä tämä ilmaus hälventäisi ennakoasenteita ja korostaisi käsitteen laajempaa merkitystä ja näin yrittäjyyskasvatus nähtäisiin luonnollisena osana opetusta.

3.1.2 Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteista

Yrittäjyyskasvatuksen keskeinen tavoite on aikaansaada myönteistä asennetta yrittäjyyttä ja sitä kautta myös yritysten perustamista kohtaan. Yhtä tärkeää on kuitenkin tavoitella yksilöiden yritteliäisyyttä työntekijänä sekä muutoinkin suhteessa omaan elämään. Paasio ja Nurmi (2006, 53) esittävät yrittäjyysopinnoille kolme tavoitetta. Ensimmäinen tavoitteena on oppia ymmärtämään yrittäjyyttä: Mitä yrittäjät tekevät? Mitä yrittäjyys on? Miksi yrittäjiä tarvitaan? Toisena tavoitteena on oppia yritteliästä toimintatapaa: Miten otan vastuun omasta urastani ja elämästäni? Kolmas tavoite keskittyy siihen, miten oppia yrittäjäksi.

Yrittäjyyskasvatukseen kuuluu myös sellaisten taitojen oppiminen, jotka auttavat yksilöitä kohtaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Tällaisia yleisiä työelämävalmiuksia ovat elämänhallinta, kommunikointitaito, ihmisten ja tehtävien johtaminen sekä innovaatioiden ja muutosten hallinta. (Koiranen & Ruohotie 2001, 105.) Samoilla linjoilla on Paajanen (2001, 139) todetessaan, että tärkeä yrittäjyyskasvatuksen tavoite on opiskelijan oman elämän hallinta. Parhaimmillaan yrittäjyyskasvatuksen antamat valmiudet tukevatkin yksilön elinikäistä kehittymistä. Yrittäjämäisen asenteen avulla yksilön on mahdollista sopeutua muuttuvaan ja epävakaiseen maailmaan oppimalla taitoja ja asennetta kohdata epävarmuutta ja monimutkaisia tilanteita ja ottamalla vastuuta omasta osaamisestaan ja oppimiskyvystään. Yrittäjyyskasvatus on yksilön yrittäjyyttä tukevien ominaisuuksien ja aktiivisen toimintatavan edistämistä. (Ristimäki 2004, 41, 52; Gibb 2001, 173; Kyrö et. 2007, 16.) Näin ollen pelkkä ulkoisen yrittäjyyden painottaminen ei ole riittävä tavoite opetuksessa. On muistettava, että tavoitteet määräytyvät myös koulutustason mukaan. Ammatillisessa koulutuksessa on luonnollista, että ulkoinen yrittäjyys painottuu enemmän kuin edeltävillä koulutustasoilla, koska yrittäjyys ja ammattitaito ovat kiinteässä yhteydessä. Hyvä ammattitaito on onnistuneen yritystoiminnan perusedellytys.

Ristimäki (2004, 25-26) toteaa, että koulutuksen yrittäjyyskasvatus ei suoranaisesti tuota ulkoista yrittäjyyttä, sillä ulkoinen yrittäjyys toteutuu selkeästi vasta koulutuksen jälkeen - tavallisimmin 26-36 -vuoden iässä. Kasvatustoiminta tähtää aina tulevaisuuteen ja siksi yrittäjyyskasvatuksen tehtävä onkin valmistaa opiskelijoita tulevaisuuden valintatilanteita varten. Yksi valinta voi olla yrittäjäksi ryhtyminen.

Olisi ehkä tarpeen myös erottaa yrittäjyyskasvatus ja –koulutus toisistaan. Yrittäjyyskasvatusta pidetään usein synonyymina yrittäjyys- ja yrittäjäkoulutukselle. Näillä on kuitenkin selkeästi erilaiset tavoitteet ja sisällöt. Ikosen mukaan yrittäjyyskasvatuksen tulee keskittyä antamaan opiskelijoille hyvät valmiudet kohdata arkielämän taloudellisia realiteetteja. Yrittäjäkäsvely tai –koulutus tähtää puolestaan yritysten perustamiseen ja niiden määrän lisääntymiseen yhteiskunnassa. (Ikonen 2006, 160-161.) Myös Remes (2003, 163) on sillä kannalla, että yrittäjyyskoulutus ja –kasvatus tulisi käsitteinä erottaa. Yrittäjyyskoulutuksen tarkoituksena on antaa valmiuksia toimia yrittäjänä. Yrittäjyyskasvatuksella puolestaan tuetaan opiskelijan edellytyksiä toimia yritteliäällä tavalla kaikilla elämänoilla.

3.2 Yrittäjyyttä edistävä oppimisympäristö

3.2.1 Yrittäjyyden oppiminen

Vaikka yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena voidaan pitää sitä, että opitaan yrittäjyydestä keskeisiä asioita (about entrepreneurship) ja yrittäjyyttä varten (for entrepreneurship), niin yhä voimakkaammin nousee esille yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena oppiminen yrittäjämäisesti (through entrepreneurship) sekä oppiminen yrittäjämäisessä oppimisympäristössä. (Kyrö & Ripatti 2006, 24.) Yrittäjämäinen oppiminen viittaa selkeästi siihen, että toiminnallisuutta opetuksessa tulisi lisätä ja näin aktivoida ja ohjata opiskelijoita itseohjautuvuuden suuntaan. Yrittäjyyskasvatuksessa pelkkä tiedon jakaminen ei riitä eikä tuota toivottuja tuloksia. Tarvitaan opiskelijalähtöistä, opiskelijan omakohtaista harjoittelua, tekemistä ja kokemista. Tämä edellyttää sellaisten olosuhteiden ja oppimisympäristöjen luomista, joissa opiskelijoilla on mahdollista kehittää yritteliäisyyttään, harjaantua ottamaan harkittuja riskejä ja työskennellä pitkäjänteisesti yhteistyössä toisten kanssa. Opettajan tehtävänä on oppimisen mahdollistajan rooli. (Ristimäki 2004, 65-66; Huhtala 2000, 23-24; Lehtonen 2007, 201.)

Koiranen ja Ruohotie painottavat yrittäjyyskasvatuksessa arvoihin ja asenteisiin (miksi) keskittymistä yrittäjämäisen pedagogiikan (miten) ja keskeisen oppisisällön (mitä) lisäksi. On tärkeää huomata, että vain kognitiivisiin (tiedollisiin ja taidollisiin) valmiuksiin keskittyvä yrittäjyyskasvatus jää puolitehen. Liiketoimintaan ja yrittäjyyteen liittyvän tiedon jakaminen ei välttämättä kehitä yrittäjyyttä. On otettava huomioon yhtä lailla yksilön konatiivinen ja affektiivinen puoli. Konatiivinen puoli yksilössä liittyy motivaatioon ja tahtoon. Se on yhteydessä mm. yksilön orientaatioon ja mielenkiinnon kohteisiin ja siten myös uraorientaatioon. Konaatio

liittyy selkeästi yksilön kehitymisprosesseihin. Affekti tarkoittaa ilmiöihin kohdistuvia tunnereaktioita ts. yksilön affektiivinen puoli liittyy tunteisiin, arvoihin, asenteisiin ja temperamenttiin. Yrittäjyyskasvatuksessa tulisi tukea yrittäjyyden affektiivisia ja konatiivisia valmiuksia, koska yrittäjyyskasvatuksella pyritään tukemaan juuri myönteisen asenteen syntyä yrittäjyyteen. Yrittäjyyskasvatuksen kognitiivisen puolen lisäksi tarvitaan siten affektiivisten ja konatiivisten rakenteiden vahvistamista. Tällöin yrittäjyys opitaan näkemään pikemminkin mahdollisuutena kuin uhkana ja epävarmuuden lisääjänä. (Koiranen & Ruohotie 2001, 103-104; Ruohotie & Koiranen 2000, 32-34, 39-40; Hägg 2007, 367-368; Lassila 2008, 199.) Tenhunen (2002, 24-26) korostaa sitä, että yrittäjyys liittyy olennaisesti konatiiviseen alueeseen, sillä yrittäjyys on tahdon asia. Yrittäjyyskasvatuksessa tiedollinen lisääminen ei riitä, vaan muutoksia olisi tapahduttava juuri motivaation, uskomusten ja itsearviointin alueilla. Vasta tätä kautta voi syntyä myönteinen suhtautuminen yrittäjyyteen. Yrittäjänä toimimisen arvostaminen on perusedellytys sille, että voi kehittyä sisäiseksi ja ulkoiseksi yrittäjäksi. Toiminnallisen oppimisympäristön uskotaan tukevan erilaisten yrittäjyysvalmiuksien hankkimista.

Hägg (2011, 211-218) on tarkastellut väitöskirjassaan luovien alojen ammattilaisten yrittäjyyden kehittymistä yrittäjyysvalmennuskursseilla. Hän toteaa, että yrittäjyys lähtee affektiivisesta ulottuvuudesta. Vasta affektiivisen puolen aktivoitua voidaan odottaa konaation, motivaation ja tahdon heräämistä ja lopulta intentionaalista toimintaa. Tutkimustulosten perusteella itsesäätely (oman oppimisprosessiin vaikuttaminen) kehittyy reflektion kautta affektiivisella, konatiivisella ja kognitiivisella ulottuvuudella. Häggin mukaan yrittäjyys tulee liittää kiinteästi ammatilliseen kasvuun, jossa tulee tukea affektiivisia, konatiivisia ja kognitiivisia itsesäätelyprosesseja.

Affektiivisten ja konatiivisten valmiuksien muotoutumisessa on keskeistä kiinnittää huomio siihen, miten opitaan. Tekemällä oppiminen ja kokemuksellinen oppiminen soveltuvat erityisen hyvin yrittäjyyskasvatukseen. (Koiranen & Ruohotie 2001, 109, 111.) Samoilla linjoilla on myös Leskinen (2001, 113-115, 120), joka viittaa J. Deweyn progressiiviseen pedagogiikkaan ja toteaa pohiessaan yrittäjyyden oppimista, että kasvatukseen tulee liittyä kokemuksia. Kokemuksia saadaan oppijan oman toiminnan kautta mielekkäissä oppimistilanteissa. Onnistuneina oppimisympäristöinä voidaan pitää esim. Nuori yrittäjyys –projekteja ja opiskelijoiden perustamaa, osuuskuntamuotoista kimpPAYritystä. Yrityshautomoista ja mentorihankkeista on myös saatu hyviä kokemuksia (Palm 2006, 72). Yrittäjyyden voimistaminen opetuksessa edellyttää perinteisen luokkahuoneopetuksen hylkäämistä ja siirtymistä toiminnalliseen, luovaan oppimiseen. Tällöin

myös ainekohtaisuus tulisi hävitä ja eri oppiaineet tulisi integroida laajoiksi kokonaisuuksiksi. Myös verkostoituminen työelämään on välttämätöntä.

Kyrö (2008, 172, 174-176) on tarkastellut riskinoton valmiuksien oppimista. Hän tuo esille kolme suuntausta riskin ja epävarmuuden hallinnan oppimisessa. Ensinnäkin riski voi merkitä epätietoisuutta asian taloudellisista vaikutuksista. Tällöin riskiä voidaan pienentää tiedon lisäämisellä. Opetuksessa tämä merkitsee sitä, että pyritään kehittämään opiskelijan rationaalista päättelykykyä valita tarvittavan päätöksen kannalta parhain vaihtoehto. Toinen suuntaus tähdentää toiminnan kontrollointia ja siihen liittyviä taitoja. Keskeistä on vahvistaa opetuksen keinoin opiskelijan kokemuksia epävarmuudessa toimimisesta. Tämä mahdollistuu kokemuksellisen oppimisen kautta. Kolmas suuntaus perustuu toimintalähtöiseen epävarmuuteen. Siinä korostetaan opiskelijan omaa ja ryhmässä tapahtuvaa toimintaa riskinottovalmiuksien hankkimisessa, mikä toteutuu yhteisöllisessä oppimisessa. Yhteisöllinen oppiminen tukee halua ja kykyä toimia epävarmuudessa. Yhdessä toimiminen lieventää epävarmuutta ja yhteiset ponnistukset edesauttavat hyvien tulosten saavuttamista epävarmoissakin tilanteissa. Yhteistoiminnallinen oppiminen vaikuttaa myönteisesti yrittäjyysaikomuksiin ja epävarmuuden sietämiseen. Kyrö toteaa myös, että toimintalähtöiseen epävarmuuteen pohjautuva ja yhteisöllisyyttä korostava oppiminen tukee opiskelijan konatiivisten ja affektiivisten valmiuksien vahvistumista.

Maaailman muuttuessa yhä epävakaisemmaksi riskien hallinta ja riskinotto-kyky ovat kehittämisen arvoisia valmiuksia. Riskinottamiskykyyn liittyy mm. näkemykset omista taidoista sekä kyvystä kohdata epävarmuutta ja monimutkaisia tilanteita. Riskienhallinta painottuu siten kognitiivisten valmiuksien lisäksi selvästi affektiivisiin ja konatiivisiin valmiuksiin. Tämä tulisi ottaa huomioon myös yrittäjyyskasvatuksessa. Riskien ottaminen on helpompaa ryhmässä, joten yrittäjyyskasvatusta kannattaa toteuttaa sellaisissa oppimisympäristöissä, joissa yhteistoiminnallisuus ja yhteistyö eri verkostojen kanssa ovat mahdollisia. (Peltonen 2007, 221-223). Ruohotien (2003, 5) mukaan kognitiivisten taitojen lisäksi tarvitaan volitionaalisia (tahtoon sidoksissa olevia) kompetensseja, jotta oppiminen on mahdollista ennakoimattomissa tilanteissa ja olosuhteissa. Volitionaaliset taidot koostuvat proseduraalisista kompetensseista (käsitteellisen kompetenssin hyödyntämisen mahdollistavat toimintatavat ja taidot), motivationaalisista kompetensseista (vuorovaikutuskyky, minäarvostus, itseluottamus) sekä toimintakompetensseista (ongelmanratkaisukyky, kriittinen ajattelu, toimintastrategiat).

Peltonen (2007, 218-219) tähdentää yrittäjyyden holistisen luonteen ymmärtämistä pedagogiikassa. Yrittäjyyttä ei tulisi opettaa erillisenä oppiaineena eikä myöskään liittää osaksi eri aihekokonaisuuksia, vaan yrittäjyyskasvatus tulisi olla mukana kaikessa opetuksessa toiminnan ja tekemisen kautta. Yrittäjämäinen oppiminen on prosessinomaista ja kokonaisvaltaista, jossa opiskelija nähdään itseohjautuvana, luovana, vapaana ja vastuullisena toimijana. Opiskelija itse päättää, mitä ja miten hän haluaa oppia. Samoin Piiksi (2007, 328) painottaa opiskelijan omaa aktiivisuutta, luovuutta ja oman oppimisen kontrollointikykyä.

3.2.2 Toiminnallinen oppimisympäristö

Oppimisympäristö tarkoittaa kokonaisvaltaista toimintaympäristöä, jossa oppiminen tapahtuu. Oppimisympäristö ei tarkoita vain fyysistä paikkaa esim. luokkahuonetta, vaan oppimisympäristö sisältää myös sosiaalisen, fyysisen, teknisen ja didaktisen ulottuvuuden. Oppimisympäristö käsittää opiskelumuodot, oppimistavat ja työskentelyvälineet. Sosiaalinen ympäristö sisältää sosiaaliset verkostot opiskelijoiden, opettajien ja työelämän välillä. Sosiaalisessa oppimisympäristössä painottuu yhteisöllinen, yhdessä oppiminen, mikä merkitsee myös ryhmässä vallitsevan tunneilmaston huomioon ottamista. Oppimisympäristö syntyy opettajan ja opiskelijan vaikutuksesta ja sillä on suuri merkitys oppimisessa. (Lassila 2008, 196, 199-200; Korhonen 2003, 29.)

Tenhunen (2006, 139) tuo esille erilaisia toiminnallisia oppimisympäristöjä, joiden avulla yrittämistä voi oppia, mm. harjoitusyritykset, simulaatiot, osuuskunta, esi- ja starttihakemot. Yrityshakemot ovat niitä varten, jotka harkitsevat yrityksen perustamista. Kaikissa näissä opetusmenetelmissä toiminnallisuus ja kokemuksellisuus ovat mahdollisia. Oppiminen on sitäkin tehokkaampaa, jos se kytkeytyy todellisiin, aitoihin tilanteisiin asiakkaiden ja muiden tahojen kanssa. Näin oppiminen antaa opiskelijoille käytännön valmiuksia niin yrittäjänä kuin toisen palveluksessa. (Akola & Heinonen 2007, 296-29.) Paajanen (2001, 141) korostaa oppimistilanteiden vaihtelevuutta, sosiaalista vuorovaikutusta ja opiskelijan keskeistä roolia. On arvioitu, että tulevaisuudessa oppilaitokset kehittyvät toiminnallisempaan suuntaan, jossa sosiaalisuus ja tekeminen ovat keskeisiä elementtejä. Myös yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan ja työelämän kanssa on keskeistä. (Helakorpi 2008, 241-243; Leinonen et. 2002, 48.)

Oppimisympäristön luominen on keskeistä sekä yhteistoiminnallisessa että yrittäjämäisessä oppimisessa. Asteljoki (2008, 56, 58) tarkastelee yrittäjämäistä yhteistoiminnallista oppimista ja toteaa, että oppimisympäristö sisältää kolme eri puolta: fyysisen, sosiaalisen ja symbolisen. Nämä

oppimiseen liittyvät puolet tulee ottaa huomioon luotaessa yrittäjyyskasvatukseen liittyvää oppimisympäristöä. Fyysinen oppimisympäristö käsittää tilat, laitteet ja välineet. Sosiaalinen oppimisympäristö tarkoittaa yhteistyötä (verkosto, ilmapiiri, tiimityö). Verkoston luonti ja tiimityö tukevat olennaisesti yhteistoiminnallista ja yrittäjämäistä oppimista, koska oppimisympäristö laajenee oppilaitoksen ulkopuolisiin yhteistyötahoihin. Symbolinen oppimisympäristö viittaa yhteistyön sisältöihin: työnjako, työtahti, tiedonkulku, yhteisarviointi ja reunaehdot. Reunaehdot ovat mm. koulutusta koskevat lait ja säädökset sekä opetussuunnitelma. Hyvä työskentelyilmapiiri, työnjako ja työtahti tiedonkulkuineen ja yhteisarviointeineen edistävät oppimista ja yhteistä yrittämistä. Yrittäjämäisen, yhteistoiminnallisen oppimisen esteenä voivat kuitenkin olla oppilaitoksen toiminnalliset rakenteet ja opetussuunnitelma.

Yhteistoiminnallinen oppiminen korostaa oppilaiden välistä vuorovaikutusta, oppimista pienryhmissä. Yhteistoiminnallisuus on vanha kasvatuksen ja opetuksen suuntaus, jonka juuret ovat Comeniuksen kasvatustieteessä sekä toisaalta John Dewey'n pedagogiikassa. (Sahlberg & Sharan 2002a, 10; Sahlberg & Sharan 2002b, 368.) Yhteistoiminnallisen oppimisen periaatteet toteutuvat opiskelijälähtöisissä, opiskelijan omatoimisuutta ja itseohjautuvuutta korostavissa oppimisympäristöissä. Yhteistoiminnallisessa oppimisessä on keskeistä saada opiskelijat ottamaan vastuuta oman ryhmänsä tehtävän suorittamisesta ja auttamaan toisia ryhmän jäseniä oppimaan. Vaikka jokainen pystyy tarvittaessa tekemään tehtävät itsenäisesti, kunkin toiminta edesauttaa koko ryhmän onnistumista kokonaisuutena. Vastuu on samalla sekä jaettu että yhteinen. Yhteistoiminnallisuus kasvattaa parhaimmillaan sosiaalisesti vastuulliseen ryhmän jäsenyyteen ja kansalaisuuteen. Kasvulla yrittäjyyteen on myös mahdollista yhteisen toiminnan kautta. (Leppilampi 2002, 293,296; Kohonen 2002, 348; Asteljoki 2008, 58; Leinonen et. 2002, 65; 152; Sarala & Sarala 2003, 142-143; Korhonen 2003, 33.)

Asteljoki (2008, 59, 61) toteaa, että yhteistoiminnallisuus ja yrittäjämäisyys myötävaikuttavat työn sisältöjen, ammatillisen toiminnan, yhteistyön, yrittäjyyden ja arvioinnin oppimiseen. Lisäksi yrittäjämäinen oppimisympäristö vaikuttaa myönteisesti neuvottelu- ja ongelmanratkaisutaitojen, luovuuden sekä suunnitteluun ja päätöksentekoon liittyvien taitojen kehittymiseen. Oppiminen tapahtuu todellisissa tilanteissa, jolloin myös eri oppiaineiden rajat voidaan häivyttää ja nivoa kaikki opittava käytännön tilanteisiin. Ruohotie (2002a, 9,12) tarkastelee työelämän vaatimuksia osaamiselle ja painottaa sitä, että oppimisympäristön tulisi muistuttaa mahdollisimman paljon aitoa toimintaympäristöä. Tällöin opeteltavien asioiden soveltaminen ja harjoittelu kehittää luontevasti opiskelijan ammatillisia ja muita työelämässä tarvittavia taitoja. Hyvä oppimisympäristö innostaa

opiskelijaa oppimaan. Opiskelijalla on mahdollisuus valintojen tekemiseen ja haasteellisiin tehtäviin. Omaan oppimisprosessiin osallistuminen (itsesääteily) mahdollistuu, kun opiskelija voi itse suunnitella oppimisensa tavoitteita, sisältöä ja harjoittaa kontrollia oppimisensa suhteen. Hänellä tulee olla vastuu itsestään ja muista sosiaalisissa oppimistilanteissa. (Ruohotie 2002b, 8,14-15.)

Yrittäjyyskasvatuksen onnistuminen edellyttää opettajalta uskallusta muuttaa omaa opetustapaansa ja ottaa käyttöön uudenlaisia oppimisympäristöjä. ”Yrittäjämäinen opettaja” suuntaa huomion opettamisen prosesseihin ja niiden kehittämiseen. (Kyrö & Ripatti 2006, 23.) Opettajan rooli tiedon jakajana on jo vanhentunut. Opettaja on oppimisen mahdollistaja, ohjaaja ja tukija sekä oppimista eteenpäin vievien kysymysten tekijä. (Ristimäki 2004, 65; Leinonen et. 2002, 95-96.) Oppimista tapahtuu myös koulun ulkopuolella eikä opettaja ole siten ainoa tiedon välittäjä. Sen sijaan hänen tehtävänsä on opettaa kriittisyyttä tiedon lähteiden suhteen. Tämä on olennaista käytettäessä erilaisia oppimisympäristöjä. (Helakorpi 2008, 242,246.)

Uusissa opiskelijakeskeisissä oppimisympäristöissä opettaja on valmentajan roolissa. Hän luo puitteet oppimiselle, kannustaa ja auttaa oppimisprosessissa. Opettajan tehtävänä on innostaa opiskelijaa oppimaan, asettamaan omia tavoitteitaan ja kokeilemaan uusien asioita. Hän auttaa opiskelijaa luottamaan omaan osaamiseensa ja oppimiskykyynsä. Opettaja on myös arvioija ja toimii viimeisenä vastuunkantajana. Opettajalla on edelleen vastuu opiskelijan oppimisen etenemisestä ja siitä, että opiskelija kehittyy ammatissaan. (Asteljoki 2008, 60; Leinonen et. 2002, 161-162; 169.) Valmentajana opettaja luo omalla toiminnallaan ryhmää kannustavaa henkeä. Hän rohkaisee uusiin, luoviin ratkaisuihin ja luo virheitä suvaitsevan ilmapiirin. Virheiden tekeminen tulee nähdä luonnollisena osana oppimista. (Ahlroth, K. et. 2006, 168-169; Leinonen et. 2002, 162; 170.; Kakkonen 2008, 217.) Opettaja antaa opiskelijan ottaa aiempaa suurempi rooli oppimisprosessistaan sekä rohkaisee omaehtoiseen ja yhteisölliseen oppimiseen. Opiskelijan oma vastuu oppimisesta korostuu. Opettajalta vaaditaan innovatiivisuutta ja riskinottoa sekä halua itsekin kohdata epävarmuutta ja oppia vastoinkäymisistä. Opettaja on kanssaoppija. (Peltonen 2007, 219; Leinonen et. 2002, 16, 45, 96, 118, 163.) Valmentajan rooliin asettuminen edellyttää opettajalta valmiiden opetuskaavojen hylkäämistä ja uskomista siihen, että opiskelija pystyy työskentelemään itsenäisesti. Opettaja on taustalla, mutta kuitenkin tilanteen tasalla ja on valmis tarvittaessa ohjaamaan ja selkiyttämään opiskelijoiden oppimista. Paajanen (2001, 124) toteaa, että yrittäjyyskasvattaja on opiskelijoille yrittäjyyden malli. Opettajan tulee olla siis sisäinen yrittäjä.

Opettajien yhteistyötä opetuksessa on syytä lisätä. Epävarmuuden jakaminen, keskinäinen tiedon ja kokemusten vaihtaminen sekä jatkuva keskusteluyhteys auttavat riskinoton oppimista yhdessä. Opettajat välittävät luontevasti toiminnallisessa oppimisympäristössä yrittäjämäistä roolimallia. (Peltonen 2007, 224, 233, 235, 244-245.)

3.3 Tutkimuskysymykset

Pro gradu –tutkielmani tarkoitus on ollut selvittää, millainen oppimisympäristö oppilaitososuuskunta on yrittäjyyskasvatuksen toteuttajana. Olen tarkastellut yrittäjyyskasvatusta oppilaitososuuskunnan kontekstissa ts. millaisena yrittäjyyskasvatus näyttäytyy ko. oppimisympäristössä. Olen selvittänyt yrittäjyyskasvatusta oppilaitososuuskunnassa seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Millaista yrittäjyyden oppiminen on oppilaitososuuskunnassa?
2. Mikä on opettajan rooli oppilaitososuuskunnassa?
3. Miten oppilaitososuuskunta edistää yrittäjyyttä?

Tutkielma pohjautuu haastatteluihin, joiden puitteissa tutustuin yhdeksän oppilaitososuuskunnan toimintaan. Yrittäjyyden oppimisesta selvitin, mitä opitaan ja miten oppiminen tapahtuu sekä mitkä tekijät oppilaitososuuskunnassa edistävät tai haittaavat yrittäjyyden oppimista.

Opettajan roolista tarkastelin tehtäväsisältöjä ja roolin hyviä ja huonoja puolia. Haastatellut opettajat saivat kertoa päätymisestään osuuskunnan opettajaksi sekä omista kokemuksistaan tässä tehtävässä.

Viimeiseen tutkimuskysymykseen hain vastausta selvittämällä haastateltavien käsityksiä siitä, millaisia muutoksia opiskelijoissa oli tapahtunut suhteessa yrittäjyyteen. Lisäksi pyrin saamaan selville oppilaitososuuskunnan hyvät puolet yrittäjyyden oppimisen kannalta.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Metodologisia linjauksia tarkasteltaessa tuodaan esille kaksi vastakkaista perinnettä: postivistinen ja ihmistieteellinen. Tutkielmani on empiirinen tutkimus ja kiinnittyy siten ihmistieteelliseen perinteeseen, jonka historiallisena lähtökohtana on aristoteelinen perinne. Aristoteelisen näkemyksen mukaan inhimillinen toiminta ei noudata luonnon toiminnassa esiintyviä lakeja, vaan subjektiivinen tekijä on tärkeällä sijalla. Keskeistä on ymmärtää, että inhimillinen toiminta määräytyy subjektista käsin ja että subjektin toiminta on tavoitteellista ja että toiminnalla on tiettyjä merkityksiä. Nämä merkitykset ovat kulttuurisesti määräytyneitä. (Raunio 1999, 71-73, 76; Tuomi & Sarajärvi 2009, 29; Tuomi 2008, 25.)

Pohdittaessa metodologisia perusteita on syytä selvittää tutkimuksen ontologisia ja epistemologisia lähtökohtia. Ontologia tarkoittaa tietoa olevaisesta ts. tutkimusaihetta koskevista oletuksista siitä, mitä on olemassa ja miltä tämä näyttää. Ontologista näkemystä voidaan pitää esiyymmärryksenä tutkimuskohteesta. (Raunio 1999, 28, 31.) Ihmiskäsitystä pidetään yhtenä näkökulmana todellisuuteen ts. millainen ihminen on tutkimuskohteena (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Siten tutkijan tulee selvittää itselleen, miten hän ymmärtää tutkimuskohteen. Tutkielmassani tukeudun voluntaristiseen, mutta myös humanistiseen ihmiskäsitykseen. Voluntaristinen ihmiskäsitys näkee ihmisen tietoisena ja tahtovana toimijana, joka on vastuussa omasta elämästään (Raunio 1999, 91-93; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34). Humanistinen ihmiskäsitys soveltuu hyvin kasvatustieteelliseen tutkimukseen, sillä siinä ihminen nähdään itseään kehittävänä, halukkaana oppimaan uutta.

Ontologisissa kysymyksissä voidaan erottaa kaksi näkemystä: ontologinen realismi ja ontologinen konstruktivismi. Ontologinen realismi näkee todellisuuden ulkopuolisena ja riippumattomana ihmisten todellisuutta koskevista käsityksistä. Konstruktivistisen näkemyksen mukaan todellisuus on olemassa vain kielessä tuotettuna. Sosiaalinen vuorovaikutus luo konstruktioita todellisuudesta. Konstruktioiden merkityksellisyys on siten tilanne- ja kontekstisidonnaista ja niissä korostuu yhteisöllisyys ja intersubjektiivisyys. Näin ollen tutkimuskaan ei voi tuottaa yleispätevää, objektiivista totuutta, vaan vain tietyn näkökulman ilmiöstä. (Raunio 1999, 78, 81-83; Tuomi & Sarajärvi 2009, 34.) Tutkielmassani olen tarkastellut muutamia osuuskuntia ja niiden yrittäjyyskasvatusta. Mitään ehdottoman yleispätevää, kaikkia koskevaa tietoa en ole tavoitellut, sillä kuhunkin osuuskuntaan ja sen toimintaan vaikuttavat ja ovat vaikuttaneet ulkoiset ja sisäiset tekijät, jotka vaihtelevat oppilaitoksittain.

Epistemologia tarkoittaa tieto-oppia, joka käsittelee tiedon perusteita ts. mitä pidetään tietona ja mitä kriteereitä tiedon tulee täyttää. Pätevä tieto edellyttää tieteellisiä menetelmiä tiedon tuottamisessa. Epistemologiset ratkaisut liittyvät siis käsitykseen pätevästä tutkimusmetodista. Keskeinen kysymys on, miten tutkimuskohteesta saadaan tietoa ja millaista tämä tieto on luonteeltaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 34; Raunio 1999, 29-30, 36.)

Tieteenfilosofisista suuntauksista fenomenologis-eksistentiaalinen suuntaus painottaa tietokäsitystä, jonka mukaan tieto perustuu ihmisen kokemuksiin ja merkityksiin (Tuomi 2008, 48-49, 56). Ihmistieteissä tutkija hankkii tietoa ilmiöstä tutkien niitä henkilöitä, joita ilmiö koskettaa. Hän pyrkii tulkitsemaan ja ymmärtämään heidän kokemuksiaan ja niille annettuja merkityksiä. Jotta tämä olisi mahdollista, tutkijan tulee eläytyä tutkimuskohteen kokemusmaailmaan. Tämä puolestaan edellyttää vuoropuhelua osapuolten kesken. Tutkija on kiinteä osa itse tutkimusprosessia. Tutkielmani tiedonintressi on praktinen, mikä on tavallista ihmistieteellisessä tutkimuksessa. Praktinen tiedonintressi tavoittelee ilmiön ymmärtämistä. (Tuomi 2008, 119; Kyrö 2004, 63; Raunio 1999, 243-244.)

Tutkielmani edustaa fenomenologista tieteenfilosofista suuntausta. Pyrin selvittämään haastateltujen käsityksiä ja kokemuksia ilmiöstä ja ymmärtämään heidän sille antamia merkityksiä. (Hirsjärvi et. 2008, 162; Kyrö 2004, 106). Tutkielman tekijänä olen pyrkinyt asennoitumaan avoimesti ilmiötä kohtaan ja hylkäämään tiukat ennakkoarviot ilmiön olemuksesta. Olen kuvannut tutkielmassani todellisia ilmiöitä, analysoinut kuvauksia ja pyrkinyt tunnistamaan yleiset teemat ilmiöstä. Olen pyrkinyt lukemaan saamiani kuvauksia ikään kuin ”rivien välistä” ja paljastamaan ilmiön merkityksiä. Ilmiön kuivailun lisäksi olen tehnyt tulkintoja ilmiöstä. (Finlay 2009, 8, 10-11.)

Olen tarkastellut tutkimusaihetta eli yrittäjyyskasvatusta osuuskunnassa opettajien kokemusten kautta ja pyrkinyt selvittämään, millaisia nämä kokemukset ovat. Tavoitteeni on ollut ymmärtää, millaista yrittäjyyden opettaminen on osuuskunnassa ja millaisia merkityksiä tutkittavat siihen liittävät. Fenomenologinen tutkimusote soveltuu hyvin tutkielmaani, sillä se keskittyy tarkastelemaan ilmiötä ihmisten kokemusten kautta. Tavoitteenani on ollut saada esille ilmiö sellaisena, minä tutkittavat sen kokevat. Olen osallistunut tutkielman tekoon olemalla vuorovaikutuksessa haastateltavien kanssa. Olen kuitenkin vain kokemuksen välittäjä, ymmärtäjä ja tulkitsija. (Raunio 1999, 277-279.)

Tutkittavaa ilmiötä voi lähestyä sekä kvantitatiivisesti että kvalitatiivisesti. Kvantitatiivinen ote soveltuu hyvin tarkasteltaessa ilmiön määrällistä laajuutta ja yleisiä lainalaisuuksia. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetään suurelle otokselle perustuvaa kyselyä ilmiön kartoittamisessa. Tutkielmani on puolestaan kvalitatiivinen. Tarkoitukseni on ollut selvittää yrittäjyyskasvatuksen sisältöä ja laatua sekä ymmärtää ja tulkita yrittäjyyskasvatusta oppilaitososuuskunnassa. Olen tarkastellut pienehköä määrää ihmisiä, jotka valitsin harkinnanvaraisesti. Siten en ole koonnut yleistettävää tietoa, vaan olen keskittynyt ilmiön ymmärtämiseen muutaman esimerkin avulla mikrotasolla. Tutkielmassa olen pyrkinyt aineistolähtöiseen, kokonaisvaltaiseen kuvaan tutkimuskohteesta sen omassa kontekstissaan. Saamani aineisto on siten ”ainutlaatuinen”. (vert. Raunio 1999, 277-279; Tuomi 2008, 97; Hirsjärvi et. 2008, 156-157, 160.) Vaikka kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistykseen, voidaan kuitenkin yksittäisten tapausten kautta saada esille myös sellaista, mikä toistuu tarkasteltaessa ilmiötä yleisemmällä tasolla (Tuomi 2008, 177).

4.1 Teemahaastattelu tämän tutkimuksen menetelmänä

Hirsjärven tutkijaryhmän (2008, 178) mukaan tutkimusmenetelmä tarkoittaa niitä tapoja ja käytäntöjä, joilla tutkija kerää havaintoja tutkimuskohteesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa menetelmänä eli metodina on tavallisesti haastattelu, osallistuva havainnointi tai tuotettu, kirjallinen materiaali. Tutkielmani aineiston hankinnassa käytin teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Teemahaastattelu on keskustelunomainen haastattelutapa, jossa ilmiötä lähestytään tutkijan määrittelemien teemojen kautta. Teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen. Samat teema-alueet käydään läpi kaikkien haastateltavien kanssa. Teema-alueista voi muotoilla kysymyksiä, joita käydään läpi kuhunkin haastatteluun sopivassa järjestyksessä. Haastattelun tulee olla keskustelua eikä pelkkää kysymysten esittämistä. Teemahaastattelun kautta pyritään saamaan esille haastateltavien tulkintoja ilmiöstä ts. mitä he ajattelevat, kokevat tai uskovat. Haastattelu menetelmänä soveltuu hyvin fenomenologiseen tutkimusotteeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Hirsjärvi & Hurme 1995, 36, 41; Hirsjärvi & Hurme 2004, 48, 103.)

Teemaa-alueiden valinta pohjautuu tutkimusongelmiin. Koska tutkielmani tarkoituksena on ollut selvittää, millaista yrittäjyyskasvatus on oppilaitososuuskunnissa, keskeiseksi haastatteluteemaksi muotoutui yrittäjyyden oppiminen / opettaminen oppilaitososuuskunnassa. Tämän teeman avulla olen pyrkinyt saamaan selville, mitä yrittäjyyskasvatus ja yrittäjyyden oppiminen sisältävät, miten oppilaitososuuskunta edistää yrittäjyyden oppimista sekä millainen opettajan rooli on

oppilaitososuuskunnassa. Valitut teema-aiheet täsmentyivät perehdyttyäni yrittäjyyskasvatusta koskeviin tutkimuksiin ja kirjallisuuteen. Näistä ilmeni, että keskeistä yrittäjyyskasvatuksessa on se, miten ja millaisessa oppimisympäristössä sitä toteutetaan. Tutkielman yrittäjyyskasvatuksen kontekstina on oppilaitososuuskunta.

Vaikka haastattelu on ollut aikaa vievä aineistonkeruutapa, se on kuitenkin osoittautunut käyttökelpoiseksi menetelmäksi kerätä tarvittava aineisto. Haastattelu on ollut joustava tapa kartoittaa ilmiötä, sillä haastattelijana minulla on ollut mahdollisuus tarkentaa kysymyksiä tarvittaessa ja tehdä lisäkysymyksiä. Haastattelijana tiedän, kuka kysymyksiin on vastannut ja haastatteluottein olen saanut heidän ”äänensä kuuluville”. Haastattelut ovat olleet antoisia keskusteluja, joihin tutkielman teemat ovat antaneet kehyksen. Teemojen aihealueet olen antanut haastateltaville tiedoksi haastattelun ajankohtaa sopiessani. Näin olen varmistanut sen, että haastateltavat ovat voineet orientoitua haastatteluun ja että voisin saada tarvittavaa tietoa mahdollisimman seikkaperäisesti. Haastatteluun olen valinnut juuri niitä henkilöitä, joilla on kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelua aineiston hankintamenetelmänä on puoltanut myös se, että olen voinut havainnoida, miten asioita tuodaan esille (ilmeet, eleet). (vert. Tuomi & Sarajärvi, 2009, 73-74; Tuomi 2008, 139.) Tiedonkeruumenetelmänä haastattelulla on useita etuja. Tärkeä näkökulma on se, että haastateltava on aktiivinen osapuoli - subjekti. Haastattelu sopii tilanteisiin, joissa odotetaan monitahoisia vastauksia ja joissa kyselylomakkeella ei saada tarpeeksi kuvailevia vastauksia. (Hirsjärvi et. 2008, 200-201; Hirsjärvi & Hurme 2004, 35.)

4.2 Tutkimukseen osallistujat ja aineiston keruu

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena kuvata, tulkita ja ymmärtää ilmiötä. Tämän vuoksi on keskeistä, että haastateltavilla on tietoa ilmiöstä ja he tuntevat ilmiön omakohtaisesti. Tutkielmaa varten haastattelin yhdeksää opettajaa, jotka toimivat tai ovat toimineet oppilaitososuuskunnassa. Tutkimusjoukon valitsin harkinnanvaraisesti. Tarkoituksena oli ensinnäkin saada selville laajalti oppilaitososuuskuntaan ja yrittäjyyskasvatukseen liittyviä asioita ja toiseksi tiettyjä yhteneviä, kaikissa oppilaitoksissa päteviä käsityksiä ilmiöstä.

Tutkielmani on empiirinen, jolloin tutkimusaineisto saadaan kokoamalla ilmiöstä tietoa haastattelemalla. Tällöin on tutkijana huolehdittava siitä, ettei yksittäistä haastateltavaa tunnisteta tutkimuksen raportoinnissa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 22.) Tutkielmaa tehdessäni sitouduin tutkimustyön eettisiin periaatteisiin. Selvitin haastateltaville tutkimuksen tavoitteet ja kerroin, mihin

opintoihin tutkielmani liittyy. Kysyin heiltä suostumusta haastatteluun painostamatta heitä. Haastattelussa saamani tiedot ovat luottamuksellisia eikä niitä käytetä muuhun kuin tutkielmani tekoon. (Tuomi 2008, 145-146.) Haastattelutilanteessa olen ollut puolueeton enkä millään tavalla pyrkinyt vaikuttamaan haastateltavan mielipiteisiin ja näkemyksiin (Hirsjärvi & Hurme 1995, 77).

Haastateltavien valintakriteerinä oli, että hän toimi tai oli toiminut vastuutehtävissä oppilaitososuuskunnassa. Haastateltavien tavoittamiseksi kartoitin sekä toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia että ammattikorkeakouluja. Alkukartoituksen tein oppilaitosten www-sivujen avulla sekä selvittämällä kaupparekisteriin rekisteröidyt oppilaitososuuskunnat. Lisäksi hyödynsin opetustyöni kautta muodostunutta verkostoa. Otin yhteyttä oppilaitososuuskuntiin sähköpostitse tai puhelimitse ja sovin ajankohdan tapaamiselle. Useimmilla haastattelukerroilla sain lisää yhteystietoja oppilaitoksiin, joissa toimi osuuskunta. Haastattelun lisäksi varasin aikaa myös oppilaitoksen osuuskuntatoiminnan puitteiden tutustumiseen.

Haastateltujen taustaorganisaatiot olivat joko toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia tai ammattikorkeakouluja. Jatkossa käytän sanaa oppilaitos yleisenä käsitteenä näille molemmille. Haastatteluotteista ilmenee tarkemmin kummasta koulutusasteesta on kyse: lyhenne ”ao” viittaa ammattiopistoon eli toisen asteen oppilaitokseen ja ”amk” tarkoittaa ammattikorkeakoulua. Haastatteluotteissa esiintyvä järjestysnumero ja H -kirjain (esim. 1.H) viittaavat siihen, kuinka mones haastateltava ko. henkilö on ollut.

4.3 Aineiston kuvailu

4.3.1 Taustatietoa haastatelluista opettajista

Haastattelin yhdeksää opettajaa: kuutta naisopettajaa ja kolmea miesopettajaa. Haastateltujen ikä vaihteli 31 vuodesta 62 vuoteen. Opettajana he olivat toimineet keskimäärin 12 vuotta: ääripäinä oli viisi vuotta opettaja toiminut sekä toisaalta pitkän uran tehnyt - 28 vuotta opettaja toiminut. Neljällä haastatelluista oli ammattikorkeakoulututkinto taustana, samoin neljällä yliopistollinen maisterikoulutus ja yhdellä oli opistoinsinöörin koulutus. Yli puolet heistä toimi ammattiaineiden opettajana, kaksi oli kaupallisten aineiden opettajaa sekä yksi, jolla ei ollut varsinaista opettajataustaa eikä muodollista opettajapätevyyttä.

4.3.2 Oppilaitososuuskuntien perustamisesta

Tutkielmassa mukana olevista oppilaitososuuskunnista suurin osa oli perustettu 2000 -luvun alkupuoliskolla. Haastatteluhetkellä suurin osa osuuskunnista oli toiminut 5-7 vuotta, kolme 1-2 vuotta ja yksi 12 vuotta.

Kolme haastatelluista toimi osuuskunnassa, joka edusti useita eri alan koulutusyksikköjä. Monialaisissa osuuskunnissa voi olla edustettuna varsin erilaisia koulutusaloja kuten esim. liiketalous, kulttuuri, ravitsemus, matkailu, tekniikka, liikunta sekä sosiaali- ja terveys tai sitten toisiaan täydentäviä aloja kuten tekstiili-, vaatetus-, sisustus- ja puualan osuuskunta.

Idea oppilaitososuuskunnan perustamiseen oli usein lähtenyt käytännön tarpeesta: antaa opiskelijoille mahdollisuus harjoitella yrittäjyyttä. Nämä oppilaitokset toimivat aloilla, joilla on tarjolla vähän työpaikkoja ja joista tavallisesti työllistytäänkin yrittäjäksi. Oppilaitososuuskunnissa opiskelijat pohjustivat omaa työllistymistään yrittäjänä. Neljässä oppilaitoksessa oli ollut kehittämishanke, jonka tavoitteena oli luoda edellytykset osuuskunnan perustamiselle. Osuuskunnan tarkoituksena oli kehittää yrittäjyyskasvatusta koko oppilaitoksessa sekä parantaa opiskelijoiden käytännön ammattitaitoa.

Kaikki oppilaitososuuskunnat yhtä lukuun ottamatta oli perustettu opiskelijoiden ja/tai opettajien toimesta ja niiden toiminta oli jatkuvaa palvelen useaa opiskelijaryhmää. Yhdessä oppilaitoksessa opiskelijat perustivat oman osuuskunnan ja myös lopettivat sen opintojen päätyttyä, jolloin opiskelijat näkivät yrityksen koko eliniän vaiheet. Valtaosassa osuuskuntia toiminta oli kuitenkin siis hallinnollisesti jatkuvaa. Tämä johtui osittain siitä, että opiskelijoista osa oli alaikäisiä, jolloin osuuskunnan perustaminen ei ollut mahdollista, mutta jäsenyys kylläkin. Liittyminen oli tehty mahdollisimman helpoksi ja jäsenmaksut olivat pieniä. Kaikissa osuuskunnissa mukana oloon ei tarvittu jäsenyyttä, vaan osuuskuntatoiminta oli liitetty kiinteästi opiskeluun korvaamaan esim. oppilaitoksen maksullista palvelutoimintaa. Kaikki tarkastellut osuuskunnat toimivat kiinteässä yhteistyössä oppilaitoksen kanssa, vaikka olivatkin hallinnollisesti itsenäisiä.

4.3.3 Jäsenenä oppilaitososuuskunnassa

Oppilaitososuuskunta oli tavallisesti avoin kaikille opiskelijoille ja liittyminen oli vapaaehtoista. Tällöin mukaan tuli aidosti osuuskuntatoiminnasta ja yrittäjyydestä kiinnostuneita. Osassa

osuuskuntia opiskelijalla oli mahdollisuus olla osuuskunnan jäsenenä vielä valmistumisenkin jälkeen, jolloin osuuskunta toimi aloittelevan yrittäjän tuotteiden/palvelujen markkinointikanavana. Tavallisesti osuuskunnan kautta pystyi suorittamaan yrittäjyysopintoja, vapaavalintaisia opintoja tai työharjoittelujaksoja. Opiskelijoita rekrytoitiin mukaan esittelemällä osuuskunnan toimintaa.

Käytännönä saattoi olla myös, että koko ryhmä/luokka osallistui osuuskunnan toimintaan ainakin osan opiskeluaikasta, vaikka vain osa varsinaisesti liittyi jäseneksi. Jäsenillä oli kuitenkin tiettyjä etuja. Esimerkiksi heille maksettiin korvausta tehdystä työstä. Toiminta oli voitu organisoida niin, että kaikki viimeisen vuoden opiskelijat liittyivät osuuskuntaan ja jatkoivat toiminnassa mukana opiskelun päätyttyäkin. Myös ikä raja – 18 vuotta – oli käytössä joissakin oppilaitososuuskunnissa.

Osuuskuntamuotoiseen opiskeluun pääsy saattoi tapahtua myös valinnan kautta. Opiskelijat, joilla oli takana ensimmäinen alan opiskeluvuosi, hakivat yrittäjyyttä painottavalle linjalle. Hakua varten opiskelija teki oman CV:n. Hänen motivaatioonsa ja yrittäjyyshenkisyyttään punnittiin haastattelussa. Valitut 15-20 opiskelijaa perustivat tiimiyhtyiä – omia osuuskuntia, jotka he myös lopettivat opintojen lopussa.

Oppilaitososuuskuntien jäsenmäärä vaihteli sen mukaan, miten toiminta oli organisoitu. Oppilaitoksessa, jossa opiskelijat perustivat ja myös lopettivat perustamansa osuuskunnan, oli jäsenmäärä 5-10 osuuskuntaa kohti. Yleisin malli oli se, että oppilaitokseen oli perustettu osuuskunta, jonka jäsenmäärä oli rajoittamaton vaihdellen 10 – 200 välillä. Jäsenmäärä vaihteli vuosittain, koska opiskelijaryhmiä aloitti ja lopetti lukuvuoden aikana. Yksi haastateltu totesi, että aika ajoin osuuskunnassa oli pula opiskelijoista.

4.3.4 Oppilaitososuuskuntien hallinnoinnista

Useimmissa (5/9) oppilaitososuuskunnissa hallinto oli järjestetty siten, että päävastuu hallinnollisista asioista oli opettajilla. Näin erityisesti silloin, kun toiminnassa oli mukana alaikäisiä. Hallitus koostui yleensä opettajista ja vain muutamassa osin myös opiskelijoista. Lisäksi käytännön toimista saattoi vastata osuuskunnan oma taloudenhoitaja tai ulkopuolinen tilitoimisto. Kolmessa oppilaitososuuskunnassa hallitus muodostui opiskelijoista ja opettajat olivat sivuroolissa tukemassa ja valvomassa hallinnon sujumista. Yhdessä oppilaitososuuskunnassa opiskelijat hoitivat kaiken itsenäisesti: perustivat, hallinnoivat ja lopettivat osuuskunnan opintojensa puitteissa.

Osalla oppilaitoksista oli käytäntönä, että osuuskunta joutuu maksamaan vuokraa oppilaitokselle tilojen tai koneiden käytöstä. Tämä osoittaa pyrkimystä aidosti yrittäjämäiseen toimintaan. Tämä käytäntö oli tavallinen osuuskunnissa, joissa opiskelijat toimivat itsenäisesti tehden tilaustöitä ulkopuolisille asiakkaille. Osuuskunta toimi laskutusväylänä. Kun osuuskunta toimi kiinteästi osana opetusta ja työharjoittelua, erillistä vuokranmaksua ei ollut. Useimmissa oppilaitoksissa osuuskuntatoimintaan oli varattu oma tila, jossa oli mahdollista kokoontua, suunnitella ja tehdä töitä. Osalla toiminta tapahtui luokkatiloissa, joissa oli töitä varten tarvittavat laitteet ja välineet. Osalla oppilaitoksia toimeksiantoja tehtiin myös asiakkaan luona.

Seitsemässä oppilaitososuuskunnassa opiskelijoille maksettiin palkkaa osuuskunnan puitteissa tehdystä työstä. Palkan peruste esim. tuntikorvaus oli sovittu etukäteen tietyille töille. Lisäksi yhdessä osuuskunnassa opiskelijoille kustannettiin risteily, jossa opiskelijat esittelivät toteutettuja toimeksiantoja ja projekteja. Tilanteissa, joissa opiskelija itse hoiti itsenäisesti ulkopuolisen toimeksiannon eri vaiheet, hän myös itse määritteli oman työnsä hinnan. Tällöin opiskelija laskutti asiakkaita osuuskunnan nimissä ja osuuskunta puolestaan maksoi opiskelijalle palkkaa. Osuuskunta toimi siten laskutuskanavana ja hoiti sotumaksut ym. yrityksen velvoitteet.

Kahdessa osuuskunnassa opiskelijoiden työskentely korvattiin toisin. Toisessa oppilaitososuuskunnassa osallistuminen osuuskunnan toimintaan hyvitetiin siten, että opiskelijat saivat hyväksi lukuja joihinkin opintokokonaisuuksiin. Toisessa ansaitut rahat käytettiin vuosittain opiskelijoiden yhteisesti valitsemalla tavalla jonkinlaiseen virkistäytymiseen. Se, että ei haluttu antaa rahallista korvausta, johtui osaltaan opiskelijoiden alaikäisyydestä.

4.4 Aineiston analyysi

4.4.1 Analyysimenetelmät

Raunio (1999, 312-316) toteaa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineiston analysointi alkaa jo aineiston keräämisvaiheessa ja jatkuu sen aikana. Aineiston analyysissa pyritään saamaan esille olennaiset piirteet aineistosta pelkistämisen ja luokittelun avulla. Pelkistäminen tapahtuu tavallisesti esittämällä tutkimustehtävää selventäviä teemoja. Luokittelun avulla esitetään aineistosta samankaltaisuuksia ts. yhteisiä piirteitä ilmiöstä.

Hirsjärvi ja Hurme (2004, 143-150) kuvaavat kvalitatiivista aineiston analyysia prosessina, johon sisältyy aineiston kuvaus, luokittelu ja yhdistely. Aineiston kuvailemisessa selvitetään ilmiön ominaisuuksia mahdollisimman tarkasti ja perusteellisesti. Ilmiö sijoitetaan tiettyyn aikaan ja paikkaan. Tämä asiayhteyttä kuvaava tieto eli kontekstietieto on tutkimuksessa keskeisellä sijalla. Aineiston luokittelussa ilmiö jäsennetään vertailemalla aineiston eri osia toisiinsa. Pyritään löytämään teemojen yhtenevyyttä ts. piirteitä, jotka tulevat esille useassa haastattelussa. Luokittelussa on kyse päättelystä ja se mahdollistaa aineiston tulkinnan ja tiivistämisen. Luokittelu perustuu tutkimustehtävään, aineiston laatuun ja tutkijan omaan teoreettiseen tietämykseen. Aineiston yhdistelyllä tarkoitetaan sitä, että luokkien esiintymiselle pyritään löytämään jotakin säännönmukaisuutta. Yhdistelyn avulla luodaan uusia luokkia, jotka perustuvat olemassa oleviin teoreettisiin käsitteisiin tai tutkija luo uusia käsitteellisiä termejä. Yhdistelyvaiheessa painottuu tutkijan ajattelutyö ja ilmiön ymmärtäminen.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 95, 96-98) erottavat kolme laadullisen analyysin muotoa: aineistolähtöinen analyysi, teoriaohjaava analyysi ja teorialähtöinen analyysi. Aineistolähtöinen analyysi voi luoda uusia käsitteitä ja soveltuu hyvin kvalitatiivisen tutkimukseen. Teoriaohjaavassa analyysissä teoria on analyysin etenemisen apuna. Teorialähtöinen analyysi soveltuu asetettujen hypoteesien testaamiseen. Tutkielmani analyysissä olen soveltanut lähinnä teorialähtöistä analyysimallia. Olen tarkastellut oppilaitososuuskuntien yrittäjyyskasvatusta suhteessa yrittäjyyskasvatusta ja oppimisympäristöä koskevaan aiempaan tietoon, jota olen pyrkinyt todentamaan haastatteluaineistoni pohjalta.

Analyysimetodinä käytin sisällönanalyysia, jonka tavoitteena on saada ilmiöstä tiivistetyssä ja yleisessä muodossa oleva kuvaus. Sisällönanalyysissä on keskeistä etsiä tekstin merkityksiä ja kuvata aineiston sisältö sanallisesti. Tulkinta vaatii aineiston perusteellista tuntemista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 104; Tuomi 2008, 130.) Sisällönanalyysia varten kirjoitin haastattelut auki sana sanalta, jonka jälkeen perehdyin aineistoon. Etsin aineistosta ilmauksia ja karsin ilmauksista epäolennaisen (pelkistäminen). Pelkistämistä ohjasi tutkimustehtävä. Ilmauksista etsin samankaltaisuuksia sekä erilaisuuksia ja tein luokituksia ilmiön ominaisuuksiin, piirteisiin ja käsityksiin pohjautuen (ryhmittely). (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-111, 117.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija tulkitsee tutkittavan tulkintoja. Tällöin samaakin aineistoa voidaan tulkita monin tavoin. Voidaan sanoa, että ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa tehdä analyysia, vaan kukin tutkija löytää oman tapansa nähdä ja tulkita ilmiötä. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 151; Kyrö 2004, 112-113.)

4.4.2 Aineiston ja menetelmien luotettavuuden arviointi

Luotettavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa liittyy kysymykseen totuudesta ja objektiivisesta tiedosta. Totuudellisuutta tarkasteltaessa erotetaan neljä erilaista totuusteoriaa: totuuden korrespondenssiteoria (väite on tosi, jos se vastaa aistein todennettua todellisuutta), totuuden koherenssiteoria (väite on tosi, jos se on johdonmukainen aiemmin todeksi todettujen väitteiden kanssa), pragmaattinen totuusteoria (väite on tosi, jos se toimii käytännössä) ja konsensukseen perustuva totuusteoria (väite perustuu yhteisymmärryksessä luotuun totuuteen). (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134 -135)

Tutkimuksen objektiivisuuden arvioinnissa tarkastellaan tutkimuksen havaintojen luotettavuutta ja puolueettomuutta. Tutkimustyön tulee tukeutua tiukasti tutkijan saamaan tietoon tutkittavasta ilmiöstä eivätkä hänen omat näkemyksensä saa vinouttaa tutkimustuloksia. Tutkijan tulee suhtautua puolueettomasti ilmiöön ja saatuihin tietoihin. Tutkimusmenetelmien luotettavuutta arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin suhteen. Validiteetti tarkoittaa tutkimuksen pätevyyttä eli tutkimus tutkii sitä, mitä on ollut tarkoituskin tutkia. Reliabiliteetti koskee tutkimustulosten toistettavuutta. Laadullisessa tutkimusperinteessä näitä käsitteitä on kritisoitu siitä, että ne perustuvat yhden totuuden olemassa oloon. Laadullinen tutkimus tunnustaa ilmiöissä olevan useita totuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135 -136; Tuomi 2008, 149-150).

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 143; Tuomi 2008, 153) esittävät triangulaation yhtenä laadullisen tutkimuksen validiteettikriteerinä. Triangulaatiolla tarkoitetaan erilaisten metodien, tiedonlähteiden, teorioiden ja tutkijoiden käyttämistä tutkimuksessa. Tutkielmassani olen käyttänyt pääasiallisena tiedonlähteenä haastatteluja. Osa haastateltavista antoi käyttööni kirjallista materiaalia edustamastaan osuuskunnasta sekä lisäksi itse tutustuin osuuskuntien www-sivuihin. Nämä osaltaan täydensivät haastattelumateriaalia ja siten triangulaatio toteutui pieneltä osaltaan tiedonlähteissä. Sen sijaan muilta osin triangulaation toteutuminen olisi mielestäni edellyttänyt pro gradu – tutkielmaa laajempaa tutkimustyötä.

Laadullista tutkimusta varten on luotu tarkistuslista asioista, jotka tutkimusraportissa on syytä selvittää lukijalle. Listan perusteella voidaan arvioida tutkimusta kokonaisuutena. Tutkimusraportoinnissa tulee selvittää mm. tutkimuksen kohde ja tarkoitus, aineiston keruu ja

analyysi sekä pohdinnat koskien tutkijan omia sitoumuksia ja niiden suhdetta tiedonantajiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 140-141; Tuomi 2008, 151-152). Tarkastelen seuraavassa omaa tutkielmaani ko. listan kriteerien avulla. Tämän yhteenvedon perusteella voidaan arvioida tutkielman luotettavuutta, objektiivisuutta ja totuudellisuutta.

Tutkimuksen kohde ja tarkoitus:

Tutkimuskohteena ovat olleet oppilaitososuuskunnat ja tutkielman tarkoitus oli selvittää, millaisia oppilaitososuuskunnat ovat yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristöinä.

Tutkijan omat sitoumukset:

Toimin opettajana ammatillisessa koulutuksessa ja yhtenä aihealueenani on yrittäjyys. Koen oppilaitososuuskuntien tarkastelun opettamieni aihealueiden kannalta tärkeäksi ja ajankohtaiseksi. Kiinnostukseni oppilaitososuuskuntia kohtaan heräsi käytyäni Osuuskunta expertti –koulutuksen ja tutustuttuani opetustyöni kautta yhteen oppilaitososuuskuntaan, joka vaikutti hyvin toimivalta ja käytännönläheiseltä yrittäjyyden oppimisympäristöltä. Tutkielmani teon aikana olen oppinut, että yksi ja samanlainen osuuskuntatoteutuksen malli ei välttämättä toimi kaikilla koulutustasoilla ja –aloilla, vaan se muotoutuu oppilaitoksen omien edellytysten, vaatimusten ja mahdollisuuksien pohjalta.

Aineiston keruu:

Aineiston keruu tapahtui haastattelemalla oppilaitososuuskuntien edustajia ts. henkilöitä, jotka toimivat aktiivisesti osuuskunnassa ja tunsivat sen toiminnan hyvin. Haastattelut pohjautuivat teemoihin ja jokainen haastattelu nauhoitettiin. Haastattelut tapahtuivat yhtä puhelinhaastattelua lukuun ottamatta henkilökohtaisen tapaamisen yhteydessä. Haastattelut litteroin sana sanalta. Haastattelujen lisäksi sain käyttööni osalta haastatelluista kirjallista materiaalia osuuskunnasta sekä tutustuin osuuskuntien / oppilaitoksen www-sivuihin.

Tutkimuksen tiedonantajat:

Tutkimuksen tiedonantajien eli haastateltavien löytämiseksi kartoitin toisen asteen ammatillisia oppilaitoksia ja ammattikorkeakouluja erilaisten opiskelijavalintaoppaiden avulla ja tutustuin niiden www-sivuihin. Työni kautta olin saanut parin oppilaitososuuskunnan yhteystiedot. Otin yhteyttä myös Kauppa- ja rekisterihallituksen Tampereen yksikköön, josta sain joidenkin oppilaitososuuskuntien tiedot. Tältä pohjalta minulla oli jo tietoa muutamista osuuskunnista ja niissä toimivista henkilöistä. Otin yhteyttä pariin kolmeen oppilaitososuuskuntaan sopiakseni

haastatteluajan. Useimmilla haastattelukerroilla sain lisää osuuskuntien yhteystietoja. Tutkielmaani varten haastattelin yhdeksää henkilöä.

Tutkija-tiedonantaja –suhde:

Teemahaastatteluissa käytin apuna haastattelurunkoa, jossa oli tutkielman teemoihin soveltuvat kysymykset (ks. liite). Haastatteluissa en tiukasti noudattanut haastattelurunkoa, vaan annoin haastateltavan kertoa teemoista siinä järjestyksessä kuin ne sopivat hänen esille tuomiinsa seikkoihin ja painotuksiin. Pyrin kuitenkin varmistamaan, että kaikki teemat ja niihin liittyvät kysymykset käytiin läpi. Lopuksi annoin haastateltaville mahdollisuuden tuoda esille näkökulmia, joita ei teemoissa ollut mukana ja jotka he itse halusivat tuoda julki. Kirjoitettua tutkielmaa haastateltavat eivät ole lukeneet eivätkä kommentoineet.

Tutkimuksen kesto:

Tutkielman pohjatyö alkoi Ammattikasvatuksen maisteriohjelman teoriaopintojen aikana lukuvuonan 2009-2010, jolloin perehdyin yrittäjyyskasvatuksen teemaan tehdessäni teoriaopintojen kirjallisia oppimistehtäviä. Haastattelut tein 21.9.2010-9.3.2011 välisenä aikana. Haastattelujen litterointi tapahtui osin haastattelujen lomassa, osin kesällä 2011. Haastattelut litteroin käsin kirjoittamalla haastattelut sanasta sanaan. Tämän jälkeen kirjasin haastatteluotteita teemoittain tietokoneelle. Varsinaista aineiston analyysia olen tehnyt syksystä 2011 alkuvuoteen 2012.

Aineiston analyysi:

Analyysimenetelmänä olen käyttänyt teorialähtöistä analyysia. Tutkielmani teoriaosaan olen koonnut keskeisen tiedon yrittäjyyskasvatuksesta ja osuuskuntatoiminnasta. Aikaisempi tieto yrittäjyyskasvatuksesta loi perustan tutkielman teemojen tarkastelulle. Tutkielmassani arvioin saamiani tietoja suhteessa jo olemassa olevaan tutkimustietoon yrittäjyyskasvatuksesta. Analyysin aikana olen useaan otteeseen palannut haastatteluaineistooni ja yrittäjyyskasvatusteoriaan ja selvittänyt, missä määrin saamani tulokset peilaavat teoriaa. Aluksi erottelin haastatteluaineistosta tutkielman aiheen kannalta oleelliset asiat ja toisaalta epäolennaiset asiat. Ts. toteutin pelkistämistä (Raunio 1999, 315). Olennaista haastatteluaineistoa tarkastelin teemoittain ja pyrin löytämään aineistosta toisaalta samankaltaiset vastaukset, toisaalta omana ryhmänä myös valtavirrasta poikkeavat käsitykset. Haastatteluotteissa olen tuonut esille myös näitä poikkeuksia ja pyrkinyt tulkitsemaan myös niitä (vert. Raunio 1999, 319; Hirsjärvi 2004, 194). Haastattelujen keskeisen sisällön olen tutkielmassani esittänyt haastatteluottein. Olen pyrkinyt luokittelemaan haastattelutuloksia myös karkeampiin ryhmiin oppilaitososuuskunnan erityispiirteiden pohjalta.

Luokittelun olen tehnyt etsimällä samankaltaisuuksia ja esittänyt tältä pohjalta esimerkkejä oppilaitososuuskuntamalleista. (vert. Raunio 1999, 316-317). Näitä malleja tuon esille tutkimustuloksien yhteenvedossa (5.5).

Tutkimuksen luotettavuus:

Tutkielmani luotettavuutta voidaan arvioida totuusteorioiden kautta. Koherenssiteoriassa luotettavuudesta kertoo se, miten hyvin väittämät ovat tosia jo todeksi todettujen väitteiden kanssa. Saamani tulokset ovat pitkälti yhtäpitäviä aiempien tutkimustulosten kanssa. Pragmaattinen totuusteoria tähdentää sitä, miten hyödyllisiä väittämät ovat käytännön kannalta. Haastattelujen perusteella voi todeta, että oppilaitososuuskunta toiminnallisena oppimisympäristönä toteuttaa yrittäjyyskasvatukselle asetettuja tavoitteita hyvin. Opiskelijat saavat hyödyllistä tietoa ja kokemusta yrittäjyydestä.

Tutkielmani teossa noudatin tutkimukselle asetettuja eettisiä vaatimuksia. Olen perehtynyt opinnoissani tieteellisiin menetelmiin ja analysointitapoihin ja noudattanut niitä. Haastatteluissa olen ottanut huomioon haastateltaville kuuluvan suojan. Olen kertonut heille tutkielmani tavoitteet, mitä tutkintoa varten tutkielmaa teen ja mihin tutkielmani aihevalinta perustuu. Haastateltavat ovat suostuneet haastatteluun vapaaehtoisesti ja heitä koskevat tiedot olen pitänyt salassa. Haastatteluissa saamani tiedot ja aineisto on käytetty vain tätä tutkielmaa varten.

Tutkimuksen raportointi:

Tutkielmaa varten haastattelin yhdeksää opettajaa, joista kaikki yhtä lukuun ottamatta toimivat oppilaitososuuskunnassa haastatteluhetkellä. Alueellisesti oppilaitokset sijoittuivat Länsi-, Etelä- ja Keski-Suomeen. Haastattelut toteutin 21.9.2010 - 9.3.2011 välisenä aikana. Haastattelujen aikajänne oli noin puoli vuotta, koska tein tutkielmaa opetustyöni ohessa ja jouduin sijoittelemaan haastatteluajoja muutaman viikon välein niitä varten säästämiini vuosilomapäiviin. Kuusi haastattelua tehtiin haastateltavan oppilaitoksessa, kaksi haastattelua tapahtui omalla työpaikallani ja yhtä haastattelua varten päädyttiin puhelinhaastatteluun. Lisäksi sain muutamalta haastateltavalta osuuskuntaa esittelevää materiaalia. Jokaisen haastattelun alussa kirjasin erilliselle lomakkeelle perustiedot haastateltavasta henkilöstä sekä ko. osuuskunnasta. Haastattelut tein teemoittain (ks. liite). Kaikki haastattelut nauhoitin ja litteroin sana sanalta A5 -kokoiseen ruutuvihkoihin. Käsini kirjoitettua haastattelumateriaalia kertyi 218 sivua. Tämän jälkeen kävin haastattelumateriaalin useaan kertaan läpi ja nostin teemoittain esille keskeisiä tuloksia haastatteluottein. Nämä otteet

kirjasin tietokoneelle. Aineiston pohjalta tein päätelmiä ja yhteenvedoja, joita vertasin tutkielmani viitekehyksen käsitteisiin ja teorioihin.

Raunio viittaa teoksessaan *Positivismi ja ihmistiede* (1999, 326-334) Klaus Mäkelän esittämiin kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteisiin, joita ovat aineiston merkittävyys ja riittävyys sekä analyysin kattavuus, arvioitavuus ja toistettavuus. Tutkielmani aineiston merkittävyys on siinä, että se pyrkii kokoamaan oppilaitososuuskunnista saatuja kokemuksia oppimisympäristön näkökulmasta ja tuo siten oman lisänsä aiheesta jo olevaan tietoon. Aineistoni riittävyyttä voidaan arvioida sen mukaan, miten hyvin se tuo esille aiheen oleelliset piirteet. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa pidetään riittävän suurena, kun samat asiat tulevat esille haastattelusta toiseen (kylläntyminen). Tiettyjen, tutkielmani aiheen kannalta oleellisten teemojen osalta tämä toteutui. Saamani tulokset liittyvät tiettyihin haastatteluihin eivätkä ole siten suoraan toistettavissa, mikä on tyypillistä laadullisessa tutkimusotteessa. Toistettavuuden sijasta puhutaankin tulosten siirrettävyydestä eli saatujen tietojen käyttökelpoisuudesta tutkijoille tai käytännön työssä toimiville.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Yrittäjyyden oppiminen oppilaitososuuskunnassa

5.1.1 Mitä yrittäjyydestä opitaan?

Tarkasteltujen oppilaitosten osuuskunnissa keskeisiä opittavia asioita olivat yritystoiminnassa tarvittavat tiedot ja taidot. Se, mitä tietoja korostettiin, vaihteli aloittain. Kaupallisessa koulutuksessa luonnollisesti paneudutaan perusteellisesti teoriassa ja käytännössä yrityksen perustamiseen, liiketoiminnan suunnitteluun, markkinointiin ja johtamiseen. Koko koulutus keskittyy yritystoiminnan lainalaisuuksien, yrittäjyyttä koskevien tietojen ja taitojen oppimiseen (kognitiiviset taidot).

”Mu mielestä tämmönen taloushallinnon oppiminen elikä sitä aina joku opiskelija hoitaa laskutusta ja sitä kirjanpitoa ja joutuu tekeen tilinpäätökset – niin ja sitten tämmöstä kokoustekniikkaa ja tota ... markkinointia” (8.H/amk)

”Elikä ne hoitaa maksuliikenteen, ne tilaa tuotteita, ne hoitaa varaston, kirjanpitoa ja ne tekee kaiken siihen, mitä oikeesti yrityksessä on.” (5.H/ao)

Muilla aloilla – erityisesti kädentaitoja korostavilla aloilla – tähdennettiin taloustietämyksen ohessa tuotantotavan ja asiakastyön oppimista. Korostettiin sitä, että tuotanto- ja asiakastyön prosessia on opetettu aiemminkin, mutta nyt käytännön läheisesti ja siksi mielekkäällä tavalla.

”Täällä joutuu perehtymään siihen tuotantotapaan ja toimintatapaan ja miettimään sitä tuotetta tai palvelua syvällisesti ja sitä markkinointia ja hinnoittelua ja budjetointia ja ihan tämmösiä asiakas ... asiakaskäyntejä, mitenkä toimitaan sen asiakkaan kanssa ennen ja jälkeen kaupan. (6.H/amk)

”Tässä aika paljo oppii sitä, että just se asiakkaan kanssa toimiminen, hinnottelu ja muut tällaset asiat. Ett ne tulee vähä niinku ... ei niitä kouluoloissa oikeen pysty opettaan. Se on todella vaikeeta.” (4.H/ao)

Oppilaitososuuskunnissa, joissa osuuskuntatoiminta keskittyi asiakkaiden tilaustöiden tekemiseen, painotettiin ammatillisten valmiuksien oppimisen tärkeyttä. Ammattitaito karttuu tehtäessä tuotteita

ja palveluja oikeille asiakkaille tilaustyöt aidoissa työympäristöissä. Työ tehdään huolella asiakkaan toiveiden mukaan. Laatuksitys kehittyy ja osaamisen karttumiseen panostetaan.

”Se ammattitaito lisääntyy huimasti siinä... Siinä justiin sitä yrittäjyyttä niinku, että pitää johtaa työtä ja hankkia tarvikkeita ja miettiä, mitä tehdään seuraavaksi. Siellä ammattitaito kasvaa paljon enempi kuin täällä hallissa.” (9.H/ao)

”... se (ammattitaito AE) kehittyy, kun joutuu ihan oikeesti asiakkaan kanssa kommunikoimaan ja miettimään sitä laatua ja työntasoa ...”(2.H/ao)

Ammattitaidon ja yrittäjyysosaamisen lisäksi opitaan asennetta työntekoon sekä myös sitä, mitä työntekijältä työelämässä vaaditaan. Opiskelija oppii koulutuksen aikana, mitä työskentely yrityksessä vaatii. Nykyään yrittäjätietoutta tarvitsee jokainen työntekijä työnsä kokonaisuuden ja yrityksen toiminnan ymmärtämisen vuoksi.

”No periaatteessahan se on, että asenne tulis. Se, että tulis parempia työntekijöitä. Ymmärtää sen, että minkä takia tullaan töihin ja että vastine pitää olla sille, mitä palkkaa saa. Niin ja se, että mitä se maksaa ... ja kustannusrakenne tulee ymmärretyks ja niin päin pois ... Sitähän justiin opetetaan, ei yrittämistä vaan yrittäjyyttä. Se on kaks eri asiaa yrittäjyys ja yrittäjä. Ett tulis niitä vastuuntuntosia työntekijöitä, oppii tietään vähän etukäteen, mitä tulee tapahtuun, kun tässä tehdään töitä, suunnittelemaan. Sehän on se, mitä haetaan. Jokainen yritys haluaa semmosen työntekijän, joka ymmärtää, mitä on tekemässä.” (9.H/ao)

Koska oppilaitososuuskunta toimii oikeana toimijana, opiskelun uskottiin antavan realistisen kuvan alan toimintaympäristöstä ja laajentavan tietoutta yhteiskunnasta. Opiskelijat näkevät konkreettisesti, että sosiaaliturva ei toteudu kasvottoman yhteiskunnan toimesta, vaan sen rahoitukseen tarvitaan veronmaksajia. Todellisen yritystoiminnan kautta avautuu yritysten yhteiskunnallinen merkitys. Opitaan yrityksen yhteiskunnalliset velvoitteet veronmaksajana ja työntekijöiden sosiaaliturvan hoitajana ja se, että harmaa talous murentaa yhteiskunnan toimivuutta. Yrittäjyystietous nähtiinkin ikään kuin kansalaistaitoihin kuuluvana asiana. (vert. Ikonen 2006, 71.)

”Ja se ainakin opitaan tässä, että tuota ... laskusta vain osa tulee itselle ja loput menee sitte ennalta määrättyihin kohteisiin ... jostain se opintotukikin tilille tulee, että joku senkin maksaa.” (4.H/ao)

”Mun mielestä tulee sekin näkökulma, vaikka sä sitt valmistuisit ja oisit töissä jossain yrityksessä, ett myöskin ymmärtää sen, että mitä se yrityksen näkökulmasta tarkoittaa, kun on työntekijöitä.” (8.H/amk)

”No kyllä ne mun mielestä saa tällöisiä käytännön yrittäjyysvalmiuksia ... ja kyll, ett mun mielestä ne on sellasia taitoja, mitä tarvitaan nykyään melkein työssä kuin työssä. (6.H/amk)

Varsinaisen yritystietouden rinnalla opitaan siis ymmärtämään yhteiskuntaa laajemmin ja yritystoimintaa sen osana sekä oman työpanoksen merkitystä kokonaisuudessa.

5.1.2 Opiskelijoiden saamat valmiudet

Opiskelu ja toiminta oppilaitososuuskunnassa lisäävät muutakin osaamista kuin vain yrittäjyyteen ja yritystoimintaan liittyvät tiedot ja taidot. Erityisen selvästi osuuskuntatoiminnassa kehittyvät sosiaaliset taidot kuten vuorovaikutustaidot, toisten huomioon ottaminen, itsekontrolli, auttaminen, konfliktien hallinta, kuuntelu ja myötäeläminen. Sosiaaliset taidot harjaantuvat luontevasti tiimityöskentelyn kautta, jossa työskentelyn onnistumisen kannalta on opittava tulemaan toimeen toisten kanssa. Nykyään usealla alalla jokaiselta työntekijältä edellytetään tiimityöosaamista. Lisäksi osuuskuntatoiminta opettaa projektien eri vaiheet joko vetäjänä tai yhtenä projektin toteuttajana.

”Et kyllä semmoset sosiaaliset taidot täällä hirmu paljon karttuu, rohkeus ... rohkeus ottaa yhteys asiakkaisiin, rohkeus esiintyä” (1.H / amk)

”Mä sanoisin, että varmaan ensimmäisenä tällöinen ryhmätyötaitoja ja sosiaalisia taitoja, koska tuntuu, että tää on semmonen, siis tää on erilainen tapa oppia.” (8.H/amk)

*Ja semmonen, kyllähän siinä semmonen projektihallintakin tulee sitte samalla”
(6.H/amk)*

Yhdessä toimiminen kasvattaa vastuullisuutta yhteisistä hankkeista. Toisaalta myös niissä osuuskunnissa, joissa opiskelijat varsin itsenäisesti tekivät ulkopuolisille toimeksiantoja, painotettiin vastuunottoa omasta oppimisesta. Itsenäisyys ja asioiden hallinta kehittyvät työskentelyn aikana. Vastuunotto työtehtävistä ja toiminnan jatkuvuudesta on yksi työelämän perään kuuluttamista ns. metakognitiivisista taidoista motivaation ja itsetunnon ohella (Ruohotie & Koironen 2000, 35; Ruohotie 2003, 9). Osuuskuntamuotoisessa opiskelussa yrittäjyyden tiedollisen puolen rinnalla kasvavat luontevasti myös metakognitiiviset taidot.

”Ne oppii siihen omaan itsenäiseen työskentelyyn, ottaa vastuuta siitä tehdystä toiminnasta ja ... siitä, että se yrittäjyys yleensäkin, ettei se oo pelkästään sitä, että oot töissä siellä.” (5.H/ao)

Tärkeä oppimisen tulos on itsetuntemuksen lisääntyminen. Osuuskunnassa toteutettujen projektien kautta opiskelijat voivat kokeilla osaamisensa rajoja, tunnistaa omassa ammattitaidossaan vahvoja ja myös heikkoja puolia. Lisääntynyt itsetuntemus auttaa asettamaan itselleen realistisia tavoitteita myös yrittäjyyden suhteen. Itsetuntemuksen myötä varmuus omasta osaamisesta selkiytyy ja luottamus omiin taitoihin kasvaa.

”Ett nytten kun valmistuu, niin on vahva itsevarmuus ja tieto siitä, ett missä on hyvä ja missä voi kehittyä. Ja tavallaan tietämys siitä, että kaikessa ei ole hyvä, mutta tavallaan rohkeutta siihen, että ... ett tietää, mistä saa tietoa ja pärjää tilanteessa kuin tilanteessa.” (1.H/amk)

”... ne saa ite ottaa niinku vastuuta siitä omasta tekemisestään... ja sitte monille avautuu niinku silmät siinäkin, ett ei oo ikinä tullut ajatelleeks, ett mikä on se yrittäminen ja minun osaaminen. ” (3.H/ao)

Haastatteluissa tuli esille, että opiskelijoiden itseluottamus ja sitä kautta rohkeus lisääntyivät osuuskunnassa toteutettujen projektien aikana. Hyvin toteutettu projekti, asiakastyö tai toimeksianto kasvatti myös ammatti-identiteettiä ja ylpeyttä omista saavutuksista.

”Jokainen oli siitä (työn tuloksesta AE) tyytyväinen, että sai niinku haastetta, pysty tekemään ... rinta oli paljo enempi kaarella...” (9.H/ao)

”Varmaan semmonen niinku varmuus siinä kasvaa. Luottamus omiin kykyihin ja tämmönen, tämmönen osaaminen ja tietysti ihan se tekninen osaaminen, hinnoittelu ja tarjousten tekeminen ja tämmönenkin osaaminen kasvaa kyllä. Ehkä se sitte se, se varmuus, se usko siihen omaan tekemiseensä lisääntyy, ett uskaltaa sit siitä lähtee perustamaan sitt sitä omaaki.” (6.H/amk)

Pihkala toteaa (2007, 168), että keskeinen haaste yrittäjyyskasvatuksessa on se, miten opiskelijoiden itseluottamusta omiin kykyihin voisi vahvistaa. Osuuskunnan puitteissa tapahtuvassa ammatin oppimisessa näyttää toteutuvan tämä vaatimus itseluottamuksen lisääntymisestä. Näin ollen tämä yrittäjyyskasvatuksen tavoite on mahdollista saavuttaa luontevasti osuuskuntatoiminnassa. Onnistuminen työtehtävissä saa aikaan positiivisen kierteen, jolloin mielenkiinto ja panostus työhön kasvavat ja tulokset edelleen paranevat (Ruohotie 2005, 7). Itseluottamus omasta osaamisesta myötävaikuttaa myös myönteiseen kuvaan itsestä mahdollisena yrittäjänä.

Epävarmuuden sieto ja stressin sietokyky ovat tavoiteltavia taitoja, jotta muuttuvassa työelämässä ja maailmassa pystyy toimimaan. Osuuskuntamallisessa oppimisympäristössä myös tämä puoli on luonteva osa toimintaa.

” Niin se semmonen myöskin epävarmuuden sietäminen ja mitä tästä tulee ja onnistuuko tämä ja sun täytyy tavallaan pidemmän aikaa kestää vähän semmosta stressitilannetta.” (8.H/amk)

Osuuskunnassa työskentely on parantanut opiskelijoiden itsesäätelytaitoja. Itsesäätelyllä tarkoitetaan kykyä reflektoida ja kontrolloida omaa toimintaa. Osuuskuntatoiminta näyttää vahvistavan ulkoisen ja sisäisen yrittäjän välttämättömiä edellytyksiä: kontrollikykyä ja vastuunottoa omasta toiminnasta. (vert. Ruohotie & Koironen 2000, 37). Itsetuntemuksen lisääntyminen tuo tietämystä ja varmuutta omista taidoista, mikä puolestaan kasvattaa vastuunottokykyä.

5.1.3 Miten yrittäjyyttä opitaan?

Useissa yrittäjyyskasvatusta käsittelevissä julkaisuissa ja tutkimuksissa on todettu, että oppiminen on tehokasta, kun opiskelija saa itse toimia ja kerätä kokemusta (Koiranen & Ruohotie 2001, 111; Leskinen 2001, 113-115; Kyrö & Ripatti 2006, 24). Yrittäjyyttä opitaan tekemällä konkreettisesti oikeita yritysasioita. Tällöin ei korosteta vain riskiä, kirjanpitoa ym. yrittäjyyteen liittyvää teoreettista tietoa, vaan keskiössä on oma osaaminen ja se, miten sitä voi hyödyntää yritystoimintana. On tärkeää asettaa omalle toiminnalle omat tavoitteet, jolloin opiskelijan oma rooli on suuri koko oppimisprosessissa. Osuuskunnissa, joissa opiskelijat itse perustavat yrityksen, yrittäminen kokonaisuudessaan on opiskelijoiden vastuulla. Yrittäjyyden oppimisen kannalta erityisen hyvää oppilaitososuuskunnassa tapahtuvassa opiskelussa ovat aidot tilanteet.

”Sitähän opitaan aikalailla aidosti, koska siinä on taustalla se, että perustetaan aidosti...aidosti osuuskunta ... se ei oo mitään teoreettista eikä mitään leikkimistä ett näin tehdään tarjous, vaan oikeesti tehdään tarjous ja katsotaan, meneekö läpi. Nää on ihan tämmösiä arkipäivän asioita, joita ... mitkä niinku täällä oppii ihan käytännössä. Kokemuksen ja virheiden kautta ja onnistumisten kautta.” (1.H/amk)

”Suurin osa meidän alan opiskelijoista on näitä niinku kokemuseräisiä, että jos me ruvetaan suoraan puhuun liikeideasta: mitä, kenelle, miten. Niin ne on sitte niinku okei joo, mutt sitte ku se tulee tollai kokemuksen kautta ...” (3.H/ao)

Keskeisellä sijalla osuuskuntatoiminnassa on se, että opiskelijalla on mahdollisuus itse oivaltaa asioita. Valmiita ratkaisuja ei anneta, vaan ratkaisut eri tilanteissa tuotetaan itse ja/tai ryhmässä. Oppiminen on tehokasta. Oman toiminnan reflektointi auttaa asioiden oppimisessa.

”Tässähän on se idea, että se opiskelija niinku itse huomaa niitä asioita eikä niin, että sä sanot, että hei, että tää ei välttämättä mene ihan ...” (8.H/amk)

” Kyllä meillä on hyvin pitkälle tämmönen niinku tekemällä oppimisen ja aktiivisen oppimisen malli. Että se oma prosessi ja sen reflektointi on niinku avainasemassa. (6.H/amk)

”Kyllä siinä tulee niinku kokonaisvaltaista osaamista paljo enempi. Ettei tehdä valmiina kaikkee, vaan kyllä se on ite hyvä päättää ja ... siinä tulee (opittua AE) se, miten yrittäjänä toimii. ” (9.H/ao)

Osuuskunta mahdollistaa kokonaisvaltaisen oppimisen oikeassa toimintaympäristössään. Osuuskunta oppilaitoksessakin on todellinen yritys, jossa toimitaan yritysten edellyttämällä tavalla. Asiat opitaan tekemisen ja kokemisen kautta. Kaikissa haastattelussa mukana olleissa osuuskunnissa oli yhteisenä piirteenä se, että oppiminen tapahtuu tekemisen kautta. Oppimisessa ei painotu se, että opettajalla on tieto ja tätä tietoa sovelletaan sitten tarvittaessa. Sen sijaan pyritään luomaan vastaava tilanne, mikä työelämässäkin on. Myös yrittäjä joutuu selvittämään asioita päästäkseen eteenpäin työssään. Näin opitaan itse hakemaan vastausta esille tuleviin kysymyksiin ja ongelmiin eri tavoilla ja eri tahoilta.

”Mehän rakennettiin sinne ihan uudenlainen pedagoginen niinku asetelma. Meillä oli tämmönen ...että meillä niinku, ett jos jotain asiaa opiskeltiin, niin opiskelijat otti selvää ja teki tämmösiä seminaareja, joissa oli joku ulkopuolinen asiantuntija esim. paikallisia eri alojen yrittäjiä. (7.H/amk)

Oppimisprosessi vaihteli oppilaitoksittain. Yhdessä haastatelluista oppilaitoksista opiskelu oli täysin nivottu osuuskuntatoimintaan, joten opiskelu kokonaisuudessaan on yrittäjyyden oppimista. Oppimisen lähtökohtana ovat tällöin opiskelijoiden oppimistarpeet, joista keskustellaan ja opiskelijat itse lähtevät etsimään tietoa lukemalla kirjallisuutta, haastatteleamalla asiantuntijoita ja hyödyntämällä verkostoja. Tietoa ei pidetä itsellä, vaan se jaetaan myös omassa ryhmässä tai muille osuuskuntaopiskelijoille.

” tämmöistä oppimaan oppimisprosessia tää on tää koko aika, et opitaan hakemaan tietoa siihen tarvittavaan asiaan ja aiheeseen ja sitten myös jakamaan.” (1.H / amk)

Oppimisprosessi voi edetä opiskelijoiden omien projektien ja ulkopuolelta saatujen toimeksiantojen tahdissa. Valmentajatiimi on taustatukena. Asioiden etenemistä autetaan yhteisten kokoontumisten ja henkilökohtaisten keskustelujen avulla.

”Tota, tota eli siellä tavallaan semmosessa pienessä ryhmässä jokainen tuo sen oman casensa sinne käsittelyyn ja siellä tulee aina sitten tarpeen mukaan vähä niinku näitä

tietoiskuja, että tota mitä milloinkin on tarpeen. Jos on tarpeen niinku saada jotain teoriatietoo markkinoinnista, niin siellä ne saa setin aluks ihan heti, lyhyt tällöinen teoriapaketti ja ruvetaan sitte taas keskustelemaan, miten niitä ajatuksia vois siihen omaan caseen soveltaa.” (6.H/amk)

Oppimisprosessin muotoutumiseen vaikuttaa selkeästi se, mikä tehtävä osuuskunnalla on yrittäjyyteen kasvamisessa. Tarkoitus voi olla asiakaskontaktien ja verkostojen luontia tai toimia maksullisen palvelutoiminnan toteuttajana tai olla osana yrittäjyyden kurssuja ja opetusta. Kolmessa haastatelluista oppilaitoksista osuuskunnan tarkoituksena oli tukea opiskelijoiden asiakashankintaa ja verkostoitumista. Osuuskunta oli konkreettinen väylä asiakkaiden hankkimiseen ja/tai tilaustöiden tekemiseen. Opettaja toimi markkinoijana, mutta pyrkimys oli siihen, että opiskelijat hankkivat asiakkaita itse. Tarkoituksena oli tukea opiskelijan mahdollisuuksia hankkia asiakasverkostoa ja tehdä edullisesti tuotteita. Osin töitä voitiin tehdä oppituntien puitteissa esim. opintoihin liittyvät harjoitustyöt, osana työssä oppimista (näytöt) tai täysin opetuksen ulkopuolella.

”Osa tekee sillai, että se, vaikka se asiakastyö on, tehdään ehkä osana opintoja esimerkiks vaikka ammattiopinnoissa ja silloin siitä saattaa saada sekä opintopisteitä että rahaa. Mutta osa voi olla ilman semmosia itsenäisiä ja riippumattomia asiakastöitäkin ... Jotkut liittyy nimenomaan sen takia, että sieltä ulkopuolelta on tullu jo joku asiakascase, jonka ne haluaa toteuttaa; ei esimerkiks se yritys tai asiakas ei palkkaa sitä henkilöä, ne saa tästä tavallaan osuuskunnasta sen Y-tunnuksen ja voi niinku hoitaa sen laskituksen sitten sitä kautta. Ja sitte tota toiset, ett ei oo sitä valmista asiakasta, vaan ne ehkä lähtee kokeileen, että miltä se tuntuis myydä niitä tuotteita.” (6.H/amk)

Osuuskunta voi toimia myös työssä oppimisen paikkana, jossa samalla kehitetään omaa yritysideaa. Mukana olevat opiskelijat ja opettaja tapaavat säännöllisesti kerran kaksi viikossa. Tapaamiset ovat osa opintoja ja ne on merkitty lukujärjestykseen.

”Me ollaan kehitetty ns, toy –malli eli työssä oppiminen yrittäjänä ... ett meillä on niinku tällasia lähikontaktipäiviä eli ne saa yrittäjyydestäki... keskustellaan yrittäjyydestä ja niistä eri osa-alueista ... joillakin on työssä oppimisaika kehittää toimintaa ja tehdä niitä toimeksiantojansa ... sitte ikään kuin opiskelun ohessa

iltatyönä. Oppilaitoksen tilat on käytössä niin kauan kuin opiskelijastatuksella niitä tekevät. (3.H/ao)

Osuuskuntatyöskentelyssä tavoitellaan käytännön ja teorian yhdistämistä. Tapaamisten yhteydessä tehdään ryhmätöitä ja niitä purettaessa keskustellaan ja pyritään siihen, ettei teoria jää irralliseksi. Tässä kohdin voidaan ottaa huomioon myös yksilöllisiä toiveita: toinen haluaa keskittyä käytännön työhön ja toinen painottaa teoriaan syventymistä. Keskeistä koko oppimisprosessissa on keskinäinen oppiminen: oppia toisten kokemuksista ja jakaa omia kokemuksiaan muille. Opiskelijat voivat peilata omia käsityksiään muiden kanssa ja löytää ratkaisuja ongelmiin yhdessä. (vert. Korhonen 2003, 31.)

”Mutt sitte kun ne kuulee toistensa tarinoita ja ajatuksia. Ja sitte, kun mä aina sanon, ett on tärkeetä, ett niinku jokainen pystyy paikottaan, ett missä kohtaa menee eikä sillai vähättele osaamistaan, vaan ett mennään eri kohdissa, eri valmiuksilla, ett sen takia on tärkeetä, että kuulette toistenne tarinoita.” (3.H/ao)

Osalla osuuskunta toimii vain opetusajan ulkopuolella. Osuuskunta antaa mahdollisuuden harjoitella ja aloittaa yrittäjyyttä jo koulutuksen aikana. Opiskelijat tekevät omia tilaustöitään osuuskunnan kautta.

”Osuuskunta toimii opetusajan ulkopuolella. Sillon kun ei oo tota opetusta, niin nää kaikki laitteet ja koneet on sillon käytössä ja se tarkoittaa lomina ja myöskin viikonloppuja ja sitten joinain päivinä, kun ei ole opetusta.” (4.H/ao)

Osuuskunta voi toimia laskutuskanavana ja markkinointia hoitavana tahona. Osuuskunta edesauttaa siten opiskelijan ja ostajien kanssakäymistä.

”Osa opiskelijoista tekee ihan puhtaasti vaan sitä bisnestä tätä kautta ja ne hankkii sitten niitä yrittäjäopintoja ... osalla on jo joku oma esimerkiks joku liikeidea tai tuoteidea tai palveluidea, jota ne haluaa kehittää”. (6.H/amk)

Kahdessa oppilaitososuuskunnassa osuuskunta toimi oppilaitoksen aiemman maksullisen palvelutoiminnan tilalla. Opettaja vastaanotti töitä asiakkailta ja opiskelijoille oli varattu osuuskuntatoimintaan tietty tuntimäärä viikossa tai pidempi yhtäjaksoinen aika opintojen

loppupuolella. Viimeinen vuosi oli kokonaisuudessaan asiakastöitä, koska kysyntää opiskelijoiden tekemälle työlle oli runsaasti.

”Kolmas vuosi on oikeestaan niinku suurimmalta osalta työn tekemistä, että teorit on ykkös- ja kakkosvuonna käyty läpi, että kyllä siellä aina teoriapäiviä pitää olla mukana, mutta pääasiassa on niinku opettelemista työn kautta sitä. (9.H/ao)

Lopuissa kolmessa oppilaitoksessa osuuskunta oli kytketty osaksi opetusta. Yrittäjyyskasvatusta toteutettiin osuuskunnassa osana teoriaopintoja ja/tai työssä oppimista. Osallistumalla osuuskunnan toimintaan opiskelija sai suoritettua tietyn kurssin joko osin tai kokonaan. Osuuskuntatoimintaan oli varattu tietty aika tiettyinä päivinä.

”Meillä on normaaleja opetustunteja ohessa eli opiskelija voi itse päättää sen, että mihin hän näitä opintopisteitä käyttää eli käyttääkö hän vapaasti valittaviin opintoihin vai projektiopintoihin tai sitten hän voi esim. päättää, että kun heillä on yritystoiminnan opintojakso, että hän suorittaa sen osuuskunnan kautta tai hän suorittaa markkinointia osuuskunnan kautta. ” (8.H/amk)

Tavallista on, että osuuskunnan kautta toteutettiin jokin projekti. Opiskelijat työstivät itsenäisesti projektia, kokoontuivat keskenään ja tapasivat ohjaajan kerran viikossa. Pidemmän projektin puitteissa toteutettiin myös opiskelijaesityksiä ko. aiheesta kerran kuukaudessa. Myös palvelujen tai tuotteiden kehitystyö liittyi osuuskunnassa toimimiseen.

”Tää kytkettiin sillä tavalla opintoihin, että sen rinnalla kulki vapaavalintaiset yrittäjyysopinnot ja niiden tarkoitus oli tuottaa sitte sen yrittäjyysopintojen ohella niin tämmösiä järkeviä tuotteita tälle osuuskunnalle.” (7.H/amk)

Opiskelussa painotettiin opiskelijoiden itseohjautuvuutta ja itsenäistä työtettä. Opiskelijoiden ikä vaikutti siihen, miten tiukasti osuuskuntatoiminta oli kytketty osaksi tiettyä kurssia tai opintokokonaisuutta. Mitä nuorempia opiskelijat olivat, sitä tiukemmin myös opettaja oli mukana koko oppimisprosessissa.

”Meillä on aina, kun opiskelija lähtee tekeen opiskelijatyötä, meillä on opettaja mukana siinä työssä ja suunnitellaan yhdessä. Että se ei oo ... kyse on kumminki vielä siitä 16 veestä ... 18 veestä.” (5.H/ao)

Oppimisprosessi vaihteli sen mukaan, mikä tarkoitus osuuskuntatoiminnalla oli ja miten osuuskunta oli organisoitu ja toimi. Yhteistä kaikille oli kuitenkin työn kautta oppiminen ja pyrkimys opiskelijan mahdollisimman aktiiviseen rooliin.

5.1.4 Opiskelijoiden antama palaute

Palautetta oppilaitoksissa kerättiin vaihtelevasti; osa jatkuvasti esim. vuosittain, osa vähemmän systemaattisesti. Tavallisesti henkilökohtaisten keskustelujen yhteydessä saatiin palautetta. Myös opiskelijoiden kirjoittamien raporttien kautta kertyi tietoa heidän näkemyksistään. Raporteissa opiskelijat kertoivat, mitä olivat tehneet osuuskunnassa ja miten he olivat kokeneet osuuskuntatyön. Tässä yhteydessä saatiin palautetta myös osuuskunnan toimivuudesta yleensä. Palaute oli harvoin ollut negatiivista, pääosin siis myönteistä.

Palautteessa opiskelijat olivat tuoneet esille itseluottamuksen kasvun, mikä oli ollut osuuskuntaopiskelun tärkeä anti. Näin erityisesti osuuskunnissa, joissa opiskelijat olivat vastanneet varsin itsenäisesti projekteista.

”...oman tiimin opiskelija sano, että hän ei usko, että hän olis missään muaalla pystyny saamaan tällasta itsevarmuutta.” (1.H/amk)

Osuuskunnissa, joissa oli keskeistä tilaustöiden tekeminen, opiskelijat näkivät taloudellisen puolen tärkeänä asiana. Käytännön hinnoittelun oppiminen koettiin hyväksi opinnoissa. Myös saatu rahallinen palkka oli hyvä puoli osuuskunnassa.

”... ovat tyytyväisiä. Ja jos saa siitä omasta työstä pienen palkan ja näkee, mikä se hinta oikeasti pitää työllä olla ja mitä siihen hintaan pitää sisällyttää”. (2.H/ao)

Oppilaitososuuskunnissa, joissa toiminta oli kiinteästi opintoihin sidottua, opiskelijoiden palautteessa korostui erityisesti ryhmän merkitys. Ryhmässä työskentely nähtiin hyvänä tapaan toimia ja oppia.

”Kaikki on tykänny hirveesti siitä, että saa tehdä ryhmässä.” (5.H/ao)

Ryhmän merkitys on suuri erilaisissa ongelmatilanteissa ja niiden käsittelyssä. Vertaistuki auttaa eteenpäin.

”...koska ne on niinku aina kuvitellu, ett mä oon aina yksin tän ongelman kanssa ja sitt mä kuulenkin toisten (ongelmista AE), niin ne huomaa, ett ongelmat on samat, käsitellään eri lailla.”(3.H/ao)

Moni haastatelluista korosti sitä, että myönteinen opiskelijapalaute johtui varsin paljon siitä, että toimintaan oli valikoitunut sellaisia opiskelijoita, jotka olivat motivoituneita ja innostuneita oppimaan osuuskunnan puitteissa. Tämä johtui siitä, että osuuskuntaan poikkeuksetta tullaan vapaaehtoisesti tai erillisen opiskelijavalinnan kautta.

”No ainakin se porukka, joka siinä sen yrityksen perusti, niin hehän pitivät sitä erittäin hyvänä.” (7.H/amk)

Palautteissa oli selkeästi tullut esille, että osuuskuntatoiminta oli koettu hyvänä. Yrittäjyyden ja ammatin oppiminen osuuskuntatoiminnassa oli tuonut opiskeluun mielekkyyttä. Motivaatio koulun käyntiä ja opiskelua kohtaan oli kasvanut. Osuuskunnassa toimiminen ilmeisesti sitouttaa opiskelijoita hyvin opiskeluun ja siihen liittyvään työhön. Oikeat työt ulkopuolisille tahoille koettiin haastavina.

”...poissaolot romahti ja kaikki oli töissä, niin se oli niinku tosi hyvä palaute. Jokainen oli siitä tyytyväinen, että sai niinku haastetta - pysty tekemään ... että pääsee oikeisiin töihin. Se oli suuri vaikutus oppilaille, ett ne pääsi ulkopuolelle ja oppilasryhmästä tuli projektipäällikkö, joka hallinnoi sitä työmaata siellä.” (9.H/ao)

Ainoa negatiivinen palaute, jonka haastatellut toivat esille, liittyi opiskelun vaativuuteen. Opiskelu osuuskunnassa edellyttää joustavuutta, epävarmuuteen ja keskeneräisyyteen tottumista. Myös tarkka, omaehtoinen aikataulujen laatiminen ja noudattaminen sekä itseohjautuvuuden vaade tekevät opiskelusta työläämpää kuin tavanomainen opettajajohtoinen opiskelu.

”Yks on kyllä varmaan se, että he kyllä kokee sen, että se on tämmöstä vaativaa. Eli liittyen ehkä just tämmöseen epävarmuuteen ja tän tyyppiseen asiaan ... Kyllä kuulee monesti, että on kyllä kauhee työ ollu. Mutt sitten, ehkä sitte kuitenkin päällimmäiseks loppujen lopuks jää se tyytyväisyys.” (8.H/amk)

Opiskelijoiden palaute oli myönteistä, mihin osaltaan vaikutti se, että opiskelijoiksi valikoitui yrittäjyydestä kiinnostuneita. Opiskelijan vastuu oppimisesta on suuri, jolloin oma motivaatio tulee olla kohdallaan. Voimakas motivaatio auttaa jaksamaan ja tekemään pitkäjänteisesti osuuskuntatyötä, jossa tulee esille jatkuvasti uusia asioita ja tilanteita.

5.1.5 Yrittäjyyden oppimista edistävät ja haittaavat tekijät

Yrittäjyyttä edistävänä tekijänä nähtiin opiskelijan itseluottamuksen kasvaminen. Opiskelija saa oman toimintansa kautta varmuuden siitä, että selviää eteen tulevista tilanteista. Opiskelija oppii itsenäiseen työskentelyyn, aktiiviseksi tekijäksi. Yrittämisen kynnys madaltuu.

”Niin, se mikä tän tyyppisessä mallissa on, että se antaa uskoa siihen, että mä pärjään. Se antaa uskoa siihen, että ne asiat ei oo niin suuria ja vaikeita ja täällä ei pelkästään lähdetä katsomaan asioita riskinhallinnan näkökulmasta, vaan kokonaisuutena, mitä niinku yrittäjyydessä on ... Että kyllä se tämmönen learning by doing -ajattelu on sitä, että se realisoi sen, ettei se yrittäminen nyt niin mahdotonta oo.” (1.H/amk)

”... semmonen oppimaan oppimiseen kasvaminen, että se on sitä itsenäistä, että niinku oppii ja onnistuu, että se ei oo passiivista, vaan aktiivista (oppimista AE).” (3.H/ao)

Osuuskunnassa toimiessaan opiskelija oppii yrittäjyyden eri puolia käytännön konkreettisen työn kautta tekemällä yritystoiminnan edellyttämiä tehtäviä. Näin hän saa realistisen kuvan yrittämisestä. Omat kokemukset yrittämisestä auttavat luomaan omakohtaisesti punnitun käsityksen yrittäjyydestä.

”Heillä on hyvin realistinen käsitys yrittäjyydestä. Mutta jos he yrittäjäksi ryhtyy, niin ne tietää, mistä siinä on kysymys, koska kyllä tässä on näyttäytynyt sitte yrittäjyyden huonotkin puolet.” (7.H/amk)

”Aattelis just, ett mun mielest tämmösii yrittäjyyttä edistäviä on se, että näkee monenlaisia asioita, mitkä sitten liittyy siihen oikeaankin yrittäjyyteen, pääsee kokemaan.” (8.H/amk)

”Edistää ... niin ihan ne omat kokemukset, mitä tässä saa ja jonkun hankkeen läpivieminen tai projektin”. (8.H(amk)

”No, kyllä mun mielestä se niinku ne oikeat keissit oikeittein asiakkaitten kanssa ja sitte se ihan tosiaanki se itsenäinen tekemällä oppiminen on niinku niitä edistäviä. (6.H/amk)

Oppilaitososuuskunnissa, joissa opiskelijat saattoivat kehittää ja toteuttaa omaa alkavaa yritystoimintaansa, yrittäjyyttä edisti erityisesti se, että opiskelijat saattoivat luoda verkostoaan toiminnan puitteissa. Verkostoituminen on tärkeä aloilla, joilla itsensä työllistäminen on todennäköinen vaihtoehto. Verkostoituminen ja kontaktien ottaminen yritysmaailmaan myötävaikuttaa luontevasti alan käytäntöjen sisäistämiseen. Verkostoitumisen kautta opiskelija harjaantuu henkilökohtaisiin kontaktin ottoihin, mikä ei kaikilla opiskelijoilla aina ole hallussa nykyisenä sähköpostiaikana. Verkostoitumisen tärkeys tuli esille kaikissa haastatteluissa.

”Tää on enempi mahdollisuus, ett jos et halua vielä sitä omaa toiminimeä, niin sä voit tässä harjotella, kuinka se bisnes lähtis käymään ja vetäiskös se tuote tai palvelu.” (6.H/amk)

”... yks graafisen opiskelija rakensi tietosesti sitä omaa asiakaskuntaa ja yrittämistään.” (3.H/ao)

”Sitten tämmönen tosiaan se kontaktin ottaminen tähän ympäröivään niinku yritysmaailmaan, ett mun mielest se on jo semmosta yrittäjyyttä edistävää ... sun pitää oikeesti ottaa yhteyttä tai sulla on neuvottelu, sä menet neuvottelemaan, ett se on jo semmonen iso asia, ett ihan oikeesti, ett siellä on niinku yritys, elävä ihminen siellä toisella puolella.” (8.H/amk)

”Ideologiana on taustalla, ett yhdessä tehdään ja ehkä tällasta yritetään tuoda tällasta verkostomaista näkökulmaa. Samalla rakennetaan verkostoja, vaikka olen yksin yrittäjä, niin osaan hyödyntää verkostoja.” (1.H/amk)

Verkostoitumisen kannalta osuuskunta on hyvä oppimisympäristö, sillä yhteydenpito asiakkaisiin ja yrityksiin mahdollistaa oman verkostoitumisen. Opiskelija saa valmiiksi rakennuttua asiakaskuntansa, mikä helpottaa ryhtymistä itsenäiseksi yrittäjäksi. Koulutuksen aikana kudotulla verkostolla on merkitystä myös työllistymisen kannalta koulutuksen jälkeen.

Nuorten opiskelijoiden kohdalla korostettiin sisäisen yrittäjyyden merkitystä. Yrittäjyyttä edistävänä nähtiin vastuullisuuden ja sitoutumisen kasvaminen opiskelijoissa. Osuuskunnassa opiskelijat voivat saada hoitaakseen tiettyjä tehtäviä, mikä kasvattaa vastuullisuuteen. Osuuskunnan sovitut pelisäännöt puolestaan velvoittivat toimimaan yhteisten asioiden sujumiseksi.

”Ehkä se konkreettinen tekeminen, vastuutetaan opiskelijat kumminki, ett niillä on ne omat toimialueet, mitä ne hoitaa. Yks hoitaa mainonnan, yks hoitaa kirjanpidon ja niin pois päin.” (5.H/ao)

Kun opiskelijat saavat tehdä oikeita töitä ja todeta, mitä yritystoiminta kokonaisuudessaan vaatii, myös käsitys yrittäjän ja omistajan roolista selkenee. Kaikki ovat ns. ”samassa veneessä”.

”...jos vaikka meneekin sitte vaikka pienempäänkin yritykseen, niin ymmärtää sen, miten se yritys pyörii ja mitä se yrittäjä ajattelee, ettei ehkä tuu niin rankkaa sitä vastakkainasettelua, ett mä oon vaan töissä täällä.” (6.H/amk)

Osuuskuntatoiminnassa ei nähty varsinaisesti mitään yrittäjyyttä haittaavaa tekijää. Sen sijaan koettiin, että opiskelua osuuskunnassa vaikeutti tietyt oppilaitoksen käytänteet, rakenteelliset esteet. Keskeisin toimintaa jäykistävä tekijä oli lukujärjestys. Koska osuuskuntatoiminta ei ollut kaikkia koskeva osa tutkinnon suorittamista, se saattoi jäädä irralliseksi muusta opetuksesta.

”Jos esimerkiks sitte, että ei oo mitään erityistä tavallaan niinku osuuskuntapäivää, niin esimerkiks siellä lukkarissa, niin sitte saattaa se aikataulutus sitte niinku mättää ja häiritä joko niitä muita opintoja taikka sitte ne muut opinnot vie tältä aikaa.” (6.H/amk)

”Ett sanotaan ihan tällöinen lukujärjestysongelma, aikataulutusingelma on yks ihan mikä liittyy siihen, tähän ihan yleisesti.” (8.H/hamk)

Yrittäjyyttä haittaavana tekijänä nimettiin oppilaitoksen ulkopuolelta esille tullut asia, jolla nähtiin olevan negatiivinen vaikutus yrittäjyyteen yleensä – nimittäin yrittäjyyden mystifiointi. Nähtiin ongelmallisena julkisuudessa esillä ollut väite, että vasta varttuneempana, usean työvuoden jälkeen voi lähteä yrittäjäksi. Tämä on ristiriidassa sen tavoitteen kanssa, että oppilaitosten tulisi opetuksessaan kannustaa yrittäjyyteen ja tarjota sitä yhtenä uravaihtoehtona. Mahdollisuudet ryhtyä yrittäjäksi vaihtelevat luonnollisesti aloittain erilaisten ammattitaitovaatimusten vuoksi.

”Ett tavallaan yrittäjyys on tällasta, että sä oot ensin ollut 20 – 30 vuotta työelämässä ja sitten voit lähteä kokeilemaan, josko pärjäisit yrittäjänä. Eihän ne auta mitään siihen, että näillä meidän nuorillakin, näillä on niin loistavia ideoita, näillä on hurjasti osaamista, näillä on ymmärrystä siitä, mistä se raha tulee ja mihin se menee. Ett kaikki edellytykset siihen, että ne pärjää yrittäjinä. Ja sitten toisaalta heillä on myös se etu, ett jos aattelee niinkun, niinkun ... no, heillä on se etu, ett ne osaa esimerkiks ton sosiaaliset mediat ja tietokoneiden käytön, semmosta niinku tän hetken jutut.” (1.H/amk)

Oppilaitososuuskunta näyttää edistävän yrittäjyyttä, koska toimitaan aidossa toimintaympäristössä. Oman yritystoiminnan pohjustaminen luomalla omaa verkostoa jo opintojen aikana tapahtuu luontevasti. Onnistuneet projektit tuottavat opiskelijoille myönteisiä kokemuksia, itseluottamuksen lisääntymistä ja halukkuutta vastuunottoon.

5.2 Opettajan rooli oppilaitososuuskunnassa

5.2.1 Opettajan tehtävät

Haastatellut totesivat, että opettajan rooli osuuskunnassa poikkeaa selkeästi opettajan tavanomaisesta roolista. Opettajat kokivat roolinsa valmentajan tehtäväksi. Valmentaja on oppimisen johtaja, joka tilanteen mukaan ohjaa, seuraa, tarkkailee tai tukee (Leinonen et. 2002, 169).

”Valmentaja on ehkä niinku .... rennompi, vapaampi käsite kuin opettaja, ett se on nyt vaan eri käsite ehkä samalle tehtävälle, mutt mä nään niinkun valmentamisen, ei niin semmosena ohjaavana, vaan niinku rinnalla kulkijana.” (2.H/ao)

”No opettajan tehtävät on lähinnä niinku ehkä sparrata ja koordinoida ja valmentaa. Ett ei niinku opettaa. Ja on vähä semmonen, että semmonen sitt semmonen, keltä voi kysyä, jos tulee tarve kysyä jotakin.” (6.H/amk)

”No, mää aina sanon opiskelijoille, että mää en oo opettaja, vaan mää oon ohjaaja siellä ... kuitenkin mää oon se aikuinen, jolta kysytään” (5.H/ao)

Opettajan roolissa korostettiin varsin erilaisia piirteitä. Osa painotti opettajan tehtävänä ohjausta: hän neuvoo ymmärtämään laajempia kokonaisuuksia ja kysymyksillään ohjaa opiskelijoita näkemään erilaisia vaihtoehtoja.

”Ja opettajan tehtävänä on tietysti silloin, kun on epävarmuutta ja ei ole rohkeutta tai sitte opettaja näkee hieman laajemman ympyrän siinä, ett se opiskelija ei niinku näe kaikkia vaihtoehtoja, mahdollisuuksia, ett opettaja tulee kysymään kysymyksiä, ett ootteko miettiny näin ja ootteko ottanut selville siitä esim. lait ja määräykset. ” (4.H/ao)

”... osais tehä niitä oikeita kysymyksiä ja sitä sparraamista, tsemppausta ja sitte toisaalta ehkä sitte niinku semmosia niinku näköalojen antamisia...” (3.H/ao)

Opettajan roolissa korostui opiskelijoiden motivointi ja kannustaminen. Opettaja on tukija, ohjaaja, jonka tehtävänä on rohkaista ja jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä. Opettaja luo opiskelua tukevan, luottamuksellisen ilmapiirin.

”Mitä mää ite koen, niin tärkein tota tehtävä on mun mielestä semmonen kannustaminen ja rohkaiseminen ... Neuvoja, asioiden eteenpäin viejä, ilmapiirin luoja. Ett sillä tavalla kyll mä koen, ett siinä ohjaajana se just ... se semmonen henkilökohtainen rooli korostuu paljon enemmän kuin tämmösessä luento-opetuksessa. ” (8.H/amk)

Kaikissa osuuskunnissa oli tavoitteena, että opiskelijat hoitavat mahdollisimman itsenäisesti osuuskunnan tehtäviä ja saatuja toimeksiantoja. Joissakin osuuskunnissa opiskelijoiden itsenäinen toiminta oli vahvasti esillä. Tällöin opettajalla ei ole mitään varsinaista roolia itse osuuskunnan toiminnassa – ei juridista vastuuta, vain henkinen.

”Opettajat ne on vaan semmosia vähä niinku valmentajia, ett niiltä saa kysyä, jos tulee tarve, mutta opiskelijat tekee hyvin itsenäisesti ne. Ne esimerkiks tarjoukset ja hinnoittelut ja sopimukset asiakkaan kanssa, että tota opettajat ei niinku tavallaan puutu eikä oo mitään järkeekään eikä saakaan puuttua, koska tavoite on, että opitaan itsenäisesti ja yrittäjämäisesti.” (6.H/amk)

Tavallisesti opettajan vastuulla oli kuitenkin se, että toiminta on asianmukaista ja asiat etevät toivotulla tavalla.

” ... on 3-4 hengen ryhmiä, jotka sitte ite aika pitkälle teki sen ja sitte kun niille tuli ongelma kohtia, niin mä olin mukana sitte tekemässä. Ja tota... nää sitt eteni kukin omaa tahtiansa, tekivät omia suunnitelmiansa ja, ja, ett mä oon niinku takavase mmalla tukena ... Opettajan vastuu on sitt kuitenkin ajoissa puuttua (ongelmiin AE).” (4.H/ao)

Toisaalta opettajan rooli saattoi olla varsin aktiivinen toimija: ottaa vastaan töitä ja tilauksia.

Näin erityisesti osuuskunnissa, joissa osuuskuntatoiminta korvasi aiempaa maksullista palvelutoimintaa, jossa asiakkaat tilasivat työn oppilaitokselta.

”Ohjaa tavallaan tai ottaa tilauksia vastaan, etsiä siihen oikeat opiskelijat tekemään ja sitten tavallaan viedä se läpi se prosessi, se tulee tehdyksi ja vahtia ja valmentaa opiskelijoita.” (2.H/ao)

Haastatteluissa tuli esille myös se näkemys, että opettaja on toimiessaan valmentajana myös erilaisten näkemysten yhteen sovittelija ja eräänlainen kapellimestari. Yksi haastatelluista totesi, että opettaja on erilaisten henkilöstöasioiden, riitojen ja eripurien ratkoja:

”No musta tuntuu, että tämmöset henkilökohtaset, henkilökemiaan liittyvät jutut voi olla isojakin juttuja ... musta tuntuu, että nää on työpaikkoillakin hyvin yleisiä ... just

esimiehen ja tässä tapauksessa opettajan tehtävänä on niinkun ratkoo tñ tyypisiä ongelmia. Nää on pikkusen outoja asioita opettajille, ett jos ei ne oo aikasemmin joutunu tämmöseen. Ett se on niinku esimiestehtävä.” (4.H.ao)

Osuuskuntaopettajana joutuu harjaannuttamaan esimiesvalmiuksiaan. Valmentajana hän joutuu tilanteisiin, jotka edellyttävät johtamistaitoa – otetta, jota tarvitaan asiantuntijoiden johtamisessa (Leinonen et. 2002, 172).

Valmentajan roolissa toimiminen sai myös kritiikkiä. Aina ei ole mahdollista vain seurata sivusta, vaan on otettava oma paikkansa asioiden etenemiseksi.

”Jonkun verran siinä pitäs olla sitä toisenlaistakin opettajuutta, ettei se voi olla pelkästään sitä valmentajana olemista. Ett sillon kun rakennetaan esim. suhdetta sen oppilaitoksen ja sen yrityksen välille, niin opettajallahan on siinä aika keskeinen rooli.” (7.H/amk)

Opiskelijoiden ikä ja myös opintojen vaihe vaikuttivat siihen, millainen rooli opettajalle muotoutui. Mitä nuoremista opiskelijoista oli kyse, sitä enemmän tarvittiin opettajan ohjausta ja mukana oloa osuuskunnan töissä.

”No onhan siinä se koko ajan siinä sitä ohjausta, järjestää työt. Tavoitteenahan on se, että osuuskunta hoitas, järjestäs kaikki, mutta kokemus on sanonu sen, ettei siitä tuu yhtään mitään, jos opettaja ei oo mukana. Kyllä valmentajaopettaja täytyy olla mukana joka vaiheessa.” (9.H/ao)

Oppilaitososuuskunnissa opettaja on valmentaja. Häneltä vaaditaan tilanneherkkyyttä, jotta hän pystyy toimimaan tilanteen edellyttämällä tavalla ohjaajana, tukijana ja motivoijana. Opettajan tulee olla oppimishaluinen ja -kykyinen, sillä hän kohtaa asioita, joita ei aina pysty ennakoimaan ja jotka eivät välttämättä kuulu hänen varsinaiseen opetusalaansa. Opettaja ”jalkautuu” ja toimii yhteistyössä ammattialan yrittäjien kanssa.

5.2.2 Kokemukset omasta roolista osuuskunnassa

Valtaosa haastatelluista koki, että opettajan uusi rooli on hyvä. Valmentajan rooli koettiin mieluisaksi tavaksi tehdä opetustyötä. Haastateltujen mukaan perinteinen opettajan rooli ei sovellu osuuskuntamaiseen työskentelyyn, sillä oppiminen perustuu opiskelijan omaan tiedon hakuun ja käsittelyyn.

”No, mä tykkään kauheesti mun roolista, koska mä en oo opettaja. Mää en oo koskaan ollu opettaja eikä musta ikinä tuu opettajaa, ett mä oon aina ollut sparraaja.” (1.H/amk)

”Kun voisikin kaiken opetuksen siirtää jotenkin tämmöseks.” (2.H/ao)

”Mulla on tota opettajuuskäsitys ollu tällanen hyvin samantyyppinen jo vuosia, ett mä en koskaan oo ollu semmone auktoritaarinen opettaja enkä mä pyri siihen, ett mun sana on se viimeinen sana.” (4.H/ao)

Maailma ja tieto muuttuvat niin nopeasti, ettei ole mahdollista tietää kaikkea. Opettaja ei ole tiedonjakaja, vaan valmentaja, jonka tehtävä näyttäytyy aivan toisenlaisena. Rooli valmentajana voi olla vaikea opettajalle, joka perinteisesti pitää itseään alansa asiantuntijana. Valmentajana ei voi kuitenkaan ottaa ”kaikki asiat hallitseva” -roolia.

”Ett mun täytyis osata nyt esimerkiks verotuksen kaikki asiat, että mä vois in opettaa. Se ei oo sitä, vaan kyse on siitä, että mun tehtävä on rohkaista niitä yrittäjiä oppimaan itse, oppimaan elämää varten itse, siihen kuka tahansa pystyy ... Mut se valmentaja viittaa myös sellaiseen – toisinaan täytyy sanoa: mä en tiedä ... että mulla ei oo vastausta kaikkiin asioihin, mutt sitt niitä voidaan etsiä myös yhdessä, ett mun ei tarvi olla niinku statukseltani niin kauheen paljon korkeammalla.” (1.H/amk)

”Mä tiedän myöskin sen, että maailma muuttuu koko ajan ympärillä ja voi olla, että muuttuu nopeammin kuin me havaitaan ja huomataan ... mä en edes tiedä itsekään, ett minkälaiseen maailmaan oon valmentamassa niitä”. (4.H/ao)

Olellainen ero tavanomaiseen luokkaopetukseen verrattuna on se, että opettaja joutuu tottumaan epävarmuuteen. Hänellä ei ole valmiita tuntisuunnitelmia, vaan hän joutuu kohtaamaan uusia tilanteita. Opettaja osaltaan vaikuttaa toiminnan sujumiseen. Opettajuus osuuskunnassa edellyttää epätietoisuuden ja epävarmuuden sietämistä. Oma vajavuus on koko ajan läsnä. Osuuskunnassa opettajanakin oppii koko ajan uutta.

”Tää on itelleki – tässä koko ajan oppii uutta, oppii ja välillä ihmettelee. ... Ett siinä sen huomaa sen oman vajavaisuuden, tietämättömyytensä kans. Mut sen kanssa täytyy oppia elämään. En mä tiedä kaikkea eikä mun tarvikaan tietää kaikkee, että...”
(6.H/amk)

”Sitten se, että itse oppii koko ajan ja itse oppii myös kantapään kautta, niin kuin opiskelijatkin ... Mulla oli itelläni semmonen tunne, kun me alotettiin, ett mää oon laiturilla ja mä hyppään ja mä en tiedä, onko siellä vettä vai kiviä ... mitä siellä on.”
(8.H/amk)

”Siinähän jää kokonaan se rooli kato. Se turvarooli. Ett en mää voi mennä minkään kalvopinkan taakse. Siis siellähän ollaan siis hyvin epävarmoja välillä ja sanon, että en mä tiedä, mutta otetaanpa yhdessä selvää ... Sehän on oppimisprosessi koko sille joukolle. Sellanen tapa toimia. Että se on sillai aika hyödyllistä opettajallekin, että oppii aika mukavalla tavalla lisää asioita.” (7.H/amk)

Erityisen hyvänä asiana koettiin se, että osuuskuntatoiminnassa opettaja oppii tuntemaan opiskelijat hyvin. Opiskelijan oppimista ja henkilökohtaista kasvua pystyy seuraamaan läheltä ja tarvittaessa auttaa oppimisen etenemisessä paremmin kuin varsinaisessa luokkaopetuksessa. Myös vuorovaikutus opiskelijoiden kanssa on erilaista. Opettaja oppii tuntemaan opiskelijat paljon paremmin kuin tavallisessa luokkaopetuksessa.

”Kivana, siis ihan nuorten kielellä kivana, koska tota niitten kanssa tulee tutuks sillä tavalla, erilailla. Että ne on, ei voi sanoo, että omia lapsia, mutta lähellä sitä. Ett mää tunnen niitten polut, opin tunteen ne tosi tarkasti, mitä ne on ja tiedän persoonana ja ehkä niitten on sitten helpompi lähestyä mua.” (5.H/ao)

Siihen, millaisena opettajat kokivat roolinsa, vaikutti osaltaan hänen käytettävissään olevat resurssit, työnjako ja muun työyhteisön tuki. Yhteistyö mukana olevien opettajien kesken oli tärkeää. Kahdessa osuuskunnassa mukana oli useampi opettaja/valmentaja, joilla oli oma vastualueensa.

”Ja meillä on tällä hetkellä, kun on kuus valmentajaa, eri aloilta ihmisiä, niin siellä on käyttää mitä tahansa valmentajaa. Ei oo ajateltu niin, että vaan oma valmentaja vastaa kaikkeen, vaan että siellä on jokaiselta alalta oikeestaan tällä hetkellä rahoituksesta ... rahoituksesta ja markkinoinnista, IT –puolelta ... meillä on tosi hyvä valmentajatiimi. Että se on niinku, että me sparrataan toinen toisiamme ja autetaan toinen toisiamme, niin se on niinku iso juttu meille.” (1.H/amk)

”Tänä vuonna on neljä opettajaa siinä, että me ollaan jaettu vastuuta.” (5.H/ao)

Tavallisesti osuuskuntatoimintaa hoiti yksi tai kaksi opettajaa. Erityisesti yksin työskentelevät kokivat tilanteensa aika ajoin raskaaksi.

”... meitä on nyt kaks opettajaa, mutta jotta tän sais ihan kunnolla pyörimään, tässä pitäis olla ... no kaksikertanen määrä vähintään, että vois vaikka kaks päivää viikossa tehdä, tehdä pelkästään tätä.” (2.H/ao)

”Kaikilta aloilta löytyy nyt kutakuinkin se yks aktiivi, mutta ilman muuta olen sitä mieltä, että tää ei ole yksien eikä kaksien aktiivien tehtävä, vaan kyllä tää pitäis olla niinku kaikkien opettajien – ainakin asennetasolla ja ottaa se näkökulma huomioon opetuksessa.” (6.H/amk)

Johdon ja oman esimiehen tuki koettiin erityisen tärkeänä.

”Ja tavallaan se on tärkeä, että on sitten joku, jonka kanssa sitte itse pystyy jakamaan sitä. Että nyt kun meilläkin on se tilanne, että mä oon tavallaan pääasiassa yksin tässä niinku ohjaajana, että sitten mulla on esimies eli meidän koulutuspäällikkö semmonen, jonka kanssa mä sitten pystyn keskustelemaan ... sen johdon täytyy suhtautua hyvin myönteisesti tähän asiaan, ettei tätä pysty tekemään, jos, jos tavallaan esimiehet ei oo siinä mukana ” (8.H/amk)

Yksin toimimista ei välttämättä koettu raskaana. Aiempi yrittäjäkokemus vaikutti siihen, että osuuskuntavalmentajana oli luontevaa toimia.

”En mä tiiä, saattaa olla sekin vika, että mä oon toiminu yrittäjänä 13 vuotta ja sitten työelämässä 30 vuotta ja sitten oon tullu opettajaks, että sillä on oma tekijänsä siinä, että mää en ottanut sitä (osuuskuntatoimintaa AE) raskaana. Mutta kyllähän muilta on tullu palauteta siitä, että se on, se lisää opettajan työtä niin paljon, että.” (9.H/ao)

Kokemukset olivat siis pääosin myönteisiä, vaikka totuttelu uuteen rooliin vei aikansa. Oleellinen ero perinteiseen opettajuuteen on se, että osuuskunnassa opettaja ei itse suunnittele valmiiksi opetustuokioita, vaan ne muotoutuvat ulkopuolelta opiskelijoiden oppimistarpeiden mukaan. Verkostoitumalla oppilaitoksen ulkopuolelle opettajakin on jatkuvasti oppimisessa, tekemisessä ja kokemisessa mukana.

5.2.3 Opettajan roolin hyvät ja huonot puolet

Haastatellut kokivat osuuskuntatoiminnassa antoisana opiskelijoiden kehittymisen. Opiskelijat itse ottivat vastuuta oppimisestaan ja osuuskunnan tehtävistä. Oppiminen oli hyvin käytännönläheistä ja opettaja voi seurata läheltä, miten opiskelijat etenevät ratkoessaan eteen tulevia pulmia. Opiskelijan omat oivallukset veivät eteenpäin asioita ja oppimista. Opettajan kannalta työ oli vaihtelevaa, uusien tilanteiden kohtaamista.

”Niin se on ehkä tän työn se mahtavin puoli, ett se kun näkee, miten ihmiset kehittyi.” (1.H/amk)

”No kyllähän se oli se, että kun näki oppilaista, kun ne oli tyytyväisiä, kun ne alko kulkeen töissä, että ei tarvinnu koko ajan paimentaa, että menkää sinne tekeen sitä ja tuota eli se tuli itsestään niiltä.” (9.H/ao)

”Vaihtelevuus ja kyllä tota ... kyll se niinku mun mielestä on aina antosaa se, kun ... se opiskelijan oma oivallus.” (6.H/amk)

”Mutt tosiaan antoisaa – ett sitt kun joku projekti onnistuu. Ja todella antoisa asia on sitten se, ett just sieltä ryhmästä tulee semmonen hyvä idea ... Niistä tulee semmonen tosi hyvä mieli, ett jes, hienoo! Ett se tuli sieltä ryhmästä, ett sit ei ulkopuolisena sanota. Se on kyllä se antoisa.” (8.H/amk)

Toisaalta opiskelijan kehittyminen voi tuntua vaikealtakin.

”...ehkä se on myös se raastavin puoli on se, että yhtäkkiä huomaa, ett on aika tarpeeton.” (1.H/amk)

Toinen antoisa tehtäväpiirre, joka tuli haastatteluissa esille, oli opiskelijoiden kanssa yhdessä toimiminen. Tasavertainen vuorovaikutus opiskelijoiden kanssa koettiin varsin myönteisenä.

”No antosaa on varmaan nimenomaan se, että tutustuu opiskelijoihin ja tehdään yhdessä, opitaan yhdessä, määkin opin päivittäin uusia asioita.” (5.H/ao)

”Antoisinta on just se, että oppilaiden kanssa saa yhdessä tehdä ja näkee, että se innostuu ja saavat jotain niinku lisää sisältöä siihen omaan tekemiseen ja opiskeluun...” (2.H/ao)

”Tää on kauheen mukavaa olla aina vuorovaikutussuhteissa oikeissa asioissa eikä minään tämmösenä luennoivana auktoriteettina. Sillon syntyy ihan oikeeta keskustelua ja tasavuorosta semmosta ja tasavertasta vuoropuhelua ja se on tosi viehättävää, mä oon aina tykänny siitä, mutta se, että eihän kaikki tykkää sellasesta. Se on persoonakysymys.” (7.H/amk)

Haastateltujen mukaan vaikeata oli myös laittaa oma persoona likoon ja kohdata omat rajat. He joutuivat usein miettimään sitä, osaavatko he toimia vaihtelevissa tilanteissa parhaalla mahdollisella tavalla.

”...kun tilanteessa mennään omalla persoonalla, että osaanko minä joka tilanteessa kysyä oikeita kysymyksiä, osaanko toimia oikein, ett osaanko laittaa sen oman ajatukseni taka-alalle ja yrittää nähdä sen opiskelijan ... opiskelijan niinku kannalta.

... Sitte tavallaan on pakko myöntää, ett ku tekee virheitä, ei kukaan oo täydellinen, niitä tulee ja ne täytyy vaan oppia hyväksymään.” (1.H/amk)

Vastuukysymykset nousivat yhtenä vaikeana osana osuuskuntaopettajan tehtävää. Kun ongelmia tulee esille, on opettaja lopulta vastuussa asiantilasta.

”Mun mielestä kuitenkin valvova opettaja on vastuussa koko projektista. Vaikka tässä on niinku oppilaat on yrittäjiä niin sanotusti, ett omatoimisesti työskentelee ja vastaa niistä, mutta ei, jos oikeuteen mennään ja kaikkee, niin kyllä siellä sitten koulu tulee vastuuseen kaikesta.” (9.H/ao)

Haastateltavat toivat esille myös valmentajana jaksamisen. Työssä tulee usein eteen asioita, joita ei ole voinut ennakoida. Tilanteet vaihtuvat nopeasti ja valmentajan on oltava opiskelijoiden saatavilla.

”Mutt ehkä se, mikä on vaikeinta aina siinä niin, ett sen ajan löytäminen tässä ... tää on aika hektistä kuitenkin tää kouluelämä ja se, että saa ajan ja ryhmän kasaan.” (5.H/ao)

Työ edellyttää myös joustavuutta ja taitoa tasapainoilla kahden erilaisen tehtävän välillä. Kaksoisrooli opettajana ja valmentajana koettiin vaikeana: molempien tehtävien hoito kulutti voimavaroja.

” Kun vielä on kuitenkin se ns. normaali työkin, että pitää niitä oppitunteja valmistella ja niinku perinteisiä oppitunteja ... ja tota pitäis ehtiä sitte tätä osuuskuntaakin viedä eteenpäin, niin ei aina aika riitä, ett vaikka tähän on ihan omat resurssit varattu, tietty tuntimäärä viikossa...” (2.H/ao)

Oman tehtävän laajuus ja hajanaisuus koettiin vaikeaksi asiaksi työssä. Näin erityisesti silloin, kun vastuulla oli moniammatillinen osuuskunta. Toisaalta se oli myös rikkaus, mutta käytännön osuuskuntatoiminnassa aika ajoin myös rasite.

”Mutt ehkä vaikeinta on just se tai että mulle haastavinta, ett mä oonkin yhtäkkiä niinku monialasten (opiskelijoiden AE) kanssa tekemisissä, ett siellä on vene- ja

rakennusrestauraatio ja puu, metalli ... ett sitt mä oonkin niiden eri alan ihmisten kanssa.” (3.H/ao)

Osa koki työssä vaikeana sen, että koko oppilaitos ei ollut hengessä mukana. Oli vaikea saada toimintaan mukaan lisää opettajia.

” ...vaikeeta on sitten just saada se koko taloon ujutettua ja niinku käytännös kaikille muillekin opettajille” (2.H/ao)

Osuuskunnassa aktiivisesti toimivia opettajia rasitti myös muiden kielteinen suhtautuminen osuuskuntatoimintaan. Muiden opettajien nuiva suhtautuminen vähensi aika ajoin motivaatiota ja omaa innostusta.

”Elikä jotkut on innostuneita siinä ja on aktiivisesti mukana ja toisia ei vois vähääkään kiinnostaa: ettei sovi kouluun, tulee ylimääräistä työtä mulle, en rupee. ” (6.H/amk)

Esimiehen tai johdon tuen puute koettiin työtä vaikeuttavana tekijänä.

”No vaikeinta on ollu viedä näitä ajatuksia eteenpäin tonne johdon suuntaan. Elikä sieltä tulee hieman sellasta epäluuloa ja ei niin tota, ei tuu sellasta tukee välttämättä, mitä odottaa ja haluais.” (6.H/amk)

Haastateltujen opettajien mielestä antoisinta oppilaitososuuskunnassa oli havaita opiskelijoiden kehittymistä ja kasvua. Vaikeaksi koettiin se, että oma persoona on koko ajan intensiivisesti mukana suurella panostuksella. Tehtävä oli aika ajoin rasittavaa työn sisäisistä ja ulkoisista tekijöistä johtuen. Kuitenkin myönteinen kokemus oli päällimmäisenä.

5.2.4 Päätymisen yrittäjyyden opettajaksi osuuskuntaan

Tavallisin tie osuuskuntaopettajaksi kulki opetustyön kautta. Opetettava aihe liittyi liiketoimintaan, yrittäjyyteen tai ammattiaineisiin.

”Mää oon tullu sinne, sinne tämmöseks kirjanpidon opettajaks aikanaan tähän osuuskuntaan opettaan heille, miten kirjanpitoo tehdään. Mä tein sitä sen vuoden ja sitte jotenki vaan ajauduin siihen. (5.H./ao)

Osuuskuntatoiminnassa mukana olleet opettajat olivat jo pitkään olleet kiinnostuneita yrittäjyydestä ja yrittäjyyskoulutuksesta. Osa oli päätenyt osuuskuntaopettajaksi käytyään erilaisia yrittäjyyskasvatuksen koulutuksia.

”No tota varmaan osin sattuman kautta ja varmaan ehkä osin semmosen oman niinku uraputken tai koulutusputken myötäkin ... Elikä mä oon niinku hakeutunu sitte semmisiin lisä- ja täydennyskoulutuksiin liittyen ja sitä myöten sitten tullu tietoo ja osaamista ja nyt kiinnostusta. ... Työnantajan tai silloisen esimiehen niinku kehottamana vähä niinku puolipakottamanakin ajauduin, jouduin mukaan. Jälkeenpäin olen todennut, että sepä oli hyvä sattuma.” (6.H/amk)

”...Ett mä niinku koko ajan oon painottanu niinku ittessäni sitä yrittäjyyttä ja sitä yrittäjyyden opettajuutta. Mää oon käyny näitä erilaisia yrittäjyyskursseja. (3.H/ao)

Neljässä oppilaitoksessa oli toteutettu kehittämishanke yrittäjyyskasvatuksen kehittämiseksi ja opiskelijoiden käytännön yrittäjyysmahdollisuuksien lisäämiseksi. Kehittämishankkeeseen osallistuminen viitoitti tietä myös osallistumaan kiinteästi osuuskunnan toimintaan.

”Mä olin siinä tota sitt kaks vuotta projektipäällikkö niinku siinä hankkeessa. Sill tavalla – sitä kautta se lähti.” (8.H/amk)

Myös aiempi oma yritystoiminta edesauttoi pääymistä osuuskuntaan mukaan. Tietotaito koko laajuudessaan saatiin näin käyttöön.

”No tuota niin ... kai se johtu tästä yrittäjätaustasta” (9.H/ao)

Neljällä opettajalla yhdeksästä haastatelluista oli yrittäjätausta. Kahdella oli varsin pitkä yrittäjäura takana: noin 15 vuotta. Yksi oli toiminut itsekin osuuskunnassa ja hänellä oli edelleen toiminimi. Lopuilla viidellä haastatelluista opettajista oli muunlaista kytkentää yrittämiseen. He olivat joko itse työskennelleet yrityssektorilla tai lähiomainen oli tai oli ollut yrittäjä.

5.3 Yrittäjyyttä edistävät tekijät oppilaitososuuskunnassa

5.3.1 Opiskelijoissa tapahtuneet muutokset suhteessa yrittäjyyteen

Kasvatuksen avulla pyritään muuttamaan yksilön käyttäytymistä ja asennoitumista haluttuun suuntaan. Kasvatus valmentaa tulevaisuudessa tarvittaviin taitoihin. Yrittäjyyskasvatuksessa on ollut yhtenä selkeänä tavoitteena lisätä myönteistä suhtautumista yrittäjyyteen. Useimmat haastatelluista totesivat, että toimintaan mukaan lähteneet opiskelijat suhtautuivat jo alkujaan myönteisesti, mikä on otollinen asia yrittäjyyden tavoitteiden suhteen.

”Ehkä siihen valikoitu tietysti juuri aktiiviset opiskelijat, jotka oli just kiinnostuneita just muustakin kuin pakollisista opinnoista.” (7.H/amk)

Valtaosa haastatelluista totesi, että opiskelijoiden myönteisyys sekä osuuskuntatoimintaa että ylipäättänsä yrittäjyyttä kohtaan lisääntyi.

”Muuttuu, muuttuu aika paljon ja tosiaan sieltä tulee niitä positiivisia, mun mielestä sieltä ei oo vielä tullu niitä, että en ikinä pistä yritystä pystyyn.” (5.H/aop)

”Se ett mitä aatellaan niinku yrittäjämäisestä toiminnasta, yrittäjyydestä niin se on madaltunut ja se on ehkä se semmonen itellä yks semmonen tavoite, ett ne näkee sen mahdollisuutena.” (3.H/ao)

Myönteinen asenne ei kuitenkaan yksin riitä ulkoisen yrittäjyyden toteutumiseksi. Yrittäjähenkisyys ja yrittäjäksi ryhtyminen edellyttävät myös realistisia mahdollisuuksia. Asenne voi olla hyvä, halukkuus yrittäjäksi on olemassa, mutta yritysidea ei kanna, mikä estää yrittäjäksi ryhtymisen. Yritysidean työstäminen osuuskunnassa edesauttaa ryhtymistä yrittäjäksi.

”Enemmän mä sanoisin, että se ei oo niinkään asenteessa oleva asia, vaan enemmän siinä oleva asia, että löytyykö se businessidea täällä.” (1 H./amk)

Opintojen jälkeistä halukkuutta ryhtyä ulkoiseksi yrittäjäksi ja todellista toteutunutta yrittäjyyttä ei systemaattisesti ollut seurattu. Joka tapauksessa haastatelluilla oli käsitys siitä, miten paljon

opiskelijoita päätyy yrittäjäksi opintojen jälkeen. Eniten yrittäjiksi päätyi oppilaitoksesta, jossa opiskelijat perustivat omat osuuskuntansa, työskentelivät tiiminsä kanssa ja opintojen lopulla lopettivat osuuskunnan. Heistä huomattava osa perusti yrityksen tai alkoi toimia yksityisenä ammatinharjoittajana.

”..kyllä meillä jokaisesta tiimistä, lähes jokaisesta tiimistä lähtee useita yrittäjiä ... no en halua sanoa tarkkoja prosentteja, mutt meiltä lähtee 20-35 väliin ... varmasti lähtee meiltä yrittäjäksi semmonen määrä ja normaalissa (opetuksessa AE) se on jotain semmosta neljää prosenttia.” (1.H/amk)

Myös ala vaikutti ratkaisuun ryhtyä yrittäjäksi. Esim. käsi- ja taideteollisuuden opiskelijoille itsensä työllistäminen voi olla ainoa vaihtoehto saada toimeentulo. Tämän vuoksi osuuskunnassa suunnattiin heti yritystoiminnan opetteluun ja käytännön asioiden harjoitteluun.

” ... niinku meidän alalla – vaatetusalaa kun ite edustan – niinku koru- ja puupuolellakin realiteetti on se, että yrittäjäksi tavalla tai toisella sitä on niinku ryhdyttävä.” (2.H/ao)

Valtaosa haastatelluista arvioi, että aina joku opiskelijoista ryhtyy yrittäjäksi ennemmin tai myöhemmin. Tärkeänä koettiin se, että valmius yrittäjäksi ryhtymiselle oli saatu koulutuksessa. Ristimäki (2004, 25-26) on todennut, että yrittäjäyyskasvatus valmentaa tulevaan yrittäjyyteen, mikä toteutuu myöhemmin, tavallisesti n. 26-36 vuoden iässä. Yleisesti todettiin, että yrittäjäksi ryhtyminen toteutuu viiveellä, muutaman vuoden sisällä opintojen päättymisestä.

”Osa perustaa heti sen jälkeen tai siinä sivussa, ett tavallaan perustaa siinä sen ja eroo sen takia osuuskunnasta, ett jatkaa sitt loppuun jo omassa yrityksessä. No osa sitte ehkä jää vielä vähä pohtimaan ja hankkimaan ammattitaitoo ja perustaa sitt myöhemmin. Ett ihan mun mielestä tää ihan normaali mikä yleensäkin, että tulee ehkä siellä viiveellä näkymään ne tulokset.” (6.H/amk)

”Mutta sehän tietenkin on, että jatkossa on helpompi lähteä yrittäjäksi, kun saa sen kokemuksen. Asennehan sen ratkaisee. Eihän kaikilla se asenne muutukaan, että kyllä jos 14 oppilasta on ryhmässä ja kolme on varmaan semmosta, etten vielä päästäs yksin työmaalle, loput pärjää.” (9.H/ao)

Opiskelijoiden osalta on vaikea ennakoida, kenestä tulee lopulta yrittäjä, vaikka osuuskunnassa tapahtuu usein konkreettinen muutos puoleen tai toiseen. Ammattitaidon hankkimista toisen palveluksessa pidettiin myös hyvänä ratkaisuna ennen oman yrityksen aloittamista.

”...joskus tuntuu siltä, ett ne jotka on skeptisiä alkuun, niin niistä tulee niitä yrittäjiä. Ne, jotka on yrittäjämönteisiä, niin ne löytää jonkun työpaikan tai jotakin sitt alkuunsa, ett ... Mutt kyllä sitt tietysti paljon niitäkin on sitte, ett lähtökohtasesti on aatellu, ett voisikin lähtee yrittäjäksi, mutt sitt huomaa sen raadollisuuden täs muutaman vuoden aikana ja haluaa lähtee sitt kerään ehkä sitt kokemusta, joka sekin on mun mielestä äärimmäisen järkevää, ett lähtee... huomaa, ett haluaa kerätä vähän kokemusta elämästä ja olla töissä...” (1.H/amk)

Vaikka yrittäjyyskasvatuksen erilaisissa toteutuksissa korostetaan sitä, että opitaan yrittäjänä toimimista, nähdään yrittäjyys kuitenkin nimenomaan sisäisenä yrittäjyytenä. Tarkoituksena on, että opiskelijalle kehittyy yritteliäs asenne omaa työtä, omaa elämää ja omia tavoitteita kohtaan. (vert. Leinonen et. 2002, 154.) Osa haastatelluista painotti nimenomaan sitä, että heidän työnsä tavoite ei ole saada kaikista opiskelijoista ulkoisia yrittäjiä. Hyvänä saavutuksena nähtiin jo se, että opiskelijoista kehittyy työnsä osaavia ja vastuullisia työntekijöitä.

”Eihän me sinänsä haeta, että kaikista on (yrittäjäksi AE), vaan se, että pystys harjottaa sitä (ammattia AE), kun valmistuu.” (3.H/ao)

”Sitten voi olla opiskelija, joka toteaa, ettei musta kyllä ikinä tule yrittäjää. Ja musta sillon se on ihan hyvä tulos myöskin ... Siis ettei mulla oo semmosta ajatusta itellä, että nyt tässä tehdään yrittäjiä, vaan tää on erilainen tapa opiskella. Ja joku huomaa, että jees, että tällä systeemillä voisi hankkia oman toimeentulonsa tulevaisuudessa ja joku huomaa, että ei, etten mä ainakaan, ett tää on kovaa työtä, ett mä haluun jollekin toiselle töihin. ” (8.H/amk)

Yksi haastatelluista tarkasteli yrittäjyyskasvatusta myös eettisestä näkökulmasta. Hänen mielestään se, että yrityksen perustaminen on tavoitteena, ei ole pelkästään hyvä asia. Kun opetussuunnitelmat korostavat yrittäjyyttä ja oppilaitosten johto painottaa yrittäjyyskasvatuksen merkitystä, opettaja tuntee joutuvansa suorastaan ”tuputtamaan” yrittäjyyttä. Ulkoiset paineet korostaa yrittäjyyttä ja

yrittäjäksi ryhtymistä voivat tuntua kohtuuttomilta opettajista, joilla on omakohtaista kokemusta yrittäjänä toimimisesta.

No sehän siinä on, kun mä ite oon ollu yrittäjänä, niin mä oon sanonu, että älkää lähtekö. Kolmeen viiteen vuoteen pitää olla niinku töissä, että on se alan kokemus, että osaat oman ammatin ennen kuin lähdet yrittäjäksi. Siellä karahtaa kiville aika moni, jos lähtee. Ja kyllä mä katon, että ... vanha yrittäjä kun oon, niin sitä tietää niistä asioista. Että mun mielestä se on rikollista tuputtaa yrittämistä niin nuorelle ihmiselle, jolla ei oo sitä kokemusta ja kumminki vahva halu ja itsetunto, ett mä osaan tehdä nyt, kun on toiminu yritysmäisesti osuuskunnassa ja oma osaaminen on omasta mielestä korkeella tasolla, mutta se on vasta alkutekijöissä. ” (9.H/ao)

Opiskelijoiden asenne yrittäjyyteen oli myönteinen. Osuuskuntatoimintaan tuntui lähtevän opiskelijoita, jotka olivat innostuneita todellisista asiakaskontakteista ja käytännön yritysasioista. Kun opiskelu tapahtui kokonaan osuuskunnan puitteissa, opiskelijoiden todennäköisyys ryhtyä ulkoiseksi yrittäjäksi lisääntyi. Selkeä suuntaus yrittäjäksi oli myös tiettyjen alojen opiskelijoilla, joilla oli muutoin vaikea työllistyä. Silloin, kun osuuskunta toimii tiettyjen opintojen suorittamispaikkana, yhteys ulkoiseksi yrittäjäksi ryhtymiselle oli epävarmempi. Myös opiskelijan iällä oli merkitystä yrittäjäksi ryhtymisessä erityisesti toisen asteen oppilaitoksissa: mitä nuorempi opiskelija, sitä epätodennäköisempi vaihtoehto yrittäjyys oli.

5.3.2 Yrittäjyyttä kehittävät tekijät oppilaitososuuskunnassa

Oppilaitososuuskunta oppimisympäristönä kehittää opiskelijoita erityisesti yhdessä tekemiseen, sosiaalisuuteen, erilaisten persoonien huomioon ottamiseen (vert. Asteljoki 2008, 58; Leinonen et. 2002, 65, 152). Tämä tuli useimmissa vastauksissa selvästi esille.

”...kykyä rakentaa toisten ihmisten avulla ... uusia ideoita ja hyödyntää tiimiä; hyödyntää sitä, ett myös toiset ihmiset osaa enemmän kuin ... yhdessä ollaan enemmän” (1.H/amk)

” No, kyllä se kehittää sitä yhdessä tekemistä ja toimimista ... alojen välistä yhteistyötä” (2.H/ao)

” Se on varmaan hyvä tapa oppia mitä tahansa, jos se tehdään niin, että yhdessä kehitetään ja sitten yhdessä tehdään ihan oikeita asioita ja sitten se, että kaikki laittaa oman asiantuntemuksensa likoon, oli se sitten opettaja taikka kuka tahansa.”
(7.H/amk)

Oppilaitososuuskunnissa opiskelijat tavallisesti toimivat yhdessä tiimeinä tai toimijoina projektissa. Työelämässä tarvittavia yhteistyötaitoja opittiin yhdessä tekemällä. Ryhmässä toimimisen lisäksi osuuskuntaa kuvattiin oppimisympäristöksi, jossa opitaan johtamista: itsensä ja muiden johtamista.

”Täällä pitää oppia johtamaan itseään, mutta myös muita eli kyllähän aina itse itsensä kanssa voi ratkaisuja tehdä, mutta miten mä opin innostamaan toisia, vakuuttamaan toisia, ottamaan toiset huomioon ... Mun ei tarvi tehdä asioita yksin, vaan mä voin tehdä asioita yhdessä ... miten mä johdan, koska jokasen täällä pitää oppia johtamaan itseään” (1.H/amk)

Åhman (2003, 218, 225) on tutkinut väitöskirjassaan itsensä johtamista ja todennut, että oman mielen johtamisessa on kyse siitä, että tiedostaa omien valintojensa merkitykset ja kantaa niistä vastuun. Osuuskunnan toimivuuden kannalta on keskeistä se, että toimitaan yhdessä pyrkien yhteiseen tavoitteeseen. Vastuunkanto on jokaisen tehtävä. Jokaisen tulee tehdä osuutensa, muutoin projekti tai työ ei tule tehdyksi suunnitelman mukaan. Myös ne opiskelijat, jotka tekevät osuuskunnan puitteissa itsenäisesti työtä ja toimeksiantoja ulkopuolisille, ovat osa osuuskuntaa ja edistävät hyvin tehdyllä työllä sen menestymistä.

”No se ehkä sitä vastuuntuntoa enemmän ja sitä sellasta niinku, ett, ett mä en tee vain työtäni täällä, vaan oon osa sitä isoa yritystä tai sitä yritystä kokonaan. ” (5.H/ao)

Osuuskunta kehittää realistista suhtautumista työhön ja työelämään ja oikeaa asennetta yrittäjänä tai työntekijänä.

”Ja oppilaat oppii oikeesti sen, että paljonko vielä työtä pitää tehdä, että saa sen satasen palkkaa.” (2.H/ao)

Osuuskunnassa toimiminen antaa realistisen kuvan työelämästä ja sen eri puolista – kielteisistäkin. Kuten työelämässä muutoinkin mukana voi olla myös niitä, jotka eivät kannu vastuuta.

” Ett just se, että se voi oikeesti työelämässäkin tulla, ett joku ei hoidakaan niitä hommia, ett ... ett sekin todellisuus tulee vastaan tässä ... mutt sitt toisaalta sekin on aikamoinen oppimiskokemus.” (8.H/amk)

Osuuskunnassa on mahdollista yhdistää luontevasti teoria ja käytäntö. Tiedon hankkiminen ja omaksuminen pohjaa käytännön tilanteisiin ja tarpeisiin, mikä lisää opiskelumotivaatio. Opiskelija kokee tiedon tarpeen konkreettisesti ja hankkii tarvittavan tiedon.

”Se tiedon omaksumisen motivaatio myöskin lisääntyy, nähdään ihan oikeesti, ett me tarvitaan tietoo tästä asiasta...” (4.H/ao)

Osuuskunta mahdollistaa luovuuden ja omien ideoiden esille tulon, mikä edistää ja kehittää yrittäjyyttä.

”Ehkä yrittäjyydestä tää tuo rohkeuden ... tuo sellasen avarakatseisuuden ... ett oppii näkemään mahdottomissakin asioissa mahdollisuuksia ja oppii innovointitaitoja...” (1.H/amk)

Aloille, joilla on vaikea työllistyä, voidaan osuuskunnassa luoda uusia toimintamalleja työhön. Suomen väestökehitys luo uusia tarpeita, joten tuotekehittelyä tarvitaan. Oppilaitososuuskunta tukee uusien tuotteiden ja palvelujen syntyä ja oppilaitososuuskunnat pyrkivät tietoisesti kehittämään uusia tuotteita, palveluja ja toimintatapoja. Aktiivinen uusien ideoiden etsintä ja testaaminen voi siten edistää palvelujen monipuolistumista.

”Ei tää ny ihan lopu tää tekeminen, että aina löytyy uusia ideoita ja uusia toimintamalleja ja miten saadaan tuotteita myytyä eteenpäin ja ett se on niinku ideoinnista ja sitten näistä tekemisen osaamisesta kiinni.”(4.H/ao)

”Ja sehän poiki sitten semmosia aika jänniä, radikaalejakin tuloksia ... ett voisko esimerkiks joku diakoniatyö olla sellanen, jossa voitaa perustaa osuuskunta ... Ett siinä oli niinku aika paljon tällasia uusia tuulia...” (7.H/amk)

Jo opiskeluaikana opiskelijat saattavat kehitellä uusia hyödykkeitä ja uusia tapoja toimia. Osuuskunta on näissä tilanteissa ideoiden testauspaikka (vert. Palm 2006, 72).

5.3.3 Oppilaitososuuskunnan edut oppimisympäristönä

Haastatteluissa tuli esille, että niin opettajat kuin opiskelijatkin pitävät osuuskuntaa turvallisena ympäristönä oppia yrittäjyyttä. Oppilaitoksessa, jossa opiskelijat itse perustavat osuuskuntia ja toimivat niissä varsin itsenäisesti, korostettiin osuuskunnan perustamisen helppoutta ja turvallisuutta. Osuuskunnan perustaminen ja jäsenyys eivät olleet taloudellisesti raskaita.

”...usein he käykin läpi näitä kaikkia ... (yritysmuotoja AE) osuuskunnan ja osakeyhtiön välistä, mutta aina he on päätyneet osuuskuntaan, koska se on tietyllä tavalla kuitenkin turvallisempi vaihtoehto... rahoituksellisestikin, ei oo pääomaa sillä tavalla kiinni niin paljon.” (1 H / amk)

”Ett sitt kuitenkin tavallaan on turvallinen ja pienellä pääomasijoituksella pääsee mukaan.” (8.H/amk)

Osuuskunta on sopiva tapa opiskella yrittäjyyttä erityisesti aloilla, joissa ammattitaidon harjoittelu edellyttää kalliita investointeja laitteisiin. Osuuskunnan kautta voi hyödyntää oppilaitoksen koneita ja laitteita, voi saada vertaistukea kanssa opiskelijoilta ja ohjausta opettajalta. Nämä kaikki madaltavat oman yrityksen aloittamista ja toisaalta vahvistavat omaa osaamista. Tällaisessa tilanteessa osuuskunta on opiskelijan kannalta hyvä vaihtoehto päästä harjoittelemaan yrittäjyyden ensi askeleita.

”Musta tää on turvallinen opiskelijalle. Ei tarvi hankkia koneita, laitteita, vuokrata tiloja ja sulla on ne kaverit siinä ympärillä, sulla on opettajat ympärillä, keneltä voit kysyä neuvoa ja tota riskit on hirmu pienet kokeilla yrittäjyyttä ja turvallista.” (2.H/ao)

Osassa oppilaitososuuskuntia jäsenyyden kestoa ei ollut rajoitettu, vaan osuuskunnassa saattoi toimia valmistumisenkin jälkeen. Tältä kannalta katsottuna monijäseninen osuuskunta nähtiin opiskelijan taloudellisen turvan kannalta edullisena.

”Mutta sitten toisaalta kuiteski tää on semmonen turvallinen yrittäjyyden muoto ja niin kauan kun osuuskunnassa on yli 7 jäsentä, niin myöskin sitten se opiskelija ei menetä näitä opinto-sosiaalisia etuja esimerkiksi siinä vaiheessa, kun valmistuu.”
(8.H/amk)

Turvallisuuden ohella toinen tärkeä etu oppilaitososuuskunnalla oppimisympäristönä on se, että osuuskuntatoiminnan kautta koetaan oikeita työelämän tilanteita eikä pelkkää teoriaa yrittämisestä. Ammattitaito kehittyy todellisissa työelämän tilanteissa.

”No, siinä on varmaan semmonen, ett se on niin työelämälähtöinen ja siinä tulee konkreettiset ... siellä on oikeita asiakkaita ja ... sitte kun sää laskutat, niin se muuttuu niinku todeks, ettei se oo pelkkää semmosta teoriaa. (3.H/ao)

”Se on oikeestaan se, että täällä on oikeaa toimintaa ... Täällä osuuskunnassa tulee ihan – ainakin meidän alalla se on ihan todellista työtä. Opettaa kädentaitoo ... Meidän alalla täytyy se ammatti opetella ja oikeestaan se on kaikissa ... ett kyllä se ammatti pitää opetella ennen kuin alkaa (yrittäjäksi AE). (9.H/ao)

”Mutt mun mielestä tää on kuitenkin ihan oikea yritys. On arvonlisävelvollinen ja tulee niinku kaikki tämmöset jutut mukaan.” (8.H/amk)

” On se oma case ja tavallaan niinku se ihan oikee keissi, oikee asiakas, ne ei oo leikkijuttuja, ett nyt suunnitellaan leikisti tämmöselle asiakkaalle jotakin, vaan ne on ihan oikeita ja kyllähän se oppiminen on sillon aina, aina niinku se on sillon sitten tehään oikeita asioita.” (6.H/amk)

Osuuskunnassa opitaan tekemisen kautta ja toimitaan todellisissa työtehtävissä ja asiakastilanteissa, mikä lisää opiskelumotivaatiota.

”Siinä synty erittäin korkea motivaatio” (7.H/amk)

”Tää antaa motivaatiota opiskelijalle” (4.H/ao)

Keskeinen etu, jota haastateltavat korostivat todellisissa työelämätilanteissa toimimisessa, oli juuri opiskelijoiden hyvä motivaatio tehdä työtä. Yhteistoiminta ja aidot työtilanteet motivoivat ja innostavat yksittäistä opiskelijaa ponnistelemaan kohti yhteisiä tavoitteita (vert. Ruohotie, 2002c, 31; Sarala & Sarala 2001, 143). Korkea motivaatio osoittaa, että osuuskunta oppimisympäristönä on mielekäs.

Oppilaitoksen kannalta osuuskunta nähtiin hyvänä ratkaisuna silloin, kun työssä oppimispaikkoja ei ollut tarjolla riittävästi. Työskentelemällä osuuskunnassa opiskelija saattoi suorittaa osan työssä oppimisesta joustavasti oppilaitoksessa.

”Osuuskunnassa voidaan tehdä työssä oppiminen, kun paikkoja ei muutoin löydy.”
(3.H/ao)

Oppilaitos ympäristönä ja osuuskunta toimintana nähtiin myös hyvänä yhdistelmänä. Opiskelijat vaihtuvat, mikä uudistaa osuuskuntaa. Jäsenyys on vaivatonta ja tuottaa paljon hyötyä työn oppimisen, osaamisen myymisen ja verkostoitumisen kautta.

”...oppilaitos on hyvä ympäristö osuuskunnalle. Siellä on koko ajan uutta innostunutta porukkaa tekemässä niitä töitä. ... siihen on helppo liittyä ja niitä töitä on helppo tehdä osuuskunnan kautta.” (2.H/ao)

Osuuskuntatoiminta on helppo kytkeä yrittäjyyskasvatukseen ja yrittäjyyden opettamiseen. Osuuskunta on valmiina ja opiskelijat pääsevät heti opettelemaan yrittäjyyden asioita ja tekemään toimeksiantoja.

” Mä näkisin ehkä sen jotenkin, että kun se on niin lähellä toisaalta sitä opiskelua ja sitte se, että kun se on meillä olemassa, että siihen on ikään kuin mahdollisuus liittyä, ei tarvi niinku sitä perustaa tai saat keskittyä siihen ammatilliseen osaamiseen ja sen hankkimiseen.” (3.H/ao)

Vertailtaessa oppilaitososuuskuntaa NY-toimintaan tuotiin esille osuuskunnan etuna jatkuvuus ja yritysmuodon aitous.

”Se mikä musta on niinkö kauheen selkee ero on se, että tää osuuskunta on kuitenkin ihan oikeeta yrittäjyyttä, me tehään oikeita veroilmotuksia, me ollaan vastuussa oikeesti siitä toiminnasta, kun taas NY-yritys, kun se perustetaan, sä oot vuosi yrittäjänä, jatkat taas vuoden päästä, mutt tää on koko ajan voimassa oleva.”
(5.H/ao)

”NY liian lyhytjänteistä, loppuu ennen ensimmäistä tilinpäätöstä. Ei synny yhtenäistä oppilaitoskohtasta brändiä.” (4.H/ao)

Yrittäjyyskasvatuksen tueksi on kehitelty myös erilaisia virtuaalisia oppimisympäristöjä. Niissä opitaan yritystoimintaan liittyviä asioita esim. toisten virtuaaliyritysten kanssa. Virtuaalisessa ympäristössä voidaan tehdä erilaisia kuvitteellisia yrityskokeiluja. Sen sijaan osuuskunnassa asioita tehdään reaali maailmassa.

”Niin sehän (virtuaalinen oppimisympäristö AE) näyttää ihan kivalta ja se kaikki on hirveen kivaa ja trendikästä, mutta siinä ei ollenkaan tule esiin sen yrittäjyyden huonot puolet. Ett siinä joutuu oikeesti tekeen paljon töitä ja pyydystämään asiakkaita ja perustelemaan omaa hyvyttään ja laskemaan kaikenlaisia kustannuksia. Ett me jotenkin vähän vierastettiin sen tyyppistä yrittäjyyden opetusmallia, ett se näyttäs siitä vaan sen hohdokkaan puolen ja että se ois jonkinlaista leikkiä. Yrittäjyys on aika kova juttu, siinä on omat rahat pelissä.” (7.H/amk)

Oppilaitososuuskunta oppimisympäristönä luo turvalliset puitteet yrittäjyyden oppimiselle. Vahva käytännön työelämän tuntu mahdollistuu todellisten työtilanteiden kautta. Opiskelumotivaatio ja opiskelun mielekkyys voimistuvat. Osuuskunta voi hyvin täydentää oppilaitoksen tarpeita mm. työssä oppimispaikkana.

5.3.4 Oppilaitososuuskunnan hyödyt yrittäjyyden oppimisen kannalta

Yrittäjyyden oppimisen kannalta korostettiin sitä, että opitaan yrittäjyyttä aidoissa tilanteissa todellisten asiakkaiden kanssa. Osuuskuntatoiminnan kautta työelämä tulee lähemmäksi ja yrittäjänä toimiminen konkretisoituu.

”Jos halutaan opettaa yrittäjyyttä, niin ei sitä oikeen muulla tavalla kuin näin, niin ei oo niin tehokasta läheskään. Voidaan yritysmuotoja opettaa tai kaikennäköstä tämmöistä, mutta että niinku se, että ihminen laittaa oman, oman tekemisensä ja osaamisensa alttiiksi tai niinku ... kohtaa sen asiakkaan kanssa kasvoista kasvoihin, siinä mitataan, mitä hän osaa ja mitä hän on suunnitellu” (4.H/ao)

”No siinä on varmaan semmonen ... ett se on niin työelämälähtönen.” (3.H/ao)

”No mä koen, että sill tavall just tää on ihan oikea yritys eli tota, kun opiskelija liittyy, niin ... hän on oikeasti niinku osana sitä yritystä.” (8.H/amk)

Perinteistä opetusta moititaan opiskelijaa passivoivaksi. Koska osuuskunnassa toimiminen edellyttää opiskelijoilta työhön tarttumista ja oman toiminnan arviointia, he harjaantuvat työskentelemään omatoimisesti. Näin opitaan pois mallista, että joku sanoo, mitä tehdään. Työelämässä odotetaan työntekijän itse oivaltavan, miten työ etenee ja mikä on oman työn osuus kokonaisuudessa. Tällaista asennetta ja toimintatapaa yrittäjyyskasvatus parhaimmillaan vahvistaa opiskelijoissa (vert. Ristimäki 2004, 41,52).

”No tavoitehan on, että yrittäjyys sisältyy koko hommaan. Että kun ne oppii tekemään sitä, he oppii johtamaan tavallaan sitä tekemistä ja huomaamaan mitä vaihteita on, mitä pitää suunnitella ja opetella ... Kyllä siinä tulee niinku kokonaisvaltasta osaamista paljo enempi, ettei tehdä valmiina kaikkee, vaan kyllä se on ite hyvä päättää. Ja siinä tulee se, että yrittäjänä toimii niinku urakoitsijana toiminu, sitä samaa työtähän mä tuun tekemään työnä. (9.H/ao)

Tekemällä oppiminen on kokemuksellista oppimista (vert. Koironen & Ruohotie 2001, 109,111; Leskinen 2001, 113-115,120). Kokemus jää muistiin eikä sitä oppia ei unohda.

”Niin siinä se (oppiminen AE) tapahtuu niinku todesti ja tuntuu itelle kokemukseks, niin sitä kokemusta sulta ei kukaan voi riistää eikä sitä voi sillai unohtaa.” (3.H/ao)

Oppilaitososuuskunnassa opiskelija voi kehittää monipuolisesti ammatillisia taitojaan sekä yrittäjyys- ja työelämävalmiuksiaan. Kuitenkin on tähdennettävä sitä, että vaikka osuuskunta

oppimisympäristönä pyrkii tehostamaan oppimista, niin opiskelijan oma osuus on kuitenkin ratkaiseva.

”Et sä siinä sitten välttämättä sitä kaikkee yrittäjyyttä opi, ett se on myöskin itsestä kiinni sitten, että kuinka paljon sä otat irti siitä.” (8.H/amk)

Ruohotie ja Koironen (2000, 39) toteavat, että oppiminen on viime kädessä kiinni opiskelijan panoksesta ts. miten hyvin hän opittaviin asioihin paneutuu. Opiskelijan itsesääteilytaidot (mm. tavoitteet, mielenkiinto, keskittyminen, itsearviointi) vaikuttavat selkeästi oppimistuloksiin. Osuuskunta oppimisympäristönä näyttää tukevan varsin hyvin itsesääteilytaitojen kehittymistä.

5.4 Kehittämistarpeet ja tulevaisuus

Oppilaitososuuskunta koettiin varsin ihanteellisena oppimisympäristönä niin yrittäjyyden oppimisen kuin ammattitaidon kartuttamisenkin kannalta. Joitakin ongelmakohtia ja kehittämistarpeita kuitenkin löytyi. Koulumaailman rakenteellisia ongelmia tuotiin esille yhtenä kehittämiskohteena. Lukijärjestys aine- ja tuntijakoineen nähtiin usein toimintaa rajoittavana tekijänä.

”Se vaatii aika paljo koko oppilaitoksen toimintakulttuurilta muutoksia, että pystyis esimerkiksi tän lukijärjestyksen rakentaan niin, että pystys niinku keskittyy enempi vaan yhteen asiaan, vaan kyllä ne aika pilkottuja ja pirstaleisia ne lukkarit tahtoo olla sitte.” (6.H/amk)

Ongelmalliseksi koettiin tilanne, kun osuuskunta toimii erillään muusta oppilaitoksesta ja opetuksesta. Tämä johtuu siitä, että vain osa opetuksesta tapahtuu osuuskunnassa. Tulevaisuudessa osuuskuntatoiminnan tapaista asioiden oppimista voisi kuitenkin soveltaa laajemminkin kaikessa opiskelussa ammatillisessa koulutuksessa oppimisen tehostamiseksi ja motivaation lisäämiseksi.

”Ite nään sen tulevaisuuden niin, että tää osuuskunta ja sitten opetustoiminta vois toimia niinku rinnakkain niin, ettei enää erotella sitä, mikä on osuuskuntatyö, mikä ei oo, koska tää on tehokas opiskeluväline tai opetusväline tää osuuskunta.” (4.H/ao)

”Sanotaan, että siihen suuntaan koko ajan niinku mennään, ett niinku tietoisesti jokainen opettaja jokaisella ammattialalla pyrkis, että se on niinku osana niitä opintoja. Mut sitte se on varmaan niinku sanotaan opettajakohtasta. (3.H/ao)

Useissa oppilaitososuuskunnissa tavoitteena onkin, että opiskelun koko loppuaika kytkettäisiin yrittäjyyden opintoihin niin luontevasti, että opintojen päätyttyä opiskelija voisi jatkaa suoraan yrittäjänä.

”Se (yrittäjyys AE) tulis niinku alusta lähtien. Ekavuodesta lähtien tulis sitä tietoutta ja sitten periaatteessa kolmantena vuotena toimis osuuskunnalla, tehtäs töitä ulkopuolelle.” (9.H/ao)

Haastatellut näkivät muutostarvetta myös asenteissa oppilaitosten sisällä. Usein jäykät asenteet olivat esteenä kehittää opetusta toiminnalliseksi ja opiskelijalähtöiseksi. Haluttiin tehdä kuten ennenkin. Haastateltujen mukaan osa opiskelijoista ja opettajista halusi edelleen toteutettavan tavanomaista opetusta.

”Kaikenlaiset niinku pedagogiset, haastavat uudistukset, nehän aina aiheuttaa aikamoista vastarintaa. Että jos me lähetään niinku sanoon, että ruvetaan opettaan toisella tapaa, niin siellä on aikamoinen kuoro sanomassa, että ei me ruveta sellaseen.” (7.H/amk)

Osa opettajista suhtautuu skeptisesti yrittäjyyteen koulussa. Suhtautuminen vaihtelee aloittain. Jos alalla on hyvä työllisyys, yrittäjyyden korostamista opetuksessa ei koeta tarpeellisena. Kuitenkin millä alalla tahansa opiskelijalle on hyödyksi tuntea ja osata yrittäjyyteen liittyviä asioita. Sisäinen yrittäjyys on tarpeen kaikissa ammateissa. Toisaalta pelätään, että osuuskuntatoiminnasta on kouluissa vain harmia ja siksi halutaan pysyä erossa koko asiasta. Korhonen, Komulainen ja Rätty (2010, 67) ovat tutkineet peruskoulun opettajien käsityksiä yrittäjyyskasvatuksesta. Heidän mukaansa erityisesti ulkoista yrittäjyyttä vieroksutaan, koska pelätään kilpailun ja liike-elämän arvojen tuovan kielteisiä vaikutuksia koulun perustehtävälle. Sama näyttää pätevän osin myös ammatillisessa koulutuksessa.

”...yrittäjyys nähdään jonkinlaisena epämoraalisena toimintana. Se on jotain ahneutta taikka jotain sellasta kilpailua, joka ei oo hyvä. (7.H/amk)

Haasteellisena asiana nähtiin myös osuuskuntien asema suhteessa muihin yrittäjiin. Oppilaitoksissa on perinteisesti ollut maksullista palvelutoimintaa mm. leipomo- ja kampaamopalveluissa. Opiskelijat harjoittelevat alaansa tuottamalla tuotteita tai palveluja, joita myydään oppilaitoksen nimissä ja kautta. Oppilaitosten maksullista palvelutoimintaa on usein kritisoitu siitä, että se vääristää kilpailua. Toisaalta voidaan todeta, että opiskelijan tekemä tuote tai palvelu on harjoitustyö, jota ei voi verrata alan ammattilaisen yritystoimintaan. Joka tapauksessa haastatteluissa kyllä tuli esille myös tämä puoli yrittäjyydestä ja todettiin, että oppilaitosten osuuskuntatoiminta on oikeudenmukaisempaa alan yrittäjiä kohtaan kuin perinteinen maksullinen palvelutoiminta.

”Mut mun mielestä se maksullinen palvelutoiminta ... sehän on ollu vähän vääristynyttä kilpailua oikeita yrittäjiä kohtaan. Ett siitä ei oo maksettu työntekijämaksuja, ei vakuutuksia eikä veroja eikä palkkoja ... pystyy oleen hirmu halpa hinta. Nyt tää niinku oikasee mun mielestä sitäkin asiaa.” (2.H/ao)

Kilpailutilannetta ei koettu erityisen ongelmalliseksi, koska oppilaitososuuskuntatoiminta on kuitenkin varsin pienimuotoista ja muuttuvaa johtuen opiskelijoiden vaihtumisesta. Myös laatutaso on vaihtelevaa, joten toiminnalla ei uskota olevan kielteistä vaikutusta alan yritystoimintaan.

”Ja kyllähän sitä on aina välillä keskusteltu, että kilpaileeko osuuskunta muiden yrittäjien kanssa sillä tavalla, että tarjoaa liian halvalla jotain. Mutt ett sitte toisaalta niinku sillä tavalla on ajateltu, että sen työn eteen tehdään paljon enemmän töitä, koska opetellaan niinku niitä juttuja.” (8.H/amk)

”Se on niin pienimuotosta toimintaa, ett jos on oppimistarkoituksessa, että en usko, että siinä tulee niinku kilpailutilannetta yritysmaailman kanssa.” (9.H/ao)

Useimmat totesivat, etteivät halua olla kilpailijoita, vaan tavoitteena olisi yhteistoiminta, oppilaitososuuskunnan ja yritysten luonteva kanssakäyminen esim. alihankintayhteistyönä.

”Yksi vaihtoehto on tietysti tämmönen alihankinta elikä oppilaitoksessa opiskelijat tekee yrittäjille alihankintaa elikä ne eivät kilpaile näitten, näitten toimijoiden kanssa, vaan sinne tullaan tämmösenä yhteistyökumppanina.” (4.H/ao)

Oppilaitososuuskunta voi myös suuntautua sellaisten tuotteiden ja palvelujen kehittämiseen ja tuottamiseen, joilla se ei kilpaile muiden yrittäjien kanssa, vaan esim. täydentää palvelutarjontaa.

”Ett mehän kirjattiin siinä alussa meiän sääntöihinkin, että me ei toimita sellasilla aloilla, missä muut toimii. Meillä oli semmonen ajatus, että niinku hoiva-alalla se on vaan mielikuvituksesta kiinni, että minkälaisia palveluja vois tuottaa, ett se on ihan rajaton kirjo, ett mikä on se tarve.” (7.H/amk)

Jos oppilaitososuuskunnan toimintaa ei jatkuvasti arvioida ja kehitetä, voi olla vaarana, että se jää oppilaitoksen erilliseksi saarekkeeksi. Vaikka tarkoituksena on ollut mahdollistaa yhteisöllisyys ja yhteistoiminta sekä yrittäjyyden harjoittelu ja verkostojen luonti, osuuskunnan tehtäväksi voi jäädä pelkkänä laskutuskanavana toimiminen. On syytä aktivoida opiskelijoita kaikkeen osuuskunnan puitteissa tehtävään työhön, mitä voi hyödyntää työelämässä myöhemmin. Näin se parhaiten palvelee opiskelijan kehittymistä yrittäjyyteen.

”... meillä jäsenmäärä on näin iso, niin tavallaan se, ett kun siellä on kaikki valmiina, niin miten me saadaan aktivoitua niitä jäseniä, ett ne osallistuu vuosikokouksiin ja tapahtumiin.” (3.H/ao)

Yhteisöllisyys yleensä toimii opiskelun aikana, mutta ei sen jälkeen, jos opiskelija jatkaa jäsenyyttään osuuskunnassa. Toisaalta tämä on myös luonnollista etääntymistä oppilaitoksesta valmistumisen jälkeen.

Osuuskuntayrittäjyys saattaa hyvinkin olla yleistyvää yrittämisen muoto tulevaisuudessa. Epävakaiden työurien ennustetaan lisääntyvän talouden epävarmuuden vuoksi. Ehkä meillä myös on kasvamassa sukupolvi, joka näkee yksinomaan palkkatyöhön sitoutumisen rajoittavana tekijänä elämässään. Sivutoiminen yrittäjyys sekä yrittäjyyden ja palkkatyön vuorottelu voidaan nähdä mahdollisuutena työelämässä. Osuuskunta mahdollistaisi rinnakkaiset työurat.

”Tulevaisuudessa yrittäminen ei oo enää samanlaista kun tällä hetkellä elikä se yksin yrittäminen tai tällanen yksityisyrittäminen ei enää toimi... Ihminen voi olla vieraalla töissä ja yrittää samanaikaisesti tai opiskella ja olla yrittäjä samanaikaisesti tai olla

työtön ja yrittää samanaikaisesti. Että nää on kaikki mahdollisia tässä osuuskunnassa.” (4.H/ao)

Osuuskuntatoiminnan kautta voidaan kasvaa yrittäjyyteen, joka soveltuu hyvin muuttuvaan maailmaan. Useimmat haastatelluista näkivät oppilaitososuuskuntien tulevaisuuden hyvänä. Osuuskunnat ovat tarpeellisia oppilaitoksissa oppimisympäristönä ja oppimismenetelmänä muussakin opetuksessa kuin yrittäjyydessä.

5.5 Oppilaitososuuskunta yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä: yhteenveto tutkimustuloksista

Yrittäjyyskasvatuksen tehtävänä on vahvistaa opiskelijoissa yrittäjämäistä asennetta ja toimintatapaa. Opetuksessa tulisi tukea opiskelijan sisäisen, omaehtoisen ja ulkoisen yrittäjyyden kehittymistä. Paasion ja Nurmen (2006,53) mukaan yrittäjyyskasvatuksessa on selvitettävä, mitä yrittäjyys on, miten toimitaan yritteliäästi ja miten opitaan yrittäjäksi. Varsinaisen ydinosaamisen lisäksi työelämässä tarvitaan myös ns. metakognitiivisia taitoja kuten sosiaalisia taitoja, vastuunottoa, epävarmuuden sietoa, itsetuntemusta sekä itsesäätelytaitoja. Näitä taitoja tarvitaan sekä yrittäjänä että työntekijänä. (Ruohotie 2002b, 8,14-15; Asteljoki 2008, 59,61; Koironen & Ruohotie 2001, 105; Paajanen 2001, 139.) Haastatelluissa oppilaitoksissa opittavat aiheet liittyivät yrittäjyyteen ja yrittäjänä toimimiseen. Kaupallisella alalla keskityttiin alan oleellisiin aiheisiin kuten taloushallinto ja markkinointi. Muilla aloilla yrittäjyyssteemassa painottuivat alan käytännön kysymykset kuten hinnoittelu, asiakastyö ja alan ammattitaidon oppiminen. Osuuskuntatoiminnassa opiskelijat oppivat, mitä yrittäminen on, mitä yrittäminen edellyttää ja miten yritys toimii. Oppilaitososuuskunnassa todelliset, aidot ja haasteelliset tilanteet auttavat luontevasti niiden taitojen harjaantumisessa, mitä yrittäjänä tarvitsee. Nämä tiedot ja taidot eivät rajoitu vain yrittäjyystietouteen, vaan sisältävät monia sellaisia taitoja, joita tämän päivän työelämä odottaa: yritteliästä toimintatapaa, joustavuutta, itsenäistä työtettä ja vastuunottoa. Yrittäjyyden oppimisen rinnalla opiskelijat saavat tarpeellisia työelämävalmiuksia ja elämönhallintataitoja.

Kyrö ja Ripatti (2006,24) painottavat sitä, että keskeisen yrittäjyystiedon rinnalla on kiinnitettävä huomiota yrittäjämäiseen oppimiseen ja oppimisympäristöön. Oppilaitososuuskunnissa oppimisessa korostui tekemällä oppiminen, jolloin teorian ja käytännön kytkeminen yhteen onnistui hyvin. Osuuskunnissa opiskelijat saattoivat toteuttaa erilaisia projekteja, asiakkaiden toimeksiantoja

tai ylläpitää oppilaitoksen tiloissa pienimuotoista yritystoimintaa. Yrittäjyysasioiden omaksumisen kannalta tekemällä oppiminen oli tehokasta. Yrittäjyyttä opittiin yhdessä ja kokemuksia jaettiin.

Haastattelujen perusteella voidaan erottaa neljä erilaista oppilaitososuuskuntamallia, jotka toimivat yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä. Ne eroavat toistaan erityisesti osuuskunnan tarkoituksen, organisoinnin ja oppimisprosessin osalta:

1) Itsenäisen yrittäjyyden paikka

Opiskelu oli kokonaan nivottu oppilaitososuuskunnassa toimimiseen tietyksi ajaksi (1.H), jonka aikana oli tarkoitus oppia yritystoiminnan kokonaisuutta perustamisesta aina yrityksen toiminnan lopettamiseen asti. Opiskelijat valittiin erillisen valintaprosessin kautta ja he perustivat itse pieniä, muutaman hengen osuuskuntia, joiden puitteissa he tekivät aitoja toimeksiantoja asiakkaille. Opiskelijat toimivat varsin itsenäisesti tukena valmentajatiimi. Yrittäjyyttä edistävänä tekijänä painotettiin erityisesti opiskelijoiden rohkeuden ja itseluottamuksen kasvua. Opiskelijoista noin 20-35 % arvioitiin päätyvän yrittäjiksi.

2) Yritysidean kehittämisen ja verkostoitumisen paikka

Osa oppilaitososuuskunnista (3.H; 4.H ja 6.H) oli perustettu helpottamaan siirtymistä yrittäjäksi valmistumisen jälkeen. Näin erityisesti aloilla, joilla oli muutoin vaikea työllistyä. Näihin osuuskuntiin kaikilla opiskelijoilla oli mahdollisuus päästä mukaan kehittämään yritysideaansa sekä ammatti- että yrittäjätaitojaan. Osuuskunnan kautta opiskelijat saattoivat tehdä itsenäisesti tilaustöitä ja suorittaa myös työssä oppimisjaksoja. Heille oli mahdollista jäädä osuuskunnan jäseniksi myös valmistumisensa jälkeen ja jatkaa omien tilaustöiden tekoa. Oppilaitososuuskunnan yhtenä tehtävänä oli siten toimia laskutus- ja markkinointitahona. Opettaja toimi markkinoijana ja tukena ongelmatilanteissa. Opiskelijat arvostivat erityisesti hinnoittelun oppimista sekä ansaitsemaansa rahaa. Yrittäjyyttä edistivät aktiivisen ja itsenäisen työtöiden omaksuminen sekä verkostoituminen. Opiskeluala vaikutti suuresti yrittäjäksi ryhtymiseen, mutta sisäinen yrittäjyys vahvistui opiskelijoilla selvästi osuuskuntatoiminnan myötä.

3) Maksullisen palvelutoiminnan toteutuspaikka

Kolmas oppilaitososuuskuntamalli (2.H; 9.H) keskittyi oppilaitoksen ulkopuolisten tilaustöiden toteuttamiseen. Oppilaitososuuskunta oli tavallaan aiemman maksullisen palvelutoiminnan jatkaja. Toimeksiantojen kautta opiskelijat harjaannuttivat ammattitaitoaan, itsenäistä työskentelyä sekä saivat valmiuksia yrittäjyyteen. Opettajan

tehtävänä oli ottaa vastaan tilauksia sekä koordinoita ja valvoa toimintaa. Opiskelussa painottui sisäisen yrittäjyyden vahvistaminen, erityisesti vastuullisuuden kasvu.

4) Erilaisten opintojen suorituspaikka

Oppilaitososuuskunta saattoi toimia myös kaikille mahdollisena, erilaisten opintojen suorituspaikkana (5.H; 7.H ja 8.H). Osuuskunnan puitteissa opiskelijat suorittivat valintansa mukaan jonkun kurssin, osan opintokokonaisuutta tai työssä oppimisjakson, jotka kaikki liittyivät yrittäjyysteemaan. Opiskelija saattoi suorittaa opintojaan tekemällä töitä osuuskunnan sisällä tai osuuskunnan kautta ulkopuolisille toimeksiantajille. Opettaja oli ohjaaja, kannustaja ja ilmapiirin luoja. Opiskelijat arvostivat erityisesti ryhmässä toimimista. Opiskelussa painottui sisäinen yrittäjyys: sitoutuminen ja vastuullisuus.

Oppilaitososuuskuntien taustasta ja tarkoituksesta johtuen yrittäjyyskasvatuksen toteutukset poikkesivat toisistaan, kuitenkin kukin niistä toteutti onnistuneesti yrittäjyyskasvatusta omalla, hyväksi katsomallaan tavalla. Oppilaitososuuskunnilla oli myös paljon yhteneviä piirteitä. Opiskelijoiden antama palaute opiskelusta oli ollut pääosin myönteistä. Opiskelijat olivat saaneet arvokasta, käytännössä tarvittavaa osaamista. Opiskelu oli koettu mielekkääksi. Oma tehtävä ja rooli osuuskunnan toiminnassa ja/tai hankkeissa sekä tavoitteellinen ryhmätyöskentely olivat tuoneet todellisen työelämän tuntua opiskeluun. Oppilaitososuuskunnassa opiskelu oli ollut myös vaativaa ja edellyttänyt opiskelijalta itseohjautuvuutta, joustavuutta ja epävarmuuden sietämistä. Oman osaamisen karttuminen oli lisännyt itseluottamusta. (vert. Paajanen 2001, 141; Leinonen et. 2002, 48.)

Yrittäjyyskasvattajana opettajan roolissa ei korostunut tiedon jakajan tehtävä. Opettaja oli oppimisen mahdollistaja - valmentaja, joka ohjasi, tuki ja kannusti opiskelijoita toimimaan itsenäisesti ryhmän tai yksilön tavoitteita kohti. Opettajan tehtävänä oli pikemminkin olla kyseenalaistaja ja siten tukea opiskelijan omaa ajattelua. Tavoitteena oli auttaa opiskelijaa luottamaan omiin kykyihinsä ja sitä kautta tukemaan kasvua vastuullisuuteen ja itseohjautuvuuteen. Opettaja innosti opiskelijoita yrittäjävalmiuksien oppimiseen ja valmensi heitä kohtaamaan muutoksia myös tulevaisuuden työelämässä. Opettaja oli opiskelijoiden rinnalla itsekin oppijana ja oppimisen ilmapiirin vahvistajana. (vert. Kyrö & Ripatti 2006, 23; Kyrö & Ristimäki 2008, 259; Helakorpi 2008, 242, 246). Oppilaitososuuskunta näyttäytyy opiskelijakeskisenä oppimisympäristönä, mikä edellyttää opettajalta ohjaavaa ja valmentavaa otetta. Haastateltavat mielsivätkin itsensä valmentajiksi eikä varsinaisesti opettajiksi. He totesivat, että he luovat omalla

toiminnallaan oppimiselle myönteisen ilmapiirin ja ohjaavat omatoimisuuteen. Opiskelijoiden ristiriitoihin he joutuivat puuttumaan, mikäli ne alkoivat häiritä työskentelyä. Siihen, miten paljon he puuttuivat yleensä osuuskunnan puitteissa tehtäviin asioihin, vaikutti suuresti opiskelijoiden ikä. Mitä nuoremmista opiskelijoista oli kyse, sitä enemmän opettaja oli aktiivisesti mukana esim. työelämän eri toimijoiden suuntaan ja puuttui tarvittaessa opiskelijoiden toimintaan. Tavoitteena kuitenkin oli, että opettaja oli taka-alalla ja vain kysymyksillään ohjasi tilannetta.

Kaikkien haastateltavien kokemukset roolistaan olivat hyviä. Opettajan ei tarvitse tietää kaikkea yrittämisestä, vaan hän oppii ja kerää kokemusta opiskelijoiden rinnalla. Vaihtelevien tilanteiden edessä epävarmuuteen tuli tottua ja sopeutua. Opettajat totesivat, että osuuskuntatoiminnan myötä he oppivat tuntemaan opiskelijat paremmin kuin perinteisissä opetustilanteissa, koska opiskelu perustuu yhdessä toimimiseen opiskelijoiden kanssa. Vuorovaikutus on tasavertaista ja molemminpuolista. Opettajat pystyivät seuraamaan opiskelijan kehittymistä yksilönä ja ryhmässä. Opiskelijan kehittymisen ja kasvun näkeminen olikin useimpien haastateltujen mielestä työn antoisin puoli. Opettajan roolissa koettiin ajoittain raskaaksi se, että joutui koko ajan panostamaan työhön omalla persoonallaan. Työssä jaksaminen askarruttikin osaa opettajista varsinkin, jos vastasi pääosin yksin osuuskuntatyöskentelystä ja jos osuuskunta toimi erillisenä osana oppilaitosta. Tilannetta saattoi lisäksi vaikeuttaa muiden opettajien nihkeä suhtautuminen toimintaan. Vastuukysymykset ongelmatilanteissa asiakkaiden kanssa koettiin myös aika ajoin työn haittapuolena.

Haastateltavat arvioivat oppilaitososuuskunnan edistävän yrittäjyyttä – niin ulkoista, sisäistä kuin omaehtoistakin yrittäjyyttä. Heidän mukaansa opiskelija kasvaa yrittäjämäiseen työskentelytapaan, sillä opiskelija joutuu ottamaan vastuun omasta toiminnastaan, ratkaisemaan itsenäisesti ja yhdessä ryhmäläisten kanssa yritystoimintaan liittyviä kysymyksiä. Teoria ja käytäntö yhdistyvät konkreettisesti ja opiskelija pystyy saamaan realistisen kuvan yrittämisestä. Luovuus ja kehittämistyö synnyttävät uusia liikeideoita ja toimintamalleja. (vert. Kyrö 2001, 99; Koiranen & Ruohotie 2001, 103). Oppilaitososuuskunnassa opiskelijalta edellytetään sisäistä yrittäjyyttä, koska toiminta perustuu opiskelijoiden omatoimisuuteen, itseohjautuvuuteen ja kaikin puolin yritteliääseen asenteeseen. Koska useimmiten osallistuminen oppilaitososuuskuntaan perustui vapaaehtoisuuteen, opiskelijat suhtautuivat opiskeluun osuuskunnassa ja yrittäjyyteenkin myönteisesti. Toiminnan myötä opiskelijoiden sisäinen yrittäjyys vahvistui: vastuunotto, luovuus ja itsenäinen työote lisääntyivät. Sitä, millä tavoin oppilaitososuuskunta lisäsi ulkoista yrittäjyyttä, on vaikeampi arvioida. Mitään systemaattista seurantaä yritysten perustamisesta tai yksityiseksi

ammattinharjoittajaksi ryhtymisestä ei ollut, vaan tiedot perustuivat opettajien saamiin tietoihin opiskelijoiden myöhemmistä vaiheista. Joka tapauksessa osa opiskelijoista päätyi yrittäjiksi niin, että jatkoivat osuuskunnassa perustamaansa yritystoimintaa tai kehittämäänsä yrityshanketta. Kuitenkin kaikki oppilaitososuuskunnassa opiskelleet saivat hyvät käytännön yrittämisessä tarvittavat taidot, joita on mahdollista hyödyntää myöhemmin muutaman palkkatyövuoden jälkeen.

Oppimisympäristönä osuuskunnan etuna mainittiin turvallisuus. Osuuskunta ei edellytä suurta alkupääomaa ja se on perustajistaan taloudellisesti erillinen yksikkö. Päätökset tehdään ryhmänä, joten toiminta on yhteisyrittäjyyttä, mikä sinällään myötävaikuttaa turvallisuuden tunteeseen. (vert. Leppilampi 2002, 293-296; Kohonen 2002, 348; Asteljoki 2008, 58; Leinonen et. 2002, 65, 152). Haastatellut totesivat oppilaitososuuskunnan vahvuutena sen, että yrittäminen on aitoa, todellista toimintaa työelämässä ja yritysmaailmassa. Verkostoituminen opiskelijan tai ryhmän yritysideoita kannalta tärkeiden tahojen kanssa tapahtui luontevana osana toimintaa. Oppilaitososuuskunta motivoi opiskelijoita, koska opiskelu perustui heidän itsenäiseen toimintaansa, tekemällä oppimiseen. Tulosten perusteella voi sanoa, että opiskelu oli opiskelijaa aktivoivaa ja kokemuksellista. Vastuu oppimisesta oli pitkälti opiskelijalla itsellään ja näin opiskelijan itseohjautuvuuden oli mahdollista kasvaa. Yrittäjyyden oppimisessa näillä oli suuri merkitys. (vert. Ristimäki 2004, 65-66; Lehtonen 2003, 20; Ruohotie 2002a, 9,12). Oppilaitoksen kannalta osuuskunta on oivallinen oppimisympäristö yhdistää yrittäjyyden eri puolien opiskelu eri oppiaineisiin käytännön tasolla.

Koska yrittäjyyden oppiminen oppilaitososuuskunnassa tapahtui aidoissa tilanteissa, opiskelijat joutuivat työskennellessään kohtaamaan esteitä, muutoksia ja epävarmuutta. Oppilaitososuuskunnassa opiskelijat oppivat hallittua riskinottoa, mikä toteutui hankkimalla tietoa eri vaihtoehdoista ja niiden taloudellisista vaikutuksista. Epävarmuuden kohtaaminen ryhmässä lievensi epävarmuutta ja saadut kokemukset kasvattivat riskinottokykyä. Oppilaitososuuskunta mahdollisti kokemuksellisen, yhdessä oppimisen, mikä vahvisti opiskelijan kognitiivisia, konatiivisia ja affektiivisia puolia. (vert. Kyrö 2008, 172-176). Osuuskunnassa toimiminen motivoi opiskelijaa ja tuki tämän halua ja intoa toimia yrittäjämäisesti tavoitteita kohti (konatiivisuus). Osuuskunnassa opiskelijat toteuttivat toimeksiantoja ja projekteja oikeiden asiakkaiden kanssa ja työskentelyssä onnistumisen kokemukset lisäsivät innostusta, mielekkyyttä ja myönteistä asennetta yrittämistä kohtaan (affektiivisuus). (vert. Koiranen & Ruohotie 2001, 103-104). Konatiivisen ja affektiivisen puolen vahvistamisessa keskeistä on oppimistapa – miten asiat opitaan.

Oppilaitososuuskunta näyttää onnistuvan hyvin tukemaan opiskelijan kognitiivisia, konatiivisia ja affektiivisiä valmiuksia.

Oppilaitososuuskunnan ongelmat oppimisympäristönä liittyivät lähinnä oppimisympäristön symboliseen puoleen - työnjakoon, arvoihin, reunaehtoihin (vert. Asteljoki 2005, 56-58). Ongelmana koettiin oppilaitoksen rakenteelliset tekijät. Näistä keskeisin oli jäykkä, lukujärjestykseen perustuva toimintatapa. Osuuskuntatoiminnalle varatut ajat eivät välttämättä istuneet muiden tuntien sijoitteluun. Parhaiten osuuskuntatoiminta onnistui silloin, kun kaikki opittavat teemat oli yhdistetty osuuskuntatoiminnan puitteissa opiskeltaviksi. Tähän ei ollut kaikissa oppilaitoksissa päädytty, vaan osuuskuntatunnit oli sijoitettu muiden tuntien lomaan tai varattu niille tietyt päivät. Vaarana oli, että osuuskunnasta tuli muusta opetuksesta erillään oleva saareke ja toiminnassa oli mukana vain pieni osa opiskelijoista ja opettajista. Yritystoiminta oppilaitoksessa herätti muissa opettajissa epäilyä ja sitä saatettiin pitää jopa sopimattomana koulumaailmaan. Epäilyt osuuskuntaa kohtaan niin oppilaitoksen sisällä kuin ulkopuolellakin lisäsivät toiminnassa mukana olevien opettajien ajoittaista turhautumista. Mikäli toiminnassa oli mukana useampia opettajia, osuuskunta koettiin kuitenkin varsin hyvänä yrittäjyyden oppimisympäristönä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Oppilaitososuuskunta toteuttaa yrittäjyyskasvatukselle asetettuja tavoitteita kattavasti ja antaa mahdollisuuden luoda yrittäjyyden oppimiselle monipuolisen oppimisympäristön. Haastattelujen pohjalta voi todeta, että oppilaitososuuskunnalla on hyvät mahdollisuudet edistää yrittäjyyttä kokonaisvaltaisesti - niin sisäisen, ulkoisen kuin omaehtoisenkin yrittäjyyden vahvistumista opiskelijoissa. Yhdessä oppiminen ja tekeminen tukevat kollektiivista, yrittäjämäistä toimintatapaa. Omaehtoisen yrittäjyyden kasvua kuvaavat opiskelijoiden itsenäinen, sitoutunut ja vastuullinen toiminta. Aito, todellinen yritystoiminta valmentaa opiskelijoita yrittäjän arkeen ja antaa siitä realistisen kuvan. Ulkoista yrittäjyyttä tukee myös omien verkostojen luonti osuuskuntatoiminnan puitteissa. Omatoimisuus ja vastuunotto sekä omasta että yhteisestä toiminnasta toteutuivat opiskelijoiden toiminnassa varsin hyvin. Yhteistoiminnallisuus onkin tämän oppimisympäristön yksi vahvuus. Oppilaitososuuskunta on yrittäjyyskasvatuksen kannalta hyvä oppimisympäristö, sillä se mahdollistaa yrittäjämäisen pedagogiikan.

Saatujen tulosten pohjalta oppilaitososuuskunta vaikuttaa hyvältä yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristöltä, sillä se vastaa hyvin niihin haasteisiin, joita yrittäjyyskasvatukselle asetetaan. Oppilaitososuuskunnissa toteutuneet oppimistilanteiden toiminnallisuus ja vaihtelevuus, opiskelijan keskeinen rooli oppimisessa sekä oppilaitoksen elävä yhteys ympäröivään yhteiskuntaan ovat tulevaisuudessa keskeisellä sijalla koulutuksessa. (vert. Helakorpi 2008,241-243; Leinonen et. 2002, 48). Ammatillisessa koulutuksessa tulisi tarjota erilaisia, vaihtoehtoisia oppimisympäristöjä ja opiskelutapoja. Yksi varteenotettava vaihtoehto on oppilaitososuuskunta, joka antaa mahdollisuuden käytännönläheiseen oppimiseen. Tällöin suhtautuminen oppimiseen on luontevaa: opiskelijat eivät opi vain jotakin koetta tai näyttöä varten, vaan omaa kehittymistään varten. Haastattelujen perusteella voi todeta, että opiskelu oppilaitososuuskunnassa lisää opiskelumotivaatiota ja opiskelun mielekkyys lisääntyy. Asenne opiskelua, työntekoa ja yrittäjyyttä kohtaan tuntuu myös paranevan. Opettajan kannalta työ on haastavaa ja vaihtelevaa, koska tilanteet vaihtelevat kuten yritystoiminnassa yleensä. Osuuskuntaopettajalla on mahdollisuus oppia tuntemaan opiskelijat paremmin ja antaa heille henkilökohtaista, yksilöllistä ohjausta oppimisessa. Yrittäjyyskasvatuksessa on keskeistä, miten ja missä yrittäjyyttä opitaan. Oppilaitososuuskunnassa oppimistilanteet ovat aitoja, todellisia asiakas- ja työtilanteita. Opiskelu on tekemistä ja kokemusten hankkimista, jolloin yrittäjyyden oppiminen nivoutuu luontevasti ammattitaidon oppimiseen. Opiskelijat saavat valmiuksia kohdata työelämän muutoksia. Voidaan sanoa, että opiskelu

osuuskuntaoppilaitoksessa madaltaa kynnystä työelämään - niin työntekijän kuin yrittäjänkin rooliin.

Osuuskunta on ajankohtainen yritysmuoto. Tällä hetkellä perään kuulutetaan yhteisöllisyyttä ja siksi oppilaitoksissa tapahtuva osuuskuntayrittäjäyys on hyödyllistä myös tulevaisuuden näkökulmasta. Yhteisöllisyyden myötä toivotaan syntyvän uudenlaista yrittäjäyttä, jossa on keskeistä yhdessä toimiminen. Uutena yrittäjäyden käsitteenä on noussut esille yhteiskunnallinen yrittäjäyys. Yhteiskunnallisessa yrittäjäydessä liiketoiminnan tarkoituksena on ratkaista yhteiskunnallisia haasteita ja ongelmia. Tavoitteena on taloudellinen kannattavuus, mutta voitto käytetään yritystoiminnan kehittämiseen. Yhteiskunnallista hyvää toteuttavaan yrittämiseen osuuskunta on varsin luonteva yritysmuoto. Oppilaitososuuskunta voisi tulevaisuudessa osaltaan vastata myös eri palvelujen lisääntyvään kysyntään erityisesti sosiaali- ja terveysalalla. Tulevaisuudessa on hyvinkin mahdollista, että oppilaitoksessa toimiva osuuskunta täydentää eri alojen palvelutarjontaa.

Tutkielmassani olen kartoittanut yrittäjäyden oppimista oppilaitososuuskunnissa opettajien haastattelujen avulla. Olisi aiheellista paneutua myös opiskelijoiden näkemyksiin oppilaitososuuskunnasta: miten oppilaitososuuskunnassa opiskelevat ja opiskelleet opiskelijat itse ovat kokeneet yrittäjäyden oppimisen ja mitä he yrittäjäydestä uravaihtoehtona omalla kohdallaan ajattelevat. Olisi myös mielenkiintoista toteuttaa havainnointitutkimus, jossa tutkija on mukana osuuskunnassa ja seuraa käytännössä yrittäjäyyskasvatuksen toteuttamista ja yrittäjäyden opiskelua.

LIITE:

TEEMAHAASTATTELUN RUNKO:

Taustatiedot:

Oppilaitoksen toimiala:

Haastateltavan opettajan tiedot:

- sukupuoli
- ikä
- opettajaikä
- koulutus
- tehtävä

Tiedot oppilaitososuuskunnasta:

- perustamisvuosi
- toimiala; palvelut
- perustajat, jäsenmäärä; jäseneksi liittymisen ja jäsenyyden kriteerit
- hallinnointi ja organisointi
- ongelmista ja kehittämistarpeista

Teemat:

1. Yrittäjyyden oppiminen/opettaminen oppilaitososuuskunnassa

- Mitä yrittäjyydestä opitaan?
- Millaisia valmiuksia opiskelijat saavat?
- Miten yrittäjyyttä opitaan? Millaisista tekijöistä oppimisprosessi koostuu?
Kytkeä muuhun opetukseen?
- Millaista palautetta opiskelijat ovat antaneet?
- Mikä on yrittäjyyden oppimista edistävää? Entä haittaavaa?

2. Opettajan rooli oppilaitososuuskunnassa

- Mitkä ovat opettajan tehtävät?
- Millaisena olet kokenut oman roolisi?
- Mikä tehtävässä on antoisaa, mikä vaikeata?

- Miten päädyit yrittäjyyden opettajaksi ja osuuskuntaan?
- Kytkenät yrittäjyyteen?

3. Oppilaitososuuskunta yrittäjyyden edistäjänä

- Millaisia muutoksia opiskelijoissa ilmenee suhteessa yrittäjyyteen? Yritteliäisyys?
Asenne yrittäjyyteen? Halukkuus ulkoiseen yrittäjyyteen?
- Mitä puolia yrittäjyydestä ko. oppimisympäristö erityisesti kehittää?
- Mitä etuja oppilaitososuuskunnalla on verrattuna muihin oppimisympäristöihin?
Miten hyödyllinen ko. oppimisympäristö on yrittäjyyden oppimisen kannalta?
Miksi oppilaitososuuskunta on hyvä tapa oppia yrittäjyyttä?

LÄHTEET:

Ahlroth, K., Manninen, P., Nieminen, T. & Väisänen, S. 2006. Yrittäjyyden oppimispaikat Keski-Suomessa. . Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 146-171.

Akola, E. & Heinonen, J. 2007. Kuinka tukea yrittäjän oppimista. Teoksessa P. Kyrö & H. Lehtonen & K. Ristimäki: Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu. 278-303.

Asteljoki, S. 2008. Ammattikorkeakoulun palvelutoiminta edistämässä yrittäjämäistä yhteistoiminnallista oppimista. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 1/2008, 51-62.

Asunta, H-L. 2006. Osuustoiminnan uusi nousu. Teoksessa V. Grönberg (toim.) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys. Sosiaali- ja terveystalouden tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 58-67.

Finlay, L. 2009. Debating Phenomenological Research Methods. Phenomenology & Practice, Volume 3, No 1, pp. 6-25.

Gibb, A. 2001. Yrittäjyyskoulutuksen mallintaja. Aikuiskasvatus 2/2001. 173-175.

Helakorpi, S. 2008. Uuteen kouluun, uuteen oppimiskulttuuriin. Teoksessa Postmoderni ammattikasvatus – haasteena ubiikkiyhteiskunta. (toim. S. Helakorpi) Hämeen ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajakorkeakoulu, Hämeenlinna. 241-255.

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 1995. Teemahaastattelu. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.

Huhtala, A. 2000. Työssä oppimisen filosofia John Dewey`n mukaan. Teoksessa P. Ruohotie & J. Honka & L. Mustonen. Työssä oppimisen haasteet ammattikasvatukselle. HAMKK, julkaisu D:126, 20-28.

Hägg, O. 2007. Yrittäjyys ja luova ammatti – Näkökulmia yrittäjyyteen identifioimisen prosessista luovalla toimialalla. Teoksessa Kyrö P. & Lehtonen, H & Ristimäki, K. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna.354-377.

Hägg, O. 2011. Yrittäjyysvalmennus ja yrittäjäidentiteetti. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö. Tampere 2011.

Ikonen, R. 2002. Syrjäytymisen torjuntaa 1800-luvulla: osuustoiminta ja kansalaiseksi kasvaminen. Aikuiskasvatus 2/2002, 105-113.

Ikonen, R. 2006. Yrittäjyyskasvatus – kansalaisen taloudellista autonomiaa etsimässä. Minerva Kustannus Oy, Jyväskylä.

Juutinen, H. & Stenström, Å. & Vuori, R. 2006. Osuuskunnan hallintohenkilön käsikirja. Pellervoseura. Pellervon julkaisupalvelu Oy.

Kakkonen, M-L. 2008. Luovuus yrittäjyyskasvatuksen haasteena. Aikuiskasvatus 3/2008, 212-218.

KESU. 2012. Koulutus ja tutkimus vuosina 2011-2016. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.

Kohonen, V. 2002. Yhteistoiminnallisuus oppimiskulttuurin muutoksessa. Teoksessa Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. toim. P. Sahlberg & S. Sharan. WSOY Porvoo,348-366.

Koiranen, M. 1993. Ole Yrittäjä. Ulkoinen ja sisäinen yrittäjyys. TT -Kustannustieto Oy, Tampere.

Koiranen, M. & Ruohotie, P. 2001. Yrittäjyyskasvatus: analyyseja, synteesejä ja sovelluksia. Aikuiskasvatus 2, 102-111.

Korhonen, M. & Komulainen, K. & Rätty, H. 2010. Kenestä on yrittäjäksi? Mukaan ottavat ja erottelevat yrittäjämäisen oppilaan tulkinnat peruskoulun opettajilla. Teoksessa: Yrittäjyyskasvatus hallintana. toim. K. Komulainen & S. Keskitalo-Folcy & M. Korhonen & S. Lappalainen. Vastapaino, Jyväskylä. 37-71.

Korhonen, V. 2003. Oppijana verkossa. Aikuisopiskelijan oppimiseen suuntautuminen ja oppimiskokemukset verkkopohjaisessa oppimisympäristössä. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

Kyrö, P. 2001. Yrittäjyyskasvatuksen pedagogisia lähtökohtia pohtimassa. Aikuiskasvatus 2, 92-101.

Kyrö, P. 2004. Tutkimusprosessi valintojen polkuna. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja. Tampereen yliopisto, Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.

Kyrö, P. 2008. Riskinoton ja epävarmuudessa toimimisen valmiuksien oppimista tutkimassa. Aikuiskasvatus 3/2008, 172-185.

Kyrö, P. & Lehtonen, H. & Ristimäki, K. 2007. Yrittäjyyskasvatuksen suuntia etsimässä. Teoksessa P. Kyrö & H. Lehtonen & K. Ristimäki: Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu. 12-30.

Kyrö, P. & Ripatti, A. 2006. Yrittäjyyden opetuksen uudet tuulet. Teoksessa P. Kyrö & A. Ripatti (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Tampere yliopiston kauppakorkeakoulu. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, Tampereen yliopistopaino Oy, Tampere, 10-30.

Kyrö, P. & Ristimäki, K. 2008. Expanding arenas and dynamics of entrepreneurship education. Liiketaloudellinen aikakauskirja 3/2008, 259-265.

Lassila, H. 2008. Yrittäjyyskasvatus sosiaalisen pääoman valossa. Aikuiskasvatus 3/2008, 196-205.

Lehtonen, H. 2007. Tavoitteellista ja innostavaa oppimista kohti. Teoksessa P. Kyrö & H. Lehtonen & K. Ristimäki: Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007. Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu. 198-213.

Leinonen, N. & Partanen, T. & Palviainen, P. 2002. Tiimiakatemia. Tositarina tekemällä oppivasta yhteisöstä. PS-kustannus, Jyväskylä.

Leppilampi, A. 2002. Yhteistoiminnallinen oppiminen aikuiskoulutuksessa. Teoksessa Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. toim. P. Sahlberg & S. Sharan. WSOY Porvoo, 286-307.

Leskinen, P-L. 2001. Yrittäjyyttä oppimassa – kouluyrityksyyden paradoksi. Aikuiskasvatus 2, 112-120.

Mähönen, J. & Villa, S. 2006. Osuuskunta. WSOY, Dark Oy Vantaa.

Niskala, K. 2006. Luento osuuskunnasta Osuuskunta expertti –koulutuksessa 12.10.2006. Pirkanmaan osuustoimintakeskus, Tampere.

OKL = Osuuskuntalaki 1488/2001.

www.oph.fi Ammatilliset perustutkinnot. Opetussuunnitelmien ja tutkintojen perusteet. Luettu 14.2.2011.

Opetusministeriö, 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepoliittinen osasto.

Paajanen, P. 2001. Yrittäjyyskasvattaja. Ammattikorkeakoulun hallinnon ja kaupan alan opettajien näkemykset itsestään ja työstään yrittäjyyskasvattajana. Jyväskylä studies in business and economics 16, Jyväskylän yliopisto.

Paasio, K. & Nurmi, P. 2006. Yliopistolliset yrittäjyysopinnot Suomessa. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 32-57.

Palm, J. 2006. Suomi tarvitsee uutta yrittäjyyttä tulevaisuudessa. Työpoliittinen aikakauskirja 2/2006, 63-73.

Peltonen, K. 2007. Tiimiopetus yrittäjyyskasvatuksen ohjausmenetelmänä. Teoksessa Kyrö P. & Lehtonen, H & Ristimäki, K. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna. 214-249.

Pihkala, J. 2007. Yrittäjyyskoulutuksen vaikutukset opiskelijoiden yrittäjyysintentioihin. Teoksessa Kyrö P. & Lehtonen, H & Ristimäki, K. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna. 160-171.

Piiksi, K. 2007. Yrittäjyyden on-line ympäristöjen käytettävyyden arviointi. Teoksessa Kyrö P. & Lehtonen, H & Ristimäki, K. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen monia suuntia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 5/2007, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna. 304-331.

Pinchot III, G. 1986. Intrapreneuring. Why you don't have to leave the company to become an entrepreneur. Harber & Row, Publishers.

Raunio, K. 1999. Positivismi ja ihmistiede. Sosiaalitutkimuksen perustat ja käytännöt. Gaudeamus, Helsinki.

Remes, L. 2003. Yrittäjyyskasvatuksen kolme diskurssia. Väitöskirja. Jyväskylä studies in education, psychology and social research. Jyväskylä 2003.

Ristimäki, K. 2004. Yrittäjyyskasvatus. Yrityssanoma Oy, Järvenpää.

Ruohotie, P. 2002a. Mitä työelämä meiltä vaatii? Ammattikasvatuksen aikakauskirja 1/2002, OKKA –säätio. 4-13.

Ruohotie, P. 2002b. Ammatillista kehittymistä edistävät itsesäätelyvalmiudet. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 2/2002. 8-16.

Ruohotie, P. 2002c. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. WSOY.

Ruohotie, P. 2003. Mitä on ammatillinen huippuosaaminen? Ammattikasvatuksen aikakauskirja 1/2003, 4-11.

Ruohotie, P. 2005. Ammatillinen kompetenssi ja sen kehittäminen. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 3/2005. 4-18.

Ruohotie, P. & Koiranen, M. 2000. Yrittäjänä kasvaminen. Teoksessa J. Honka & P. Ruohotie & A. Suvanto & L. Mustonen (toim.) Ammattikasvatuksen haasteet 2000. Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. Hamkk, julkaisu D:125, Hämeenlinna 2000, 32-42.

Sahlberg, P. & Sharan, S. 2002a. Johdanto. Teoksessa Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. toim. P. Sahlberg & S. Sharan. WSOY Porvoo, 10-22.

Sahlberg, P & Sharan, S. 2002b. Yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmien oppiminen. Teoksessa Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. toim. P. Sahlberg & S. Sharan. WSOY Porvoo, 367-384.

Sarala, U. & Sarala, A. 2003. Oppiva organisaatio – oppimisen, laadun ja tuottavuuden yhdistäminen. Helsingin yliopiston tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia.

Tenhunen, L. 2006. Starttihakemokonsepti Hämeen ammattikorkeakoulussa. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 132-145.

Tenhunen, M-L. 2002. The Professional Growth of an Accounting Agency Entrepreneur. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Business and Economics.

Tuomi, J. 2008. Tutki ja lue. Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Tammi, Helsinki.

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Vesalainen, J., Ristimäki, K., Luoto, S. & Kohtamäki, M. 2006. Yrittäjyyden ja innovatiivisuuden edistäminen yliopistossa. Teoksessa Kyrö, P. & Ripatti, A. (toim.) Yrittäjyyskasvatuksen uusia tuulia. Yrittäjyyskasvatuksen julkaisusarja 4/2006, Tampereen yliopiston kauppakorkeakoulu, Hämeenlinna, 58-95.

Wilson, K. 2008. Entrepreneurship in Europe. Teoksessa J. Potter (toim.) Entrepreneurship and Higher Education. OECD Publishing, 1-20

www.yhteistoiminta.fi YK: Osuustoiminnan vuosi 2012 s. 7. luettu 25.2.2012

Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat, 2009. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Zahra, S. 2008. Entrepreneurship education for Central, Eastern and Southeastern Europe. Teoksessa J. Potter (toim.) Entrepreneurship and Higher Education. OECD Local Economic and Employment Development (Leed), 169-192.

Åhman, H. 2003. Oman mielen johtaminen – näkemyksiä ja kokemuksia yksilön menestymisestä postmodernissa organisaatiossa. Tuotantotalouden väitöskirja, Teknillinen korkeakoulu.